

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KULTUŘE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zámek v Komařicích – jeho stavební proměny
a kulturně-historický význam

Vedoucí práce: Mgr. Hynek Látal, Ph.D.

Autor práce: Anežka Kubovcová

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: třetí

2022

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 1. 5. 2022

.....

Ráda bych poděkovala vedoucímu této bakalářské práce Mgr. Hynku Látalovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky, ochotu a trpělivost při vedení práce. Další mé poděkování patří kronikářce obce Komařice, paní Veronice Šustrové, která mi ochotně poskytla velké množství písemných pramenů. Velké díky patří i majiteli popisovaného objektu, panu Jaroslavovi Ryglovi, který mi dovolil objekt navštívit a zdokumentovat. V neposlední řadě chci poděkovat všem svým blízkým za podporu během celého mého studia.

Anotace

Anežka Kubovcová

Zámek v Komařicích – jeho stavební proměny a kulturně-historický význam

Renesanční zámek v Komařicích je kamenicky kvalitně a náročně pojednaná stavba, která se může pyšnit tím, že si svůj původní renesanční vzhled z velké části dochovala až dodnes. Kolem roku 1565 ji nechal vystavět Jiřík Kořenský z Terešova spolu se svou manželkou Kristýnou Dráchovskou s Dráchova. Tato bakalářská práce se bude v první části zabývat stavební historií objektu, a zároveň postupně představí majitele Komařic v jednotlivých obdobích. V následném popisu stavby detailně zachytí a analyzuje jednotlivé významné prvky zámku. Nevynechá přitom ani ostatní budovy, které k zámku původně náležely, především se jedná o sýpku, budovu bývalého pivovaru a další hospodářské budovy v zámeckém areálu. V další části práce následuje pokus o rekonstrukci regionálního významu komařického zámku v době raného novověku, ale také o poukázání na významnost stavby při srovnání s dalšími renesančními stavbami na území Čech, při kterých bylo stejně jako zde zřejmě využito vzorníků Sebastiana Serlia. Práce následně upozorní na vážné ztráty, které stavba po výměně vlastníků při pozemkových reformách ve 20. letech 20. století utrpěla. V poslední části práce shrne památkové hodnoty zámku a nastíní budoucí osud stavby.

Klíčová slova

Komařice, zámek, renesance, umění, architektura, 16. století, Kořenští z Terešova, renesanční kamenné architektonické prvky

Annotation

Anežka Kubovcová

Komařice Castle – its architectural changes and cultural and historical significance

The Renaissance Chateau of Komařice is a building of high quality and demanding stonework, which has largely preserved its original Renaissance appearance to this day. It was built by Jiřík Kořenšský from Terešov together with his wife Kristýna Dráčovská from Dráčov around 1565. The bachelor thesis deals with the construction history of the building, in its first part, gradually introducing the Komařice owners in each periods. In the subsequent description of the building, it captures and analyzes the individual important elements of the castle in detail. It does not omit other buildings that originally belonged to the castle, especially the granary, former brewery and other farm buildings in the castle complex. The following part of the work presents the reconstruction of the regional significance of Komařice castle in the early modern period. It also points out the importance of the building in comparison with other Renaissance buildings in Bohemia, which, like here, probably used the treatises on architecture by Sebastian Serlio. The work draws attention to the serious loses that the building suffered after the change of the owners during the land reforms in the 1920 s. The last part of the work summarizes the monumental values of the castle and outlines the future fate of the building.

Keywords

Komařice, castle, Renaissance, art, architecture, 16th century, Kořenští from Terešov, Renaissance stone architectural element

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Kritika literatury	4
3. Stavební historie a majitelé objektu	6
4. Významné dochované prvky	16
5. Ostatní objekty patřící k zámku.....	24
6. Stavebněhistorický kontext	34
7. Osud zámku po první pozemkové reformě	44
8. Současnost a budoucí osud stavby z pohledu památkové péče	51
9. Závěr.....	55
10. Seznam zdrojů	56
11. Seznam vyobrazení.....	59
12. Obrazová příloha	64

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je renesanční budova zámku v Komařicích. Tento zámek si totiž dle mého názoru zaslouží více pozornosti, než jaké se mu zatím dostává. Složitostí provedení kamenických prvků výrazně předstupuje před všechna další vladycká sídla vznikající v 16. století na území jižních Čech. Navíc se jeho renesanční podoba i přes nepřízeň osudu podařila většinou autenticky zachovat až dodnes.

V první části své práce se zaměřím na stavební vývoj zámku, který začíná již od středověké tvrze ve 14. století a postupně shrnu všechny jeho známé majitele. Na místě dnešního renesančního zámku původně stála středověká tvrz, jejíž existence je doložená v pramenech, ale o její konkrétní podobě nemáme představu. Při stavebněhistorických průzkumech stavby bylo zjištěno, že budova zámku ve své severní části hlavního křídla a ve více než polovině postranního křídla využívá až dva metry silného gotického zdiva. To ukazuje na to, že zámecká budova mohla kopírovat půdorys původní tvrze.

Detailněji se zastavím u manželů Kristýny Dráchovské z Dráchova a Jiříka Kořenského z Terešova, neboť to byli právě oni, kdo nechali z původní středověké tvrze vybudovat renesanční sídlo vysokých uměleckých kvalit. V této části práce ještě věnuji významnou část popisu vývoje stavby za vlastnění cisterciáckým řádem z Vyššího Brodu. Cisterciácký řád zámek od rodu Kořenských získal v roce 1623, kdy po sérii několika požárů a vyplenění nebyl Ctibor Kořenský schopen zámek znovu opravit. Řád, kterému se v té době dařilo nejen po finanční stránce, záhy po koupi celý zámek opravil a zrenovoval. Následně zde pobýval dlouhých 300 let až do pozemkových reforem v první čtvrtině 20. století. Během tohoto několikasetletého vlastnění zámku jej cisterciáci využívali jako správní středisko poměrně rozsáhlého statku. Hlavní úlohu ve spravování budovy a okolních pozemků tedy hrálo úspěšné hospodářství. V kapitole se budu chronologicky věnovat větším i menším proměnám, kterými budova v těchto tři sta letech prošla.

Další kapitola se bude zabývat celkovým popisem stavby. Nejdříve popíšu podobu zámku zvenku, přičemž se nejdříve zaměřím na fasády pokryté sgrafitem otevírající se do veřejného prostoru, a následně přejdu na popis průčelí otevírajících se do nádvoří, kterým ve všech podlažích vévodí zazděné arkády. Následně se budu věnovat interiéru stavby. Jelikož se v některých místnostech nic významnějšího nedochovalo, případně se stejné prvky stále pakují, rozhodla jsem se spíše než pro zpracování detailního postupného popisu jednotlivých místností, vybrat jen významné prvky, ať už se jedná o žulové renesanční portály a krb, klasicistní dveře, empirová kamna, nebo historizující výmalbu z druhé poloviny 19. století.

Jelikož k zámku dlouhou dobu patřil i přímo přiléhající hospodářský dvůr a zahrady s hospodářskými budovami, bude se následující kapitola zabývat právě tímto tématem. Nejdříve se

budu věnovat krátkému postupnému popisu budov hospodářského dvora. Tyto budovy jsou spíše než z uměleckého hlediska významné tím, že vytváří autentické prostředí. Při popisu staveb se tak budu krátce věnovat i jejich původnímu využití. Následně přejdu na popis zámeckých zahrad, kterých se v okolí zámku nacházelo hned několik, přičemž každá sloužila k trochu jinému účelu. V zámeckých zahradách se nachází také několik hospodářských budov.

V následující kapitole se pokusím přiblížit situaci s výstavbou nových renesančních vladyckých sídel na jihu Čech, v době, kdy vznikl i zámek v Komařicích. Dále se pokusím zasadit zámek do kontextu dalších staveb po celém území Čech, kde mohly být stejně jako na zámku v Komařicích zřejmě jako předlohy pro architektonické prvky použity traktáty Sebastiana Serlia. Tato část textu ale skutečně slouží pouze jako nástin velmi široké problematiky, kterým se snažím především ukázat, že i menší vesnické sídlo se může ve své složitosti provedení rovnat o poznání větším stavbám. V poslední části kapitoly věnované kontextu se budu věnovat provázání zámku s okolím z náboženského hlediska. Přímo v centru vsi se nikdy kostel nenacházel, existovala tu vždy pouze zámecká kaple. Nejbližší byl postaven kostel sv. Bartoloměje v údolí Želno, asi jeden kilometr od Komařic. Ten ovšem fungoval pouze sto let. Rod Kořenských byl významným donátorem kostela ve Střížově (o kterém pocházejí první zmínky již ze čtrnáctého století), a proto budu větší pozornost věnovat tomuto kostelu.

Těsně před koncem práce obsáhne nejsmutnější období Komařic, které probíhalo od 20. let 20. století, až téměř do současnosti. Při pozemkových reformách totiž zámek změnil majitele. Z držení cisterciáckého řádu se budova zámku dostala do rukou manželů Chalušových. Těm se ještě poměrně dařilo zámek udržovat. Následně ale Komařicemi prošla válka a zámek přešel do držení státu, hospodářské budovy sloužily pro potřeby JZD (Jednotného zemědělského družstva). Stát zámek využíval z památkového hlediska k naprosto nedůstojným a nevhodným účelům. Prostory zámku byly využívány jako pošta, obchod nebo dlouhou dobu jako sklad oděvů. Za dobu vlastnění zámku státem přitom nebylo přistoupeno k žádné jeho opravě. V 70. letech se již o stavu budovy mluvilo jako o havarijním a povedlo se obnovit alespoň střešní krytinu. V 90. letech byl majetek v Komařicích navrácen potomkům původních majitelů. Mezi nimi ovšem panovaly neshody v rozdělení majetku. Brali jej spíše jako přítěž a o budovu zámku se vůbec nezajímali. Ani po několika výzvách a sankcích památkového ústavu nebylo ze strany rodiny Chalušových přistoupeno k žádným opravám. Jelikož nebyl zámek dlouhodobě obýván, začali se zde vyskytovat různí vandalové a zlodějové. V posledních desetiletích tedy bylo poškozeno a ukradeno co se dalo. Zloději se nebáli odcizit ani takové předměty, jako byly novodobé garnýže se záclonami nebo kamenné dláždění dvora.

V závěru se naopak zkusím podívat na aktuální situaci z optimistického hlediska. I přes nešťastný osud, který budova zámku v Komařicích, stejně tak jako další desítky, ne-li stovky památek

na našem území ve 2. polovině 20. století prožívala, se podařilo zachovat velké množství památkově hodnotných částí. Celá stavba je navíc hodnotná i stářím hmoty stěn a tvarem střechy. Proto je také památkově chráněna. V roce 2015 zámek a přílehlé objekty zakoupil nový majitel, pan Jaroslav Rygl, kterému se již povedlo opravit střechu zámku, aktuálně se finančně podílí na opravě střechy sýpky a se zámkem má do budoucna ještě velké množství plánů.

Cílem této bakalářské práce je sjednotit a ucelit dosud známé informace o zámku v Komařicích a vytvořit tak souhrnnou práci, ke které by se badatelé zabývající se touto stavbou, případně souvisejícími tématy, mohli vracet.

Dalším cílem je upozornit na nevšední vysokou kvalitu kamenických prací tohoto sídla. Budu se snažit podložit podnětné důvody pro to, aby této stavbě byla v budoucnu věnována taková pozornost, jakou si zaslouží.

Okrajově bych se také ráda věnovala záležitosti autorství stavby zámku a sochy Panny Marie, která stojí na návsi před zámkem.

2. Kritika literatury

K zámku v Komařicích bylo poměrně velké množství informací zastoupeno v souhrnných publikacích zabývajících se zámky a hrady na území Čech. Nebylo ovšem neobvyklým jevem, že se v knihách neustále opakovaly ty samé informace. Z těchto publikací byla jednoznačně nejužitečnější kniha *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, jejíž autorem je Daniel Kovář. Tato kniha v sobě zahrnovala velké množství informací z nejrůznějších pramenů a obsahovala i odkazy na další literaturu. Je pojata encyklopedickou formou a věnuje se 174 panským sídlům v okrese České Budějovice. Tato kniha mi pomohla pochopit i celkovou problematiku venkovských sídel na území Českobudějovicka.

Publikovaná literatura se ovšem téměř vůbec nezabývala hospodářským dvorem a zámeckými zahradami. Z toho důvodu jsem musela hledat další zdroje a zavítala jsem do soukromého archivu kronikářky obce Komařice, k paní Veronice Šustrové. Vzpomínky pamětníků a výpisky někdejšího kronikáře obce pana Františka Pavla mi pomohly k lepší představě o vývoji hospodářských objektů a zámeckých zahrad.

Dalšími velkými pomocníky pro vznik práce mi byly i dva stavebněhistorické průzkumy komařického zámku. Průzkumy od sebe dělí asi čtyřicet let. Při práci s těmito prameny bylo zajímavé porovnání jejich výsledků a závěrů. Starší výzkum byl užitečný především tím, že obsahoval záznamy z archivních pramenů, ke kterým dnes není snadný přístup, a nachází se zřejmě v archivu vyšebrodského kláštera. Příkladem můžou být stavební knihy, které tento výzkum zmiňuje. Ačkoliv už v době vzniku výzkumu (1975) nebyly stavební knihy kompletní, dokázaly přinést řadu podstatných informací. Novější výzkum (2015) mi zase velmi pomohl s datací jednotlivých prvků. V mnoha případech se odhady stáří jednotlivých prvků v literatuře liší. Na základě mé vlastní prohlídky zámku jsem porovnala své závěry s různými prameny a informace uvedené právě v tomto stavebněhistorickém průzkumu mi připadaly nejdůvěryhodnější.

Stavebněhistorický průzkum z roku 2015 mimo přesnější datování také přinesl inovativní zjištění. Například velké množství literatury uvádělo, že třetí patro nad průjezdem mohlo být zničeno již při jednom z požárů v 17. století. Nejnovější stavební průzkum se podle nálezové situace ale inovativně domnívá, že ke zrušení tohoto patra došlo až na počátku 19. století, při kladení nového krovu. S tímto návrhem se osobně také ztotožňuji. Další významnou informací vycházející z tohoto průzkumu se stal fakt, že přístavba k severnímu průčelí hlavního křídla budovy vznikla až ve druhé stavební fázi. Daniel Kovář se ve svém příspěvku *Neznámé práce Vincence Vogarella* z roku 2008 podle dochovaných pramenů pouze domníval, o které stavební práce, které Vincenc Vogarell v 70. letech 16. století vykonal, se asi mohlo jednat. Podle požadované částky stavebníkem ovšem konstatoval,

že muselo jít o práce většího rozsahu. Detailní průzkum stavby ukázal, že právě přístavek k severní části budovy vznikl až v druhé části výstavby v 70. letech 16. století, a právě toto může být část, které se Vincenc Vogarell věnoval.

V jednotlivých publikacích se informace mírně lišily (nejčastěji letopočty) a následně jsem musela vyhledávat nejdůvěryhodnější zdroj. V některých případech se v knihách nacházely i dezinformace. Například Jan Salava ve svém příspěvku do *Památek jižních Čech* uvádí: „*Dvorní průčelí je členěno třípodlažní arkádou, která měla šest travé. Jedno travé na pravé straně bylo překryto později postaveným krátkým křídlem, které kopíruje silniční komunikaci. Toto křídlo má dvojici arkád, které jsou vytvořeny mohutnými obdélnými cihlovými pilíři. Jednotlivá arkádová pole jsou vyplněna ustoupenou cihlovou zazdívkou. Způsob, jakým bylo toto křídlo vystavěno, svědčí o jeho pozdějším přičlenění k tělesu hlavního palácového křídla.*“ Tato informace může být pro neznalé čtenáře velmi zavádějící, a svědčí o tom, že autor tohoto článku nebyl plně obeznámen se stavební historií zámecké budovy. Oba detailní historické průzkumy potvrdily, že výstavba obou křídel byla jednotná, křídla vznikla ve stejném období. Je několik velké množství záznamů, které uvádějí, že v roce 1873 v rámci snahy o modernizaci došlo k přístavbě záchodového traktu ke dvornímu průčelí kratšího křídla, který tak zakryl jedno arkádové pole. I přes některé nepřesnosti tento text poskytl podnětné postřehy, které jsem ve své práci použila.

Posledním postřehem k literatuře je fakt, že podstatně velká část archivních pramenů k této stavbě je stále ještě neprobádána. V polovině 20. století byla velká část archivních pramenů zlikvidována, další část byla převezena do Třeboně a další podstatná část do kláštera ve Vyšším Brodě. Tamní badatelna je ovšem velmi špatně přístupná, vzhledem k tomu, že pobyt v ní je složité domluvit a je časově omezen. Prameny, které se zde nacházejí, jsou navíc povětšinou psány v německém kurentu. Do budoucna je tak otevřena možnost časově náročného studia těchto dokumentů, které by mohlo přinést další, prozatím neprobádané informace.

3. Stavební historie a majitelé objektu

Vznik obce Komařice a původní tvrz (1278–1545)

Název vsi Komařice vznikl ze staroslověnského komar, komarno, komarník, Komarovice. Všechna tato slova znamenají pastviny daleko od osídlení, nuzná přístřeší na paloucích, obydlí pastevců.¹ Ves se nachází asi dvanáct kilometrů od Českých Budějovic v mírně zvlněné krajině.² Poloha Komařic není z hlediska obrany příliš strategická, proto toto místo zřejmě nikdo nezamýšlel využít pro významnější raně středověké osídlení. Nedaleké Doudleby s kmenovým hradištěm ovšem dokazují, že krajina byla v raném středověku již osídlena. První písemné zmínky o Komařicích pocházejí z let 1278 a 1279.³

Zřejmě již ve 13. století patřilo území podél Malše a Stropnice rozvětvenému rodu z Bavorova. Ve znaku měli symbol střely, což naznačuje jejich příbuzenství s pány ze Strakonic. Příslušníci tohoto rodu zbudovali v krajině nejvýznamnější hrad Pořešín u Kaplice.⁴ Od počátku 15. století střelu ve znaku vystřídala orlice.⁵

Vladykové z Komařic jsou na tomto území písemně doloženi od roku 1346 do konce 15. století.⁶ První písemně doložený člen rodu sídlící na Komařicích byl Beneš z Komařic, připomínaný v písemnostech v letech 1346 a 1365. Se svou ženou Vojslavu měl dva syny, Venera, Beneše a nejméně jednu dceru.⁷

Roku 1368 je jako další majitel zmiňován jeho stejnojmenný syn. Ten získal i Stradov, a následně se psal jako Beneš Stradovec z Komařic. Jeho život je doložen do roku 1380. V letech 1402–1425 je v pramenech několik zmínek o dalším Benešovi z Komařic, ovšem již s jiným erbovním znamením, se znakem orlice. Zřejmě za jeho vlády, nejpozději v roce 1423, byly Komařice vypáleny skupinou žhářů.⁸ Kolem poloviny 15. století na Komařicích sídlil Odolen z Komařic, poprvé se připomíná roku 1436.⁹ V pramenech je psán z Komařic nebo ze Slavkova, jelikož mu patřil ještě Slavkov u Českého Krumlova.¹⁰ Oženil se s Kateřinou z Michnice, se kterou měl syny Beneše a Jana.¹¹ Když Odolen zemřel, jeho pozůstalost, která čítala poplužní dvůr v Komařicích a vsi Petrovice, Nedabylice a Straňany, získal po smrti Jana král Ladislav. V roce 1456 si od krále

¹ Oldřich Tripes, *730 let obce Komařice*, Komařice 2008, s. 8.

² Ladislav Svoboda a kol., *Encyklopedie českých tvrzí II. (K-R)*, Praha 2000, s. 308.

³ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 3.

⁴ Dobroslav Líbal a kol., *Komařice stavebně historický průzkum zámku*, Praha 1975, s. 1 (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 976/2).

⁵ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 3.

⁶ Viz Svoboda (pozn. č. 2), s. 308.

⁷ Jiří Úlovec, *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech I. díl A-M*, Praha 2003, s. 323.

⁸ Daniel Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, České Budějovice 2011, s. 183.

⁹ August Sedláček, *Hrady a zámky*, Praha 2000, s. 274–275.

¹⁰ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 2.

¹¹ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 324.

Ladislava Komařice vyžádal, a ještě téhož roku skutečně obdržel Beneš z Komařic. Spolu s Benešem vstupuje do pramenů roku 1460 také Matouš z Komařic.¹²

Ve druhé polovině 15. století příslušníci rodu ke svému jménu připojovali ještě jméno Odolen. Takto je v pramenech uveden v roce 1464 Řehoř Odolen z Komařic, který sídlil na Slavkově a jeho bratr Jan Odolen z Komařic. Dále je takto v pramenech zapsán Beneš Odolen z Komařic, který v roce 1472 přijal od svých bratrů Václava, Řehoře a Mikuláše podíl z dědictví. Beneš Odolen z Komařic umřel nejpozději roku 1496. O majetek se zřejmě od počátku sedmdesátých let starali Řehoř a Mikuláš Komařičtí. Mikuláš byl naživu ještě v roce 1500. Ojedinelá zmínka ne zcela spolehlivě datována do roku 1489 uvádí jako majitele komařického majetku Václava z Olbramovic, který měl zřejmě Komařice na přechodnou dobu v zástavě. Potomci některých výše uvedených vlastnili Komařice až do 20. let 16. století. Zatím se nepodařilo dohledat písemné prameny, které by dokládaly konkrétní jména. V doudlebském kostele se ovšem nacházejí čtyři náhrobky, které patří Vaňkovi Komařickému, Anně Komařické, Markétě Komařické a zřejmě Martě Komařické. Podle popisu Petra Kašpara Světeckého se v kostele v polovině 18. století nacházelo ještě o dva náhrobky více. Na všech náhrobcích stojí letopočet 1521. Je velmi pravděpodobné, že zesnulí podlehlí epidemii moru, která panovala v jižních Čechách na jaře a v létě právě onoho roku.¹³

Zřejmě na počátku 20. let 16. století přešly Komařice z majetku původního rodu do držení Lipolta z Hřebene.¹⁴ Později začal užívat přízviska Komařický, a skutečně zde v letech 1525–1540 sídlil. V tituláři z roku 1534 je uvedeno i další jméno – Mikuláš Komařický z Komařic.¹⁵

Neznámo kdy připadly Komařice Volfu mladšímu z Krajku, který byl nejbohatším z dosavadních majitelů.¹⁶ Byl z rodu, který pocházel z Korutan a v jižních Čechách se usadil ve 14. století. Postupně zde získal rozsáhlá území, která zasahovala až na Moravu. Z jižních Čech později jako představitel bratrské šlechty odešel a přesunul se na Mladoboleslavsko, kde získal rozsáhlé panství. Komařické panství prodal před rokem 1541, v době odchodu z jihu Čech, Ctiborovi Dráčovskému z Dráchova. Ctibor svým nákupem získal tvrz, poplužní dvůr s celou vesnicí a také další vsi Pašínovice, Stropnice, Rankov a dvory v Petrovicích.¹⁷

Ve smlouvách o převodu majetku se dříve uváděl pouze poplužní dvůr. Při tomto prodeji je uvedena současně se dvorem i tvrz. Tvrz v Komařicích tak pravděpodobně vznikla mezi lety 1460 a 1541. Je možné, že tvrz v Komařicích vybuďoval až Lipolt Komařický z Hřebene.

¹² Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 183, 184.

¹³ Daniel Kovář, *Českobudějovicko II. Pravý břeh Vltavy*, České Budějovice 2008, s. 107.

¹⁴ Karel Tříška – Zdeněk Fiala, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1986, s. 111.

¹⁵ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

¹⁶ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 324.

¹⁷ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 2.

Komařická vrchnost sídlila zřejmě na tvrzi ve Slavkově a Volf vlastnil mnoho dalších tvrzí a zámků, není tedy příliš pravděpodobné, že by si v Komařicích budovali další nové sídlo.¹⁸

Vzhled středověké tvrze nám dnes již není známý. Z původního středověkého objektu se zachovalo až dva metry silné zdivo v jihozápadním křídle budovy renesančního zámku, na který byla tvrz později přestavěna.¹⁹ Zdivo z původně zde stojícího objektu o tloušťce asi 180 centimetrů bylo zachováno také kolem dnešního průjezdu.²⁰ Díky tomu, že se části středověkého zdiva nacházejí na opačných stranách objektu, lze usuzovat, že tvrz měla stejný půdorys, jako pozdější budova renesančního zámku.²¹ Dalším pozůstatkem z areálu tvrze je zřejmě studna pod levou zdí průjezdu.²²

Přestavba za Dráchovských a Kořenských (1545–1623)

Ctibor Dráchovský z Dráchova ke Komařicím přikoupil Sedlo a Jedovary. Poručníky se po jeho smrti v roce 1545 stali jeho strýc Jindřich z Dráchova, který na zámku sídlil v letech 1546–1548²³ a manželka Voršila ze Skuhrova.²⁴ Ctibor odkázal statek svému synu Adamovi. Ten ovšem předčasně skonal, a tak dědictví připadlo Ctiborovým dcerám Anně a Kristýně.²⁵

Kristýna se provdala za Jiříka Kořenského z Terešova, který na Komařicích sídlil od roku 1548.²⁶ Jiřík pocházel z rodu Kořenských z Terešova, který byl českým vladyckým, později hraběcím rodem. Rod pocházel z Terešova na Plzeňsku. Ve znaku mají černého kohouta s červeným hřebínkem, který stojí na pravé noze ve zlatém poli a jeho levá noha je zdvižena. Rozdělili se na dvě větve, kdy jedné z nich patřil Nezašov, podle kterého dostala své jméno a dále Radomilice, Sedlec a Lažany. Druhé větvi patřila Vltava, Sedlo a Komařice. Ta dostala jméno podle prvního statku. V 17. století se Kořenští prosadili mezi českou šlechtu. Část rodu se později nacházela na Moravě.²⁷ Jiří byl jedním z pěti synů Václava Kořenského z Terešova. Jeho matka Markéta pocházela z rodu Dlouhoveských z Dlouhé Vsi. Jiříkův dědeček Petr Kořenský přišel z Plzně do jižních Čech za účelem vybudování rodových držav. Václav Kořenský sídlil nejpozději od roku 1512 na tvrzi ve Vlhavěch. Zde také vychovával Jiříka a jeho čtyři bratry Pavla, Kryštofa, Josefa a Jáchyma. Synové zdědili Václavův majetek, když ve čtyřicátých letech 16. století zahynul. Vlhavskou tvrz převzal Jiřík.²⁸ Jiřík přesídlil do Komařic, když zděděný statek Vlhavy prodal.²⁹

¹⁸ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 3.

¹⁹ Viz Svoboda (pozn. č. 2), s. 308.

²⁰ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 187.

²¹ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 326.

²² Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 30.

²³ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

²⁴ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

²⁵ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 324.

²⁶ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

²⁷ Jan Halada, *Lexikon České šlechty*, Praha 1992, s. 77-78.

²⁸ Daniel Kovář, O panu Kryštofovi Kořenském z Terešova, *Rodopisná revue* 2007, č. 2, České Budějovice 2007, s. 5.

²⁹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

Kristýna v roce 1555 vykoupila podíl své sestry Anny Dráčovské, a manželé Kořenští se tak stali jedinými vlastníky komaříckého statku.³⁰ Ve stejném roce Jiřík Kořenský přikoupil od krále Ferdinanda Zborov, Ohrazeníčko a Zaliny.³¹ Finanční situace manželů Kořenských se následně zlepšila natolik, že si mohli dovolit dosavadní tvrz přestavět na renesanční sídlo³² (viz obr. č. 1–4).

Při jednom z několika požárů, o kterých jsou zachovány zprávy přinejmenším z let 1589, 1620, 1673, 1709 a 1742, oheň zničil i důležitý archiv.³³ O výstavbě zámku se tak žádné dobové písemné prameny prozatím nepodařilo nalézt. Klíčové pro datování výstavby jsou proto letopočty 1565 a 1566, které se zachovaly na několika místech budovy.³⁴ V těchto letech byla stavba zřejmě dokončena. S výstavbou se začalo někdy po sjednocení majetku manželů v roce 1555.³⁵

Nedochovalo se ani jméno prvního stavitele, ale Josef Braniš či Zikmund Winter se domnívají, že na této stavbě, která je pro dané prostředí nezvykle náročně řešena, se mohl podílet italský stavitel Antonio Ericer³⁶, který ve stejném období vedl stavbu i na zámku Hluboká, Krumlov, Třeboň, Telč a Jindřichův Hradec, kde byl trvale usazen.³⁷

Jak již bylo zmíněno, zámek byl vystavěn na základech původní středověké tvrze. Přestavba objektu v 60. letech 16. století mohla spočívat především v tom, že byly starší masivnější konstrukce nahrazeny novými a objekt byl zvýšen o druhé patro. Zámek byl postaven jako dvoukřídlá dvoupatrová budova, do půdorysu ve tvaru L (viz obr. 5–7). Součástí renesanční podoby zámku byla také věž, stojící na severní straně východního průčelí.³⁸ Výstavba věže se ovšem odhaduje až do II. stavební fáze zámku v letech 1570–1580.³⁹

Hlavní průčelí bylo při výstavbě určeno na východní straně hlavního křídla. Otevřelo se do návsi obce a dělilo ho osm okenních os.⁴⁰ Fasády průčelí obou křídel obrácených do veřejného prostoru návsi a komunikace zdobilo sgrafitové kvádrování⁴¹ (viz obr. č. 4).

Dvě osy vpravo byly sdruženy, aby zdůraznily osu hlavního vstupního portálu. Průjezdový trakt se od zbytku stavby odlišil rozdílným typem sgrafita. Šest okenních os vlevo bylo rozvrženo

---

³⁰ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

³¹ Daniel Kovář, Panské sídlo Karla Kořenského v Ohrazeníčku na Českobudějovicku, *Výběr roč. 48, č. 1*, České Budějovice 2011, s. 27.

³² Vratislav Václav Páta Tomek, František Schäfer Ot., *Po troskách české slávy, Hrady, zámky a tvrze české, jich založení, dějiny, pověsti a poklady umelecké*, Praha 1913, s. 337.

³³ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 10.

³⁴ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

³⁵ Ibidem s. 30.

³⁶ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

³⁷ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 32.

³⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 187–188.

³⁹ Daniela Štěrbová – Michal Patrný – Petr Mandažiev, *Stavebně historický průzkum. Zámek, hospodářský dvůr a zahrady, č. p. 1, Komařice*, České Budějovice 2016, Plánová příloha, D2 přízemí (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11311).

⁴⁰ Pavel Koblasa a Daniel Kovář, *Panská sídla jižních Čech: 433 hradů, zámků a tvrzí*, České Budějovice 2003, s. 78.

⁴¹ Vladimír Brych a Jan Rendek, *Hrady, zámky a tvrze Jihočeského kraje*, Praha 2011, s. 234.

rovnoměrně.⁴² Nad traktem je díky pozůstatkům v podkroví doložena existence třetího patra, zbudovaného v první etapě stavby, které se nacházelo pouze v této části stavby a mívalo věžovitý charakter (viz obr. č. 8). Později zaniklo. V některé literatuře se lze dočíst, že třetí patro nad průjezdem mohlo zaniknout již při jednom z požárů v 17. století⁴³, ale autoři nejnovějšího prováděného stavebněhistorického průzkumu se podle nálezoové situace domnívají, že k zániku zřejmě došlo až na počátku 19. století, při stavbě nového krovu.⁴⁴

Druhé křídlo zámku bylo postaveno více než o polovinu kratší než hlavní a dělily jej čtyři osy oken.⁴⁵ Do nádvoří se průčelí obou křídel otvíraly ve všech třech podlažích půlkruhovými arkádami. Arkády měli šest travé. V druhém patře se zdvojoval jejich rytmus.⁴⁶ Trakt průjezdu na levém okraji západního průčelí delšího křídla zámku výrazně předstupoval před zbylou hmotu stavby⁴⁷ (viz obr. č. 2).

Za zmínku stojí, že při přestavbě tvrze na zámek v Komařicích již stál místní pivovar. Mohl zde být už v polovině padesátých let 16. století, ale výslovně je připomínán až v roce 1561.⁴⁸

V popsané podobě se budova zámku dochovala do velké míry až dodnes. Pozdější úpravy této stavby jsou rozepsány v následující kapitole o změnách za vlastnění Komařic vyšebrodským klášteřem. Detailnějšímu popisu stavby a jednotlivých renesančních prvků se budu věnovat v kapitole Významné dochované prvky.

Jiřík zemřel nedlouho po výstavbě zámku, v roce 1568. Manželé finančně podporovali kostel svatého Martina ve Střížově, a proto zde byl Jiřík po své smrti pochován. Mimo náhrobek nesoucí jméno rodu Kořenských se v kostele nachází další doklad donátorské provázanosti Komařic se střížovským kostelem. Je jím erb Dráčovských, vytesaný na jeden ze svorníků v presbytáři.⁴⁹ Po Jiříkově smrti jej Kristýna následovala v roce 1573.⁵⁰ Manželé spolu měli čtyři syny a pět dcer. Majetek odkázali svým synům Petrovi, Ctiborovi, Vilémovi a Karlovi, přičemž nejvýznamnější pozici měl Petr.⁵¹ Dokud nedosáhli plnoletosti, Kristýna nad nimi ustanovila jako poručníky svého švagra Kryštofa Kořenského z Terešova, dále Jana Kunáše z Machovic a Adama Boudínského z Újezda.⁵²

---

⁴² Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 52.

⁴³ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 31.

⁴⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 52.

⁴⁵ Josef Braniš, *Obrazy z dějin jihočeského umění*, Praha 1909, s. 73.

⁴⁶ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 327.

⁴⁷ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 31.

⁴⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

⁴⁹ Jan Salava, *Telčské souvislosti renesanční přestavby zámku Komařice*, in: *Martin Gaži. Památky jižních Čech 6*, České Budějovice 2015, s. 133.

⁵⁰ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 4.

⁵¹ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 325.

⁵² Viz Kovář, *Rodopisná revue 2007* (pozn. č. 28), s. 5.

V letech 1565–1566 byla ukončena hlavní část stavby, ale práce dále pokračovaly i po smrti Jiříka v 70. letech 16. století. Například v letech 1571–1572 budějovický sklenář Mikuláš Bal dodával okenní skla.⁵³ V roce 1579 v Komařicích působil budějovický stavitel Vincenc Vogarell. Daniel Kovář uvádí, že nelze dohledat, o jaké práce konkrétně šlo, ale částka 40 kop, kterou dostal stavitel za svou práci zapláceno, naznačuje, že se muselo jednat o úpravy většího rozsahu. Jen o málo větší částku v té době obdržel například stavitel Maggi za zbourání věže bechyňského zámku.⁵⁴ Stavebněhistorický průzkum z roku 2015 odhalil, že šlo pravděpodobně o přístavbu části stavby za hlavním průjezdovým traktem s věží.⁵⁵ Hospodářskou základnu Komařic v 70. letech 16. století tvořilo deset celých vsí a čtyři části a dva poplužní dvory.⁵⁶

Synové Jiříka Kořenského společně sídlili na zámku až do konce sedmdesátých let. Jejich vztahy ovšem byly velmi napjaté a nezdědka mezi nimi docházelo i k násilnostem. V roce 1580 si bratři rozdělili majetek tak, že Komařice a několik dalších vesnic dostal Petr a Ctibor, Karel si vybudoval vlastní renesanční tvrz ve Zborově a Vilém v Sedle. Petr Kořenský zemřel již v roce 1586.⁵⁷ V roce 1589 zřejmě došlo k požáru, při kterém zámek se dvorem úplně vyhořel, a musel být celkově opraven.⁵⁸ Roku 1591 prodala Markéta, vdova po Petru Kořenském, Komařice Ctiborovi Kořenskému. Pak už vlastnil statek jen Ctibor se svou manželkou Ludmilou Hřebenářovou z Hřebene. Ctibor ale o rok později, v roce 1592, zemřel.

Ctibor ani Petr neměli žádné potomky, po jejich smrti Komařice od roku 1592 vlastnil jejich mladší bratr Karel, který původně pobýval na zborovském sídle.⁵⁹ Po nabytí majetku v Komařicích zde už zůstal do konce života. Roku 1598 Karel platil budějovické obci za vápno, z čehož lze usuzovat, že prováděl na Komařicích nějaké další stavební úpravy (případně ve Zborovském dvoře). Komařický zámek a dvůr vyplenili 18. června 1619 uherští vojáci v císařských službách.⁶⁰ Karel Kořenský tehdy uprchl do Třeboně, a ještě téhož roku za nejasných okolností zemřel.⁶¹ Po jeho smrti zdědili majetek jeho synové Jiří, Ctibor a Karel.⁶²

24. srpna 1620 do budovy uhořel blesk a následně vyhořel zámek, pivovar i některé další části dvora. Oheň těžce poškodil většinu prostor panského sídla. V místnostech, které byly méně postiženy,

⁵³ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

⁵⁴ Daniel Kovář, Neznámé práce Vincence Vogarella, *Staré Budějovice 3/2008*, České Budějovice 2008, s. 157.

⁵⁵ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev, (pozn. č. 39) Plánová příloha, D2 přízemí.

⁵⁶ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 185.

⁵⁷ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 325.

⁵⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 185.

⁵⁹ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 325.

⁶⁰ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 185.

⁶¹ Viz Kovář, *Českobudějovicko II. Pravý břeh Vltavy* (pozn. č. 13), s. 108.

⁶² Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 185.

byla stržena klenba, kterou nahradil trámový strop. Některé části zámku, především ve druhém patře, poté sloužily k uložení obilí.

V roce 1623 došlo k dalšímu dělení pozůstalosti. Díl majetku, který obsahoval Komařice, ves Pašínovice, dvůr v Dolní Stropnici a části vsí Strážkovic a Petrovic připadl Ctiborovi Kořenskému z Terešova. Ctibor ovšem již 16. října 1623 prodal ves s tvrzí, dvorem, pivovarem a čtyřmi dalšími osadami Sedlem, Stradovem, Habřím a Čakovcem cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě. Zástupcem Vyššího Brodu, který uzavřel smlouvu se Ctiborem, byl tehdejší vyšebrodský opat Gangolf Scheidinger.⁶³ Důvodem k prodeji zámku mohl být nedostatek financí na opravu po požárech a vyplenění vojáky, a také začínající nepřítel Ferdinanda II. Tímto prodejem skončilo působení Kořenských v Komařicích.⁶⁴

„Z inventáře, který byl u příležitosti koupě pořízen, se dozvídáme, že k vybavení sídla patřilo šest velkých javorových stolů a dva menší, čtyři prkenné stoly, dva šenktiše, dva zámky s kladkami u mostův a vrat hradebních, zvláště jsou zmíněna tři skla v oknech ve světnici u paní, byla tu pekárna se dvěma dížemi, kuchyně, spižírna a také pivovar s měděnou pánví, misní kádí, čtyřmi menšími káděmi a třemi mlatnými, cedidlo a dvoje necky. Výzbroj tvořilo padesát kop šípů, ale také dvě tarasnice v lafetách a tři poškozené bez lafet.“⁶⁵

Další stavební úpravy za vlastnění cisterciáckým klášterem ve Vyšším Brodě (1623–1926)

Cisterciáci zakoupili Komařice v nelehké době, kdy vsí prošla třicetiletá válka. Obyvatelstvo bylo pozabíjeno nebo se rozprchlo, a Komařice velmi zpustly. V roce 1625 zde sídlilo celkem 15 osob. Po letech válek, útrap i moru se ale Komařice za vlastnění cisterciáky nakonec dočkaly velkého rozkvětu. Zasloužili se o to jak administrátoři vyšebrodského kláštera, kteří byli dobrými hospodáři, tak tvrdě pracující poddaní.⁶⁶

Hospodářskou správu statku, sídlící v zámku, vedl administrátor či konvrš.⁶⁷ V Komařicích se za dobu přes 300 let vlastnění vyšebrodským klášterem (1623–1926) vystřídal 19 administrátorů. Prvním byl Jakub Puffer Čech a nejvýznamnějším z nich byl Tobiáš Opitz, který zemřel v roce 1757 a je pohřben ve Strážově. Posloupnost funkcí za administrátorem – nejvyšším představeným panství šla poté následovně: druhý – správce, další – průjezdný, obročný a až poté sládek, myslivec, zahradník, baštyr, šafář, poklasný, hajný, bednář a hodinář.⁶⁸ Administrátoři měli byty v přízemí zámku, kde se dodnes nacházejí mříže. V místnostech vedle průjezdu bývala jejich kancelář.⁶⁹

⁶³ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 325.

⁶⁴ František Pavel, Z dějin komařické věže, *Výběr*, roč. 9, č. 3, České Budějovice, 1972, s. 151.

⁶⁵ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 186.

⁶⁶ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 6.

⁶⁷ Viz Kovář, *Českobudějovicko II. Pravý břeh Vltavy* (pozn. č. 13), s. 108.

⁶⁸ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 7.

⁶⁹ Jan Šimánek, *Putování Doudlebskem za jeho písmáky*, České Budějovice 2015, s. 135.

Komařice sloužily jako správní středisko poměrně rozsáhlého statku, ke kterému byly administrativně přidruženy i menší statky Habří a Lžín. Vyšebrodský klášter využíval areál zámku jako hospodářské centrum.⁷⁰ Budovu zámku cisterciáci užívali jako venkovské sídlo a správní budovu statku. Nacházely se zde také letní byty pro opaty a řádové bratry.⁷¹ Komařicím se vedlo natolik, že mohlo být postaveno několik mlýnů, hamr, flusárna a byl zaveden chov ovcí.⁷²

Koncem 18. století měli v Komařicích své úřední sídlo kromě správce justiciár, písař, pokladní, mušketýr, lékař, bednář, tovaryš, chmelař a sládek, který zajišťoval provoz pivovaru. Byli zde ale i další hospodářští zaměstnanci.⁷³ V letech 1736–1860 byly Komařice sídlem cechů z širokého okolí. Sídliili zde mlynáři, hamerníci, kováři, koláři, tesaři, sladovníci, hodináři, tkalci, sekerníci, zedníci, pekaři, krejčí, řezníci a další. V roce 1737 zde bylo zapsáno 377 mistrů, 715 tovaryšů a 875 učedníků. Tyto výčty dokládají, jak významné sídlo Komařice v minulosti bylo.⁷⁴

Klášter od Ctibora zakoupil zámek ve zdevastovaném stavu, ale již během 17. století se mu jej podařilo opravit. Mezi první renovace, které cisterciáci provedli, patřilo zavedení vodovodu do dvora v roce 1642.⁷⁵

Po opravách probíhala na zámku po celou dobu vlastnění vyšebrodským klášterem řada stavebních úprav jednotlivých částí, přičemž celková hmota zámku byla zachována v původní renesanční podobě. Hospodářský dvůr ani pivovar se v renesanční podobě nezachovaly.⁷⁶ Nejvíce do hmoty renesanční stavby zámku zasáhly tyto pozdější úpravy: zazdění arkád ve dvorním průčelí, navýšení původní věže o čtyři metry a přístavba traktu se záchody.

V zámecké věži byla zřízena kaple sv. Bernarda, ve které opat Wendschuh v roce 1653 vysvětil nový vyřezávaný oltář,⁷⁷ který věnoval Ferdinand Buqoy. Kaple se v zámku nacházela již dříve, ale byla velmi malá a údajně ne příliš udržovaná.⁷⁸ Původní kaple se ale zřejmě nenacházela ve stejných místech jako ta dnešní. V prostorách dnešní kaple je ve stěně zazděné topeniště, což nasvědčuje tomu, že místnost původně sloužila k obytným účelům⁷⁹ (viz obr. č. 9).

V roce 1665 cisterciáci renesanční hranolovou věž zastřešili barokní konstrukcí. Na rozdíl od jiných prvků, které později zanikly, víme, jak přesně barokní zastřešení věže vypadalo. Dvacet let

---

⁷⁰ Jan Eliška – Veronika Babická – Jiří Bloch – Michaela Špinarová, *Komařice – zámek (okr. ČB). Operativní průzkum a dokumentace fasád v arkádové části zámku*, České Budějovice 2019, s. 6 (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 12606).

⁷¹ Viz Koblasa a Kovář (pozn. č. 40), s. 78.

⁷² Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 6.

⁷³ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 186.

⁷⁴ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 10.

⁷⁵ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 186.

⁷⁶ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 323.

⁷⁷ Pavel Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie Českých zámků*, Praha 1999, s. 304–306.

⁷⁸ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

⁷⁹ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 134.

před jeho odstraněním, tedy v roce 1884, barokní podobu věže zachytil Karl Liebscher na své kresbě zámku od západu (viz obr. č. 10).

Roku 1685 byly místnosti prvního patra upraveny tak, aby mohly sloužit jako pokoje pro vzácné hosty. Hned v roce 1688 v pokojích zřejmě pobýval při své krátké návštěvě kníže Eggenberg a hraběcí rodina Buquoyů.⁸⁰

V přízemí, prvním i druhém patře se zámek do nádvoří původně otevíral arkádami. Módní renesanční prvek arkád byl na území českých zemí přenesen z klimaticky příznivějších oblastí Evropy. Když se arkády v pozdější době zaslepily, mělo to tedy s ohledem na zdejší chladnější podnebí spíše praktický než estetický význam.

Jak doložily průzkumy prováděné pracovníky Národního památkového ústavu v roce 2019, arkády byly zazděny již v druhé polovině 18. století. V poslední třetině 19. století ovšem došlo k výměně oken a s tím bylo spojené i další přezdívaní. Jediné místo původních zazdívek, které zůstalo při dalších úpravách v 19. století netknuté, bylo středové pole v prvním patře se slunečními hodinami a malbou Zvěstování Panny Marie, která je časově spjata se vznikem prvních zazdívek arkád v druhé polovině 18. století (viz obr. č. 11, 12). Při přezdívaní v 19. století došlo ke změně tvarů oken a rytmu jejich umístění ve druhém patře. Změnou rytmizace oken bylo dosaženo symetrie průčelí.⁸¹ V přízemí zůstaly dva oblouky arkád otevřené, zatímco v obou horních podlažích jsou arkády zaslepené ve všech polích.

V roce 1714 byl prvotní oltář v kapli nahrazen jiným, blíže nespecifikovaný oltářem. Mimo těchto změn nejsou v období baroka na budově zámku známky dalších větších úprav.

V době klasicismu úpravy probíhaly v mnohem větším množství.⁸² Dokladem údržby zámku je letopočet 1772 na vratech v průjezdové bráně. V průjezdu byla původní klenba nahrazena stlačenou plackovou klasicistní klenbou. Na uličních průčelích se provedly pouze povrchové úpravy. Renesanční sgrafita byla zakryta bílým nátěrem.⁸³ Byla pozměněna konstrukce okenních křídel.⁸⁴ Okna byla v druhé polovině 19. století opatřena dřevěnými žaluziemi⁸⁵ (viz obr. č. 13). V období klasicismu byla rovněž upravena korunní římsa celé budovy.⁸⁶

V roce 1787 je v neúplně dochovaných stavebních spisech uveden výdaj na zřízení vězení, které vzniklo místo staré solní komory. V letech 1803 a 1804 byl kompletně měněn krov budovy

⁸⁰ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 186.

⁸¹ Viz Eliška – Babická – Bloch – Špinarová, *Komařice* (pozn. č. 70), s. 4-7.

⁸² Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4 a 33.

⁸³ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 327.

⁸⁴ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 9.

⁸⁵ Veronika Babická – Jiří Bloch – Jan Eliška – Jarmila Hansová – Michaela Špinarová, *Operativní průzkum a dokumentace. Inventarizace okenních výplní. Zámek č. p. 1 - hlavní zámecká budova, Komařice, České Budějovice 2017*, s. 2 (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11746).

⁸⁶ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 53.

zámku. V dalších letech jsou ve spisech uváděny minimální výdaje na rušení a zřizování dveří, kamen atd. V prostorách zámku se vestavěly dodatečné příčky. Nejvíce zasáhly do prostor přízemí⁸⁷ (viz obr. č. 5). Na počátku 19. století se pod zámkem také nově vyhloubil sklep.⁸⁸

Za administrátora Alexandra Wawery proběhlo v letech 1873–1886 na zámku velké množství úprav. Nejvýraznější z nich byla přístavba traktu chodby záchodů k průčelí směřujícímu do dvora. Tato přístavba překryla celou plochu průčelí kratšího křídla a také celé jedno pole arkád hlavního křídla. Trakt s toaletami nahradil záchody, které byly do té doby umístěny v tlustých zdech zámku u různých místností. Uvnitř objektu je stále dobře viditelné pole arkád a toskánské sloupy, které byly původně rozhraním mezi interiérem a exteriérem (viz obr. č. 14).

Roku 1890 namaloval farář Bedřich Kamarýt do kaple nový oltář.⁸⁹ Barokní střecha věže nad kaplí v roce 1899 nebyla v příliš dobrém stavu. Tehdejší cisterciácký správce p. Putschlögel se rozhodl věž předělat do renesanční podoby, která se podle něj více hodila k celkovému vzhledu renesanční stavby. V roce 1901 ovšem zemřel. Na jeho místo nastoupil Kornelius Zwilling. Přestavba věže tak proběhla až v roce 1903. Staré čtvercové zdivo bylo nadezděno o čtyři metry. Místo cibulovité bání byl nahoru posazen osmiboký hranol. Na tyč bleskosvodu zhotovil kovář J. Kápar ukazatele světových stran s německými písmeny N, O, S, W a větrný praporec.⁹⁰ Přestavba věže byla posledním větším zásahem do hmoty budovy zámku.⁹¹ Administrátor Zwilling ovšem v Komařicích zavedl více změn. V roce 1904 zrušil provoz pivovaru⁹² a v letech 1904–1905 nechal v prvním patře budovy bývalého pivovaru zřídit byt o jedenácti pokojích. Roku 1911 se odstěhoval do Chorvatska. Posledním komařickým správcem se následně stal Gustav Förster, který na zámku setrval až do pozemkových reforem ve 20. letech 20. století.⁹³

Na zámku proběhli v letech 1920, 1923 a 1926 pozemkové reformy.⁹⁴ Statek Komařice, ke kterému patřil poplužní dvůr se zámkem a pozemky o rozloze 97 hektarů, byl při jedné z reforem, v roce 1926 prodán manželům Chalušovým.⁹⁵

---

⁸⁷ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

⁸⁸ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 57.

⁸⁹ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

⁹⁰ Viz Pavel, *Výběr*, roč. 9, č. 3 (pozn. č. 64), s. 152.

⁹¹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 188.

⁹² Viz Pavel, *Výběr*, roč. 9, č. 3 (pozn. č. 64), s. 152.

⁹³ Viz Šimánek (pozn. č. 69), s. 136.

⁹⁴ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 326.

⁹⁵ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 7.

4. Významné dochované prvky

Exteriér

Zámek byl původně postaven jako venkovské renesanční sídlo drobné šlechty. Díky tomu, že byl v poměrně krátké době po svém vzniku prodán vyšebrodskému klášteru, který jej využíval již pouze jako sídlo hospodářské správy, nebyl na něj kladen vysoký tlak z pohledu reprezentace. Proto se zámek vyhnul rozsáhlejší stavebním úpravám. Dochoval se do značné míry v autentické podobě z doby svého vzniku s množstvím původních renesančních prvků vysoké kvality. Z památkového hlediska jsou dnes cenné i prvky z pozdějších úprav.⁹⁶

Průčelí otevřené do návsi dodnes zdobí původní sgrafitové kvádrování.⁹⁷ K jeho konzervaci přispěl i pozdější bílý nátěr, který ovšem za dobu své existence zvětral, a dnes jsou sgrafita opět většinou odkrytá a dobře viditelná.⁹⁸ Dvojosá část stavby s hlavním průjezdovým portálem je od zbytku stavby odlišena jiným typem sgrafita. V této části se dochovalo sgrafito obvyklého typu s vrchní hlazenou štukovou vrstvou, do které jsou rytými zdvojenými linkami naznačeny kvádry. V rozsahu šestiosé části hlavního křídla i na postranním křídle je provedeno sgrafito inverzí, kdy má základní plocha barvu jádra. Ve štukové vrstvě jsou nanášeny pouze jednotlivé linky. Toto členění je možné nalézt například i na zámku a měšťanských domech v Telči⁹⁹ (viz obr. č. 15, 16).

Kamenické prvky nacházející se v exteriéru i interiéru zámku jsou provedeny do žuly. Práce dosahují vysoké kvality a lze je srovnat s předními díly renesanční výstavby své doby.¹⁰⁰ Dominantou hlavního průčelí je renesanční žulový portál ohraničující vjezd do zámku. Celý oblouk portálu je vytvořen z bosovaných kvádrů – klenáků. Nad vjezdem je umístěna deska se jmény stavitelů a datem vzniku: „GIRZIK KORENSKI Z TERESSOVA A NA KOMARZICICH, KRISTINA KORZENSKA Z DROCHOVA A NA KOMARZICICH 1566“. Po stranách tohoto nápisu se nacházejí erby manželů. Jiřík má v erbu kohouta a Kristýna ušatou hlavu. Bosovaný portál dále zdobí reliéf s akanty. Na obou krajích vlysu jsou umístěni stylizovaní delfini¹⁰¹ (viz obr. č. 17–19).

Dvoukřídlá vrata v průjezdové bráně se skládají z diagonálně položených prkének s reliéfně členěnými hranami. Na jedno z prkének je vyřezán letopočet 1772. Na dřevě je dodnes viditelný zelený nátěr¹⁰² (viz obr. č. 17).

⁹⁶ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 84.

⁹⁷ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 188.

⁹⁸ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 327.

⁹⁹ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 12.

¹⁰⁰ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 32.

¹⁰¹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 188.

¹⁰² Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 53.

Nad průjezdem, na středu mezi sdruženými okny prvního a druhého patra, zdobí průčelí drobný pískovcový reliéf s Ukřižováním Krista s architekturou v pozadí.¹⁰³ Reliéf je osazen do mělké niky a mohl by pocházet ze 17. století¹⁰⁴ (viz obr. č. 20).

Jižní průčelí bočního křídla je rozděleno do čtyř os. Okna jsou ohraničena stuhovými šambránami. V přízemí jsou vyrobeny ze štuku. V patrech se nachází původní renesanční šambrány z kamene. Jako na hlavním průčelí, i zde bylo provedeno inverzní sgrafito s bílými spárami. U jihozápadního štítu bočního křídla se dodnes tyčí dva renesanční komíny.¹⁰⁵

Na průčelí hlavního křídla směřujícího do dvora lze spatřit arkády nesené na žulových toskánských sloupech. Jak je již uvedeno výše, všechna pole arkád v prvním a druhém patře byla poměrně krátce po svém vzniku zazděna. V přízemí zůstaly otevřeny dva původní oblouky a průjezd.¹⁰⁶ Druhé travé zleva bylo zazděno již původně, třetí dodatečně.¹⁰⁷ Viditelnost arkádového systému se sloupy a poli se i přesto zachovala (viz obr. č. 1, 2).

Arkády původně tvořilo šest polí, dnes je to o jedno pole méně. Jejich rytmus se v druhém patře zdvojuje.¹⁰⁸ Jednotlivá patra mají stejnou výšku. Stavba je směrem vzhůru odlehčována, v prvním i druhém patře jsou sloupy subtilnější.¹⁰⁹ V patrech stojí sloupky arkád na postamentech. V prvním patře je zdobí znaky majitelů – ušatce a kohouta a letopočet 1565 (viz obr. č. 21–23). V druhém patře můžeme na postamentech vidět kosočtverce. V prvním patře mají arkády oválný tvar, v přízemí a druhém patře půlkruhový. Parapety arkád jsou plné. Zpod omítky na nich dnes prostupují sgrafitové kuželky¹¹⁰ (viz obr. č. 24). Arkádový systém, který je pro venkovskou rezidenci poměrně nadstandardní, vedl Zikmunda Wintera ke srovnání komařického zámku se stavbami v Třeboni nebo Jindřichově Hradci.¹¹¹

Zazděné středové pole arkád v prvním patře zdobí malba Zvěstování Panny Marie se slunečními hodinami a nápisem OB UMBRATUR NON MACULATUR od neznámého autora. Již v roce 1971 hodnotí Líbal malbu „barevně dosti zašlou“ a dnes už je jen stěží viditelná. Podle ornamentu rokokového typu, který lemuje obraz, lze odhadnout, že malba pochází z druhé poloviny osmnáctého století.¹¹² Na malbě můžeme vidět jako ústřední motiv postavu Panny Marie zahalenou do pláště a šátku. Marie klečí na klekátku, na kterém leží modlitební kniha. Přichází k ní anděl

¹⁰³ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 12.

¹⁰⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 121.

¹⁰⁵ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 12.

¹⁰⁶ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 187.

¹⁰⁷ Michal Kápl, *Stavebně technický průzkum a studie využití zámku v Komařicích* (bakalářská práce), Stavební management VŠTE, České Budějovice 2012, s. 30.

¹⁰⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 187.

¹⁰⁹ Viz Kápl (pozn. č. 107), s. 31.

¹¹⁰ Viz Salava (pozn. č. 49), s. 133.

¹¹¹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, (pozn. č. 8), s. 187.

¹¹² Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 14.

oděn v bílé tunice, přes kterou má přehozený plášť, aby jí zvěstoval početí a narození Syna Božího. Marie tiskne svou levou ruku k hrudi a pokorně před ním sklání hlavu. Anděla v nejhornější části vyobrazení doprovází i Duch svatý v podobě holubice se zářícími paprsky. Nad Marií se v levém horním rohu rozprostírá látka, na které jsou vypsány římské číslice. Tato část obrazu sloužila jako sluneční hodiny (viz obr. č. 11, 12).

Dvorní průčelí bočního křídla dnes tvoří přistavěný trakt se záchody z 19. století. Je nižší než budova zámku, ale tento rozdíl vyrovnává přiložená pultová střecha. Na štítu budovy si bylo ještě do nedávna možné povšimnout rozdílné barvy hmoty přistavěné po roce 1873. Přistavěné průčelí mělo imitovat arkády, které byly později zazděny, ačkoliv zde výstavba i imitace zazdění proběhla ve stejnou dobu. Arkády mají masivní, obdélné zdivo¹¹³ (viz obr. č. 25).

V prostoru arkád v přízemí, v místě střetnutí hlavního a kratšího křídla, se nachází renesanční volutový portál, kterým lze vstoupit do interiéru. Stejně jako u dalších portálů zámku se nad vstupem nachází profilovaný vlys s letopočtem 1565 a erby stavebníka a manželky.¹¹⁴ Tento portál sem byl druhotně vsazen. Stalo se tak zřejmě při přístavbě traktu se záchody, který překryl jedno arkádové pole. Do portálu jsou zasazeny velmi zdobné klasicistní dveře¹¹⁵ (viz obr. č. 26, 27).

V zámecké budově se ve většině okenních otvorech zachovaly historické okenní výplně. V zámku se dodnes nachází sedm kompletně zachovaných oken barokního typu, které jsou nejstarším dochovaným typem výplní v budově. Pocházejí zřejmě z doby okolo poloviny 18. století. U čtyř okenních otvorů jsou barokní okna zachována z části. U čtyř okenních výplní se zachovalo zasklení do olověných lišt, vyztužených kovovými nosníčky. Na dvou oknech jsou dodnes posuvná větrací okénka. Veškeré okenní výplně prošly pozdějšími úpravami, některé jsou více či méně poničené. Nejzachovalejší jsou dvě barokní okna ve druhém patře východního průčelí hlavního křídla. Ostatní barokní okna jsou také velmi cenná, ačkoliv jsou poškozena. Okna bylo nutné průběžně opravovat, proto jsou dodnes na zámku dochované většinou exponáty kompiláty z různých období. Nejnáchylnější k poškození byly okenní tabulky a dřevěné okenní rámy, zatímco delší trvanlivost měly kovové prvky. Proto se v některých případech zachovala kování barokního typu na rámech klasicistních tvarů (viz obr. č. 28).

Velká část oken je klasicistního typu a nezdědky jsou kompletně zachována. Ve dvou přízemních místnostech se zachovala kompletní výbava z konce 19. století, která sestává z vnitřních a vnějších okenních křídel, vnitřních okenic a obložení okenní špalety.¹¹⁶

¹¹³ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 55.

¹¹⁴ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 14.

¹¹⁵ Viz Salava (pozn. č. 49), s. 133.

¹¹⁶ Viz Babická – Bloch – Eliška – Hansová – Špinarová (pozn. č. 85), s. 2.

Obytná budova zámku se otevírá svým východním a jižním průčelím do veřejného prostoru návsi a komunikace bez jakéhokoliv oplocení. Přízemní linie oken byla proto chráněna kovovými mřížemi, ze kterých se do dnešní doby dochovaly pouze tři.¹¹⁷ V roce 1996 byla pořízena fotografie, která dokládá, že se ještě v této době na zámeckých oknech nacházely nejméně čtyři mříže.¹¹⁸ (viz obr. č. 29).

Všechny ručně kované mříže jsou upevněny zvenku na fasádě tak, že zcela zakrývají okenní otvory. Rámy mříží těsně lemují okenní výplně. Pruty mříží navařené na kovovém obdélném rámu vytvářejí koš hluboký asi 25 centimetrů. Pruty se vzájemně prolínají, čímž vytvářejí vzorec na koso postavených čtyřúhelníků. Mříže dlouhodobě trpí korozi, která zapříčiňuje odpadávání ozdobných prvků. Původně byly opatřeny světlým nátěrem, který se dodnes dochoval jen v nepatrných fragmentech.

Na jižní straně se dnes nachází pouze jedna mříž. Jako na všech mřížích pruty tvoří vzorec na koso postavených čtyřúhelníků. Ve všech čtyřech jejích rozích jsou rozmístěny kruhy a uprostřed srdce (viz obr. č. 30).

Mříž na východní fasádě, která se nachází na jihovýchodním nároží, je z dochovaných mříží nejzdobnější. Jako u předchozí mříže jsou čtyři symboly umístěny v rozích a jeden uprostřed. Místo prostých tvarů kruhů ovšem mříž zdobí esíčka s rozvilinami a středové srdce je bohatě zdobeno spirálami. Horní okraj bohatě zdobí pás symetrických spirál ozdobených květinami. Uprostřed tohoto pásu vystupuje do prostoru kovaná kytka vynesena prutem. Na prutu je umístěn erb (viz obr. č. 31).

Třetí mříž se do dnešní doby zachovala na východním průčelí na druhém okně zleva. Tato mříž je zdobena čtyřmi kruhy v rozích a srdcem uprostřed, stejně jako mříž na severním průčelí. V detailech se ovšem liší. Mříž na východní straně je o něco robustnější, kruhy v rozích a středové srdce jsou vyrobeny z čtverhranných pruhů, zatímco na severní straně mají dekorace na mříži kruhový průřez¹¹⁹ (viz obr. č. 32).

Jedna mříž se nachází také v interiéru stavby. Je zde opřena o zeď. V jejích čtyřech rozích ji zdobí kruhy se čtyřmi trojsečnými výstupky. Podle fotografií, kdy se na fasádě ještě nacházeli čtyři mříže, se ovšem nejedná o mříž, která po roce 1996 z fasády zámku zmizela. Tato zmizelá mříž měla zřejmě stejný motiv jako dvě pozůstalé – jednoduchý obrys ve středu a čtyři kruhy v rozích (viz obr. č. 33). Na stáří mříží se literatura plně neshoduje. Mohly by být pozdně renesančního či raně barokního původu.¹²⁰ Podle Oldřicha Tripese mříže pocházejí ze 17. století.¹²¹

---

¹¹⁷ Jarmila Hansová, *Zámek – okenní mříže – operativní průzkum a dokumentace*, České Budějovice 2010, s. 5 (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 7836).

¹¹⁸ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 116.

¹¹⁹ Viz Hansová (pozn. č. 117), s. 5-6.

¹²⁰ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 83.

¹²¹ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 7.

Jarmila Jansová ve svém operativním průzkumu mříže datuje do 18. století.¹²² Díky častému zastoupení kovaných mříží na renesančních památkách považují zařazení mříží do 18. století za poměrně pozdní a přikláním se spíše k 17. století. Kovové doplňky byly v této době hojně užívány. Mimo jejich dekorativní funkci sloužili k ohraničení a zabezpečení hrodek panovníků, kašen, nebo právě oken. Mříže podobného typu jako ty komařické jsou zachovány například na oknech Kudrnova (Rožmberského) domu v Netolicích. Další podobné mříže tvořící hluboké koše s kovovými ornamenty můžeme spatřit i na zámku v Třeboni. Zde je ovšem jejich datace také velmi nejasná.

Interiér

Budova zámku se skládá ze sklepa, prvního patra, druhého patra a podkroví. Stavba je rozlehá a významné prvky se dochovaly i v celých souborech. V některých místnostech se naopak nedochovalo nic podstatného. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla místo celkového popisu všech místností tří pater a podkroví vypsát pouze jednotlivé významné prvky či části budovy. Místnosti ve všech třech podlažích jsou rozvrženy podobným způsobem. Pro lepší orientaci v prostoru jsem vytvořila zjednodušené půdorysy pater, které slouží k upřesnění představy o poloze významných prvků. (viz obr. č. 34, 35, 36). Přesné půdorysy stavby s časovým zařazením prostor lze vidět v půdorysech převzatých ze stavebněhistorického průzkumu z roku 2015 (viz obr. 5, 6, 7).

Důležité prostory v přízemí hlavního křídla tvoří bývalá přijímací síň se zachovanými renesančními klenbami a sloupem. Zde v minulosti zřejmě docházelo ke styku vrchnosti s poddanými. Prostor je klenutý čtyřmi poli s hřebínky na hranách, které se sbíhají do středového toskánského sloupu.¹²³ Na tomto prostoru jsou dnes silně znát klasicistní úpravy, jelikož v tomto období byly rozsáhlé velkolepé prostory rozděleny příčkami do tří menších místností (viz obr. č. 5, 34, 37).

Prostor, který není příliš významný z uměleckého hlediska, ale je zajímavým dokladem stavební historie objektu, se nachází v přízemí bočního křídla. Jedná se o bývalou zámeckou kuchyni, která je zaklenuta valenými klenbami s trojbokými výsečemi. Ve středu jihozápadní stěny má výseč jiný, pětiboký tvar, což naznačuje dodatečnou úpravu klenby po zrušení původního, zřejmě otevřeného dýmníku na tomto místě¹²⁴ (viz obr. č. 5, 34).

V přízemí i obou patrech se dodnes v arkádových chodbách nacházejí původní renesanční táhla čtvercového krouceného průřezu, které sem byly umístěny z důvodu zajištění arkád.¹²⁵

---

¹²² Viz Hansová (pozn. č. 117), s. 5.

¹²³ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 17.

¹²⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 56–57.

¹²⁵ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 19.

První patro

Při výstupu po schodišti se dostaneme do chodby prvního patra, která propojuje trakt hlavního křídla, bočního křídla a arkádové chodby. Ihned po vstupu na tuto chodbu v prvním patře nás upoutá složitější křížový systém kleneb, který ve svém středu vytváří kvadrilob složený ze čtyř srdcových listů. Zbytek chodby je zaklenut valenou klenbou se sledem trojbokých výsečí s hřebínky (viz obr. č. 6, 35, 38, 39).

Na chodbách, schodištích a v obytných místnostech se dochovala šablonová iluzivní výmalba, která je z dnešního pohledu vnímána jako jedinečný soubor dobové autentické dekorativní výzdoby. Pochází zřejmě z druhé poloviny 19. století.¹²⁶ V chodbě přízemí i prvního patra vytváří výmalba iluzivní kvádrování zdiva. Barevně zdobený jsou i stropy a výseče (viz obr. č. 40).

Hlavním reprezentačním prostorem zámku byly už od počátku tři síně rozprostřené po celé délce prvního patra kratšího křídla (viz obr. č. 41). V chodbě se u nich zachovaly všechny tři původní vstupní renesanční portály. Jejich římsové supraporty nesou volutové konzoly. Průzkumy povrchů ukázaly, že byly původně červeně polychromovány. Portál vedoucí do prostřední místnosti je v celém interiéru tím nejzdobnějším. V jeho vlysu je vytesán nápis GIORGII GROSENCIE CRISTINA DRACOSCA 1565 a sedmilistá růžice s erby obou stavitelů. Na tomto vlysu se zachovala původní bohatá polychromie.¹²⁷ Portál později sloužil jako vstup do opatského pokoje. Zkomolený pravopisný tvar nápisu napovídá tomu, že jej vytvořil kameník italského původu¹²⁸ (viz obr. č. 41, 42, 43).

U tří nejvýznamnějších síní zámku je důležité zmínit jejich zaklenutí. Nejzápadnější ze tří místností je v budově ojediněle zaklenuta klášterní klenbou. Prostřední místnost je klenuta renesančními hřebíkovými klenbami. Plochý strop nejvýchodnější z místností je zdoben štukovým rámováním a pochází zřejmě z druhé poloviny 18. století. Tato místnost byla původně také klenuta, ale klenba zde musela být snesena, zřejmě po ničivém požáru v roce 1620.¹²⁹ V této místnosti probíhá pod fabionem v tenkém páse na modrém podkladu iluzivní architektonická výmalba, která připomíná lomené gotické oblouky s kvadriloby a jeptiškami. Výmalba je zřejmě o něco starší než na chodbách, mohla by pocházet z 1. třetiny 19. století¹³⁰ (viz obr. č. 44).

V prvním patře nad vstupem do arkádové chodby je namalován znak s černým opatským kloboukem a šesti štrápci po každé z jeho stran. Pod znakem se nacházejí iniciály L. W. A. A., které patří vyšebrodskému opatovi Leopoldu Wackářovi. Ten byl hlavním opatem cisterciáckého kláštera

¹²⁶ Viz Eliška – Babická – Bloch – Špinarová, *Komařice* (pozn. č. 70), s. 4-7.

¹²⁷ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 20.

¹²⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 187.

¹²⁹ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 132.

¹³⁰ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 21.

ve Vyšším Brodě v letech 1857–1901¹³¹ (viz obr. č. 45, 46). Ve vstupu na arkádovou chodbu jsou osazeny zajímavé klasicistní dveře zdobené vyřezávanými rámy a hvězdami (viz obr. č. 47).

Arkádová chodba je vymalována podobnou iluzivní výmalbou jako na chodbách, připomínající kvádrování. Na jedné straně stojí opravdové žulové sloupy arkád, zatímco na druhé straně jsou na zdi namalovány jejich kopie, aby bylo dosaženo symetričnosti (viz obr. č. 48).

Na severním konci arkádové chodby se nachází zámecká kaple, která je další významnou místností prvního patra. V kapli v 70. letech 19. století proběhla výrazná úprava, která se týkala okna, vstupu a výmalby. Prostory jsou zdobeny bohatou šablonovou výmalbou nejrůznějších barev, která pokrývá i valené klenby s výsečemi. Prostor kaple se rozprostírá po většině prostoru 1. patra renesančního přístavku. Přesto je prostor celkem malý. Přímo naproti vstupu do kaple je umístěna zděná oltářní menza (viz. obr. č. 49, 50). V jihozápadní zdi bylo v mladší době prolomeno půlkruhové okno. Drobným obdélným portálkem v severovýchodní zdi lze vstoupit do sakristie. V sakristii je dnes umístěno zbytkové vybavení kaple – lavice a rozložený rám oltářního obrazu, zřejmě z konce 19. století.

Ve zbylých místnostech prvního patra jsou cennými prvky zaklenutí valenými klenbami členěnými trojbokými výsečemi s hřebínky a portály s volutovými konzolami nesoucími římsové supraporty. Některé původní vstupní portály jsou dnes zazděné (viz obr. č. 51, 35, 36). První patro v minulosti jistě plnilo hlavní funkci reprezentace a je z uměleckého hlediska tím nejzajímavějším.

Druhé patro

Propojující chodbu druhého patra zdobí málo viditelná výmalba s rokokovými ornamenty. Je barevně mnohem více umírněná než v předchozích patrech. Renesanční valená klenba s trojbokými výsečemi zůstala zachována jen v části spojovací chodby. U vstupů do třech síní v délce kratšího křídla na rozdíl od prvního patra dodnes zůstal jen jediný renesanční volutový portál.

V druhém patře se oproti tomu prvnímu zachovalo o poznání méně renesančně zaklenutých prostor, konkrétně v polovině sálů hlavního křídla zámku a na arkádové chodbě. Tři místnosti bočního křídla jsou dnes úplně bez stropu.

Zajímavým oživením bílé výmalby v jedné z místností ve druhém patře hlavního křídla je nástropní iluzivní malba z 19. století. Mimo této síně se v druhém patře v žádné z dalších místností ani v arkádové chodbě barevná výmalba nenachází.¹³²

Většina místností zámku je opatřena čistě bílým nátěr. Průzkum starší barevnosti omítek zatím probíhal pouze jako rámcová studie a dle mého názoru by si zasloužil větší pozornost. Pod bílou

¹³¹ Viz Hansová (pozn. č. 117), s. 42.

¹³² Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 60–61.

barvou se v rámci pár míst, kde byly prováděny sondy, nebo opadala omítka, odkryla šedá nebo červená barva. Na některých místech je vidět, že již původní barevnost stěn byla čistě bílá. Žádné figurální, ani další motivy pocházející ze staršího období než z 19. století se prozatím na stěnách nenalezly.

V dalších místnostech druhého patra se také zachovalo pár renesančních portálů. Ve výsledku se portálů s volutovými konzolami nesoucími římsové supraporty u vstupů dochoval celý soubor. Za předpokladu, že se žulovými volutovými portály mohlo původně vstupovat do všech prostor zámku, se jich dodnes dochovalo asi 70 procent (viz obr. č. 35, 36, 52).

Neopomenutelným a jednoznačně nejzajímavějším prvkem druhého patra je renesanční krb. Krb s kónickým dýmníkem a masivní profilovanou římsou, kterou nese dvojice mohutných volutových konzol, je osazen v druhém patře v nejzápadnější místnosti kratšího křídla. V minulosti byl příkládací otvor zazděn¹³³ (viz obr. č. 53 a 54).

Renesanční kamenná stuhová ostění komínových topenišť v patrech zámku dokazují, že se přilehlé místnosti nevytápěly krby, ale kamny. V několika místnostech dodnes stojí kamna z období klasicismu a empíru.¹³⁴ V budově zámku se dochoval soubor pěti kachlových kamen. Dvoje kachlová kamna mají uhlazený, spíše klasicistní vzhled a jsou hnědé barvy. Zbylá troje kamna mají světle zelenou barvu. Zdobí je motivy sfing, pohárů, vína a označila bych je za empírové (viz obr. č. 55–60).

Při vstupu do podkroví je přímo naproti schodišti na vodorovném trámku vyřezán nápis RESTAURATUM 1804. Z let 1803–1804 jsou doložené výdaje na nový krov. Tyto dva fakty dokládají, že krovová konstrukce pochází z tohoto období. V severozápadní části podkrovního prostoru lze dodnes spatřit zřetelné pozůstatky zdí třetího patra, které se původně nacházelo nad touto částí budovy¹³⁵ (viz obr. č. 8).

---

¹³³ Salava (pozn. č. 49), s. 136.

¹³⁴ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 21.

¹³⁵ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 63–64.

5. Ostatní objekty patřící k zámku

Areál zámku, který se nachází na jižním okraji obce, se rozprostírá po obou stranách pozemní komunikace vedoucí do vsi. Severozápadně od silnice stojí vlastní budova zámku s bezprostředně navazujícím hospodářským dvorem.¹³⁶

Dvůr má půdorys nepravidelného lichoběžníku. Budovy, které ho utvářejí, dříve sloužily k následujícím účelům: pivovar, stáje, stodoly, chlévy a ovčín¹³⁷ (viz obr. č. 61, 62). Všechny hospodářské budovy zámeckého dvora včetně pivovaru byly v 1. polovině 19. století kompletně přestavěny.¹³⁸

Na budovu zámku po obou stranách přímo navazují stavby hospodářského dvora. K severozápadnímu průčelí přiléhá klasicistní přízemní křídlo, které kdysi sloužilo jako stáje. Na jihozápadní průčelí kratšího křídla zámku navazuje klasicistní budova bývalého pivovaru. Někdejší pivovar se od bočního křídla zámku táhne až k dolní bráně areálu¹³⁹ (viz obr. č. 63).

Vaření piva v Komařicích mělo několikasetletou tradici. Pivovar se zde nacházel ještě před vznikem renesančního zámku, písemně je poprvé doložen v roce 1561.¹⁴⁰

Rozsáhlé požáry zámku se nevyhnuly ani pivovaru, ale jeho činnost byla vždy obnovena. To dokládá kupní smlouva z roku 1623, sepsaná mezi Ctiborem Kořenským – posledním z Kořenských vlastníků Komařice a novým vlastníkem majetku Gandolfem Scheitingerem, opatem vyšebrodského kláštera. Ve výpisu prodávaných položek je pivovar uveden jako plně funkční. Vyšebrodští cisterciáci zde následně 300 let hospodařili. V té době, kdy byl český národ podroben vládě Habsburků, byly Komařice v prosperitě a relativním klidu. Podle dobových zpráv z počátku 19. století byl pivovar v Komařicích uzpůsoben na var šesti a půl sudů a za rok svařil na 370 hektolitřů piva. V polovině 19. století je v tereziánském katastru zapsána hodnota přes 900 hektolitřů ročního výstavu. V době spravování vyšebrodským klášterem byl statek spojen s Habřím u Křemže, kde byl provozován další pivovar, který ovšem dosahoval podstatně menší produkce než ten komařický.¹⁴¹

V dochovaných stavebních spisech je z roku 1846 záznam o zboření starého pivovaru a vystavění nového, vedoucího od zámku až k dolní bráně. Původní renesanční budova tak byla kompletně zdemolována a místo ní se postavila nová, klasicistní.¹⁴²

---

¹³⁶ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 4.

¹³⁷ Ibidem s. 51.

¹³⁸ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 82.

¹³⁹ Ibidem s. 52.

¹⁴⁰ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, (pozn. č. 8), s. 184.

¹⁴¹ Pavel Jákl, *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, II. díl Jižní Čechy*, Praha 2010, s. 311.

¹⁴² Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

V průzkumu prováděném v 70. letech 20. století vyjadřuje Líbal myšlenku, že se část renesanční budovy pivovaru na levé straně v zadní části křídla dochovala.¹⁴³ Nejnovější stavebněhistorický průzkum ale ukazuje, že ani jedna ze zdí budovy není starší než z 40. let 19. století.¹⁴⁴ Na pískovcovém kvádru na jihozápadním nároží budovy se těsně nad terénem našlo vytesané datum 1844 spolu s písmeny ED. Tyto dva údaje by mohly prozrazovat datum výstavby a iniciály stavitele. Rok 1846 uvedený ve spisech by pak mohl být datem dokončení stavby.¹⁴⁵

Vlastní pivovar býval umístěn ve střední části podélného traktu a patřila k němu ještě další obdélná budova, na koso přisazená k hlavní stavbě, která dnes už nestojí.¹⁴⁶ Uprostřed dvora dříve stály ještě další budovy, z nichž se dodnes také nic nedochovalo. Jejich původní využití tedy není přesně známo.¹⁴⁷

Činnost vyšebrodského kláštera nebyla jako jedna z mála za josefinských reforem přerušena. Ještě na počátku 70. let 19. století tak komařický pivovar vyprodukoval přes 2500 hektolitřů piva ročně. V druhé polovině 19. století, zvláště po roce 1870 se ovšem situace drobných pivovarů začala rychle měnit k horšímu. To zapříčinily především překotné přestavby mnohem větších pivovarů, kdy se produkce následně začala koncentrovat do velkopivovarů. Vyšebrodský klášter se kvůli klesajícímu prodeji rozhodl menší pivovary provozované v místech kanonie postupně uzavřít. Hlavním důvodem pro uzavření pivovaru v Komařicích byla rekonstrukce a modernizace pivovaru ve Vyšším Brodě, který ten zastaralý komařický, jež zůstal ručním a výhledově neperspektivním, bez námahy zastoupil. Konkurenční tlak se začal projevovat také z měšťanského pivovaru v Českých Budějovicích, ale i ze schwarzenberských pivovarů v Třeboni a v neposlední řadě Plavnice, která se nachází nedaleko Komařic.¹⁴⁸ V roce 1904 tak byl provoz komařického pivovaru definitivně ukončen.¹⁴⁹

Když budova přestala sloužit jako pivovar, upravilo se v letech 1905–1908 první patro na byty zaměstnanců velkostatku.¹⁵⁰ Následně budova sloužila i k mnoha jiným účelům a byla podle toho přestavována. Prostory patra jsou tak vesměs velmi výrazně novodobě upraveny. Konstrukce krovu budovy zřejmě pochází z doby její výstavby ve 40. letech 19. století.

---

¹⁴³ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 34.

¹⁴⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), Plánová příloha, Komařice – pivovar, D1 – D3.

¹⁴⁵ Ibidem s. 65.

¹⁴⁶ Archiv – Geoprohlížeč, Komařice, https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=cioc&idrastru=B2_a_6C_3302-1_2, vyhledáno 8.2. 2022.

¹⁴⁷ Archiv – Geoprohlížeč, Komařice,

https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3021_2, vyhledáno 8.2.2022.

¹⁴⁸ Viz Jákl (pozn. č. 141), s. 311-312.

¹⁴⁹ Viz Pavel, *Výběr*, roč. 9, č. 3 (pozn. č. 64), s. 152.

¹⁵⁰ Viz Jákl (pozn. č. 141), s. 312.

Dnešní stavba má jedno patro a je částečně podsklepená, i když se sklep původně nacházel pod celým pivovarem. Po zrušení pivovaru na počátku 20. století pak byla zhruba polovina sklepení zrušena a zřejmě zasypána. Tuto domněnku dokazují některá zaslepená sklepní okna a několik zazděných vstupů. V dnešní době se sklepní prostory dělí do dvou oddělených částí, které nejsou nijak propojeny.¹⁵¹

V budově bývalého pivovaru se dochovaly dvě základní vývojové řady dveřních a okenních výplní. Klasicistní výplně z doby výstavby nového pivovaru a historizující výplně z přelomu 19. a 20. století, kdy byl pivovar z větší části přestavěn na bytové jednotky. Nejstarším detailem jsou volutové raně barokní závěsy, které byly patrně druhotně použity na klasicistních dveřích v prvním patře objektu.¹⁵²

Komařický kronikář František Pavel uvádí jméno posledního sládka z tamního pivovaru, které utkvělo lidem v paměti. Byl jím František Beer. Jak komařické pivo chutnalo, se dnes již nedozvíme, ale všeobecně se říkalo, že komařického piva se člověk nejen napil, ale i najedl.¹⁵³

Severní křídlo hospodářského dvora – kravín a stáje

Z druhé strany na zámek navazuje přízemní, nepodsklepená budova dříve sloužící jako stáje. Uzavírá celou severozápadní stranu hospodářského dvora. Na západ od ní stojí stodoly. Stavba se skládá ze tří základních částí – jihovýchodní části, která přiléhá přímo k zámku, haly stájí a krátkého příčného křídla, které bylo dodatečně vestavěno u severozápadního ukončení budovy. Rok výstavby není znám, ale na indikační skice Státního katastru z roku 1827 je již, s výjimkou příčného křídla, zakreslena. Bývalý ovčín na jižní straně dvora prý míval v krovu dataci 1819, a vzhledem k analogii je pravděpodobné, že stáje byly postaveny také v této době. Západní část budovy, která přiléhá přímo k zámku, dříve pravděpodobně sloužila jako obydlí čeledi, kuchyně a sklad.¹⁵⁴

Stodoly

Severozápadní stranu dvora uzavírá křídlo stodol s přistavěnými kolnami. Z původní obdélné budovy se třemi průjezdy se dodnes zachovalo jen obvodové zdivo a třetina krovu. Dnešní stavba zřejmě pochází z roku 1835. Toto datum se totiž nachází na portálku v přístavbě sousedního ovčína konstrukčně souvisejícího se stodolami.

---

¹⁵¹ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 65-67.

¹⁵² Jiří Bloch, a kol., *Operativní průzkum a dokumentace. Inventarizace okenních a dveřních výplní. Bývalý pivovar v Komařicích*, České Budějovice 2016, s. 17 (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 10845).

¹⁵³ Viz Šimánek (pozn. č. 69), s. 138.

¹⁵⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 67-68.

Chlévy a ovčín

Poslední nezminěnou stavbou hospodářského dvora je budova, která byla využívána jako ovčín a chlévy, a je přímo napojena na jihozápadní štít stodol. Jádro budovy vzniklo zřejmě v roce 1819. Toto datum se totiž údajně nacházelo na původním krovu, který byl snesen roku 1957. V roce 1835 byla budova prodloužena a přímo napojena na budovy stodol. Letopočet 1835 je vytesán na již zmíněném portálku. Do roku 1880 budova sloužila jako ovčín. Následně v roce 1908 byly prostory upraveny na byty pro deputány, kteří zde sídlili až do roku 1949. Na zdi budovy byla umístěna deska s nápisem: EX HOC OVILI FACTA SUNT HABITACULA HOMINUM ANNO DUPLICI JUBILAEIO MCM VIII (Z ovčína uděláno obydlí v roce dvojího jubilea 1908). Nad celou budovou se nastavělo podkrovní patro, které zřejmě sloužilo jako seník. Při přestavbě v roce 1957 byla prakticky celá jihovýchodní část budovy zbořena a nahrazena novostavbou. V té době se objekt upravil na „porodnu pro prasnice“.

Mezi budovami chlévů a někdejším pivovarem uzavírá část jižního obvodu někdejšího hospodářského dvora ohradní zeď s širokou, půlkruhem sklenutou vjezdovou branou, která by zřejmě mohla pocházet z poloviny 18. století. Na vrcholcích štítu jsou drobné kamenné soklíky, které zřejmě původně nesly ozdobné koule nebo šišky¹⁵⁵ (viz obr. č. 64).

Náves a socha Panny Marie

Na návsi, před východním průčelím hlavní budovy zámku stojí socha Panny Marie Neposkvrněné. Vznikla kolem roku 1730 na popud tehdejšího administrátora Tadeáše Opitze. Jedná se o pískovcovou sochu v podživotní velikosti, která je umístěna na kamenném podstavci ukončeném volutami.¹⁵⁶ Postava Panny Marie Immaculaty stojí na zeměkouli obtočené hadem. Panna Marie hledí směrem k nebi. Na hlavě má nasazený květinový věnec. Dalším výrazným doplňkem kolem její hlavy je železná svatozář. Oděna je do spodního šatu s ohrnutými rukávy, přes který má přehozený plášť s bohatými záhyby látky. Zpod jejích šatů vyčuhují chodidla v otevřené obuvi. Socha je ohraničena novodobou kovanou mříží. Čtyřboký žulový podstavec je mimo bohatě profilované římsy zdoben figurálním reliéfem, kterému se prozatím žádná literatura blíže nevěnovala. Situaci s určením vyobrazení komplikuje fakt, že reliéf, který je už sám o sobě lehce zašlý a zvětralý, se nachází za mříží, takže se k němu nelze dostat v bezprostřední blízkost a číst jeho detaily. Jisté je, že na podstavci jsou vyobrazeny dvě osoby. Jednou z nich by mohl být anděl, který se snáší z nebes a ve svých rukou drží jakýsi předmět. Jde snad o zvěstování pastýřům či Panně Marii? Socha nemá stejného majitele

¹⁵⁵ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 67-71.

¹⁵⁶ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 7.

jako zámek, patří obci, a dle slov paní kronikářky Komařic se aktuálně vše připravuje na její celkové restaurování. Následně snad bude reliéf lépe čitelný (viz obr. č. 65–67).

Autor sochy dnes není známý. S poměrně vysokou pravděpodobností by jím ale mohl být Josef Dietrich a jeho dílna. Vyšebrodský klášter si od Dietricha již v letech 1723–1724 objednal sochu sv. Jana Nepomuckého a sousoší sv. Anny Samotřetí. Nejen tato objednávka dokazuje, že ačkoliv byl Dietrich činný především v Českých Budějovicích, jeho práce byla žádaná i v rozsáhlejší oblasti jižních Čech. Josef Dietrich se členy cisterciáckého řádu údajně dobře vycházel, především pak s Josefem Micklem, s nímž se spřátelil. Po Micklově smrti jeho žena odkázala Dietrichovi 50 zlatých. Tyto fakty by mohly vést k domněnce, že Dietrich, který s cisterciáky budoval dobré vztahy, mohl na vyšebrodském panství vytvořit další sochy, jejichž autor je dnes označován za neznámého. Právě to by mohl být případ Komařic, které po dlouhou dobu spadaly pod majetek cisterciáckého řádu. Domněnku potvrzuje i datace komařické sochy, která ji zasazuje do 30. let 18. století. V těchto letech (1710–1753) byl Dietrich na jihu Čech činný.¹⁵⁷

Socha Immaculaty v Komařicích stojí na levé noze a pravou má vykročenou dopředu. Díky tomuto postoji je její postava mírně prohnutá. Obličej má natočený doleva a hledí směrem vzhůru. Totožné natočení těla využil Josef Dietrich na několika svých sochách Panny Marie. Sochy, které zauímají stejný postoj a jsou dnes považovány za dílo Josefa Dietricha, se nacházejí například na Dobré Vodě, v Nových Hodějovicích, nebo na Piaristickém náměstí v Českých Budějovicích v sousoší Kalvárie.

Socha v Hodějovicích stejně jako ta komařická představuje Pannu Marii Immaculatu (viz obr. č. 68 a 69). Zpracování sochy v Komařicích a v Hodějovicích se ovšem liší. Socha v Hodějovicích je na první pohled menší než ta v Komařicích. Obě sochy mají bohatě pojednanou drapérii šatů, ale drapérie šatu Panny Marie v Hodějovicích je poněkud rozmáklejší a ostřeji řezaná, což je asi největším rozdílem mezi oběma sochami. Drapérie šatu Panny Marie v Komařicích má místo ostře řezaných záhybů spíše zaoblené tvary. O to více se ovšem tato drapérie podobá dalším, které Dietrich vytvořil. Podobné záhyby šatů v mírném rozevlátí můžeme pozorovat například na již zmiňované soše Panny Marie, která se nachází v sousoší Kalvárie na Piaristickém náměstí, nebo na šatech sv. Anny v sousoší sv. Anny a Panny Marie Budějovické (viz obr. č. 70) v bývalé klášterní zahradě v Českých Budějovicích.

Mimo rozdílné draperie a výšky, se sochy Panny Marie v Hodějovicích a Komařicích liší v pár dalších detailech, jako je například květinový věnec na hlavě komařické sochy, který na té

---

¹⁵⁷ Matěj Vodička, *Českobudějovický sochař Josef Dietrich* (bakalářská práce), Ústav věd o umění a kultuře FF JČU, s. 16.

hodějovické úplně chybí. Ta má naopak navíc růži vytesanou jako sponu na svém plášti. Komařická socha má ruce složené na prsou, zatímco hodějovická má ruce sepnuté k sobě.

Při zkoumání Dietrichovi tvorby si ale můžeme povšimnout, že rozdílné zpracování stejného námětu se u něj vyskytuje poměrně často.

Společným prvkem obou soch jsou vykasané rukávy. V čem ovšem shledávám obě sochy velmi podobné, je zpracování jejich fyziognomie. Obličej ani jedné ze soch nevykazuje jakékoliv náznaky realismu, obě tváře jsou velmi čisté a idealizované. Obě Panny Marie toužebně hledí vzhůru. Místo úsměvu se jim na tváři objevuje soustředěný, prosebný, až téměř lítostivý výraz, kterého je dosaženo mírně staženým obočím. Obě mají vlasy z obličeje sčesané stejným způsobem.

Posledním prvkem, který ukazuje na spojitosti komařické sochy s Dietrichovým dílem je sokl, na kterém Panna Marie v Komařicích stojí. Motiv dvou větších volut v jeho spodní části a dvou volut v horní části, se objevuje na podstavcích poměrně velkého množství soch, které Dietrich zpracoval. Tento Dietrichův oblíbený motiv můžeme spatřit například u většiny soch, které dnes stojí v okolí Piaristického náměstí v Českých Budějovicích nebo právě pod sochou Panny Marie Immaculaty v Nových Hodějovicích.

Na návsi před zámkem mimo sochu stojí ještě dva chráněné stromy, zeravy.¹⁵⁸ Byly vysazeny v roce 1880.¹⁵⁹

Zahrady

Ještě v minulém století se u komařického zámku nacházelo pět plně využívaných zahrad: Horní, Dolní, Slepíčí, Správcova a zahrada Za stájemi¹⁶⁰ (viz obr. č. 71).

Zahrady u zámku v podobě, v jaké se v torzálním stavu zachovaly dodnes, zřejmě vznikly až kolem roku 1750. Z období držení Komařic Kořenskými se v pramenech (např. v kupních smlouvách nebo inventářích majetku) o zahradách žádné informace nenacházejí. V místech zahrad nebyly nalezeny žádné pozůstatky lidské činnosti, které by ukazovaly na starší využití okolních prostor zámku.

Představu o tom, jak ještě v první polovině 20. století zahrady prosperovaly, a jak rychlý byl jejich následný zánik, si můžeme udělat díky textu komařické rodačky Anny Froňkové (nar. 1934), která sepsala vzpomínky na zámecké zahrady (Horní a Dolní) ze svého mládí. Popisuje vzhled zahrad

---

¹⁵⁸ Seznam mapy, zámek Komařice, <https://mapy.cz/zakladni?x=14.5443139&y=48.8777542&z=17&q=koma%C5%99ice&source=base&id=2109294&ds=2>, vyhledáno 9.2. 2022.

¹⁵⁹ Anna Froňková, *Stará zámecká zahrada – skleník*, Komařice kol. r. 1990 (nepublikováno, uloženo v rodinném archivu kronikářky Komařic, paní Veroniky Šustrové).

¹⁶⁰ Veronika Šustrová, *Oranžerie a Zahrady*, Komařice 2020 (Nepublikováno, uloženo v rodinném archivu paní Veroniky Šustrové).

ve čtyřicátých letech 20. století. Text obsahuje také zajímavé informace o oranžerii: „*Když dnes vidím starou zámeckou květinovou zahradu, jak je dnes zdevastovaná, a skleník zbořený, málem se mi derou slzy do očí. Té krásy, té vůně, těch rozličných voňavých a ozdobných keřů co tam bývalo, hlavně těch krásných voňavých růží všech velikostí, vůní a barev. Také záhony narcisů, na jaře tulipánů a karafiátů a voňavých macešek, které roubily pěšinky vysypané pískem, inu radost bylo pohledět. (...) Půlka z pravé strany kolem sýpky byla osázena ovocným stromovím, a uprostřed malý bazének s vodotryskem, plný leknínů. (...) Ale největší dojem na mě, a to zvláště v zimě, kdy bylo všude kolem plno sněhu, udělal krásný skleník, dnes jsou z něho ruiny vzadu z levé strany zahrady. (...) Skleník měl důmyslné vytápění, asi 2 m od skleněné stěny, přes celý skleník jakýsi tunel po celé délce, kudy přicházelo teplo až dozadu. Příkladalo se vpředu, také tam bývaly to ve velkých kádích vysoké palmy až do stropu, všelike ozdobné olivy, citronovníky, oleandry, a jiné ozdobné keře a květiny.*“¹⁶¹

Naproti kratšímu křídlu zámku, na jihovýchodní straně silnice jsou kamennými zdmi ohraničeny dvě zahrady, které byly budovány od 50. let 18. století. O jejich založení se zasloužil administrátor Tadeáš Opitz.¹⁶² Podoba zahrad se dochovala převážně v klasicistní úpravě ze druhé čtvrtiny 19. století. Tyto zahrady jsou vzájemně odděleny další místní komunikací směřující k obci Sedlo.¹⁶³

Východněji položená zahrada, která vznikla spojením dvou původně oddělených zahrad – Horní a Dolní, byla ze všech tou nejvýznamnější. V severní části pozemku, v Horní zahradě, se dříve nacházely záhony a jako v první v Čechách se zde začal pěstovat salát. Na konci 18. století se zde dále pěstovaly například fíky, chmel, vinná réva, konopí nebo len.¹⁶⁴ Později byla tato zahrada z velké části přebudována na okrasnou. Mívala parkovou úpravu a nacházel se v ní mimo jiné patrový altán a oranžerie.¹⁶⁵

Ohradní zdi kolem zahrad byly zbudovány v roce 1753, stejně jako zahrady za administrátora Tadeáše Opitze.¹⁶⁶ V roce 1958 musela být severní zeď v Horní zahradě, která odděluje pozemek od hlavní silnice, zbourána. Záminkou pro to byla přeprava dvou lodí na Lipno. Díky zboření zdi mohla být rozšířena silnice vedoucí kolem zámku, která již přestávala stačit vzrůstajícímu provozu. Zeď byla znovu postavena až v létě následujícího roku. Na novou výstavbu byly i přes námitky památkářů místo původního kamene použity tvárnice Calofrig.¹⁶⁷

¹⁶¹ Viz Froňková (pozn. č. 159).

¹⁶² Viz Štěřbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 85.

¹⁶³ Viz Kovář, *Českokobudějovicko II. Pravý břeh Vltavy*, (pozn. č. 13) s. 110.

¹⁶⁴ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 6.

¹⁶⁵ Viz Štěřbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 51.

¹⁶⁶ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 6.

¹⁶⁷ Obecní kronika 1951 – současnost, s. 126 (uloženo v archivu kronikářky obce Komařice paní Veroniky Šustrové).

Nejvýznamnější a také nejstarší stavbou nacházející se v Horní zahradě je kontribuční barokní sýpka¹⁶⁸ (viz obr. č. 72 a 73). Důvodů pro její výstavbu bylo hned několik. V zámecké pamětní knize je uvedeno, že po roce 1623 bývalo v druhém patře zámku uloženo obilí, v místnostech zničených po požáru v roce 1620. V roce 1685 ovšem byly tyto prostory upraveny k obývání, nastala tedy potřeba výstavby sýpky s novými úložnými prostory. Navíc v roce 1673 byly přikoupeny dvory Sedlo a Stradov, které také žádnou vlastní sýpku neměly, ale úrody přibývalo. Za zbudováním nové sýpky stálo mimo jiné to, že poddaným nezřídka shořely veškeré zásoby při četných požárech.

Základní kámen byl položen 13. června 1689. V tomto a následujícím roce byla celá stavba podsklepena a dokončila se i stavba hlavního obvodového zdiva. V roce 1690 vznikl ve vyšebrodském klášteře velký požár, při kterém shořela i střecha kostela. Stavba komařické sýpky se následně přerušila a trámy, kterými se plánovala zastřešit, byly použity ve Vyšším Brodě. V roce 1692 bylo otesáno nové dříví a osazen krov a stavba se zakryla jen slámou. V tomto stavu stavba zůstala následující čtyři roky. V roce 1696 se vyzdily římsy a oba štíty a krov byl osazen prežovou krytinou. Stavba sýpky se úplně dokončila v roce 1697, kdy byly doklenuty sklepy a provedeny další drobné práce jako osazení dveřních zámků nebo zasklení oken.¹⁶⁹ V roce 1881 nechal administrátor Alexand Wawery pod sýpkou částečně upravit sklepy. Nově předělené prostory následně sloužily jako lednice.¹⁷⁰ Ze sýpky byla později zřízena okresní hospodářská záložna.¹⁷¹

Sýpka je dvoupatrová a v celém rozsahu podsklepená. Základy venkovní fasády tvořila krémově bílá barva a jednotlivé osy oddělovaly široké cihlově červené rámce. Tato původní fasáda je dodnes rozpoznatelná, i když již silně vybledla, na některých místech opadala. Na severovýchodním štítu se nachází prázdné obdélné vpadlé pole se štukovým profilovaným rámcem. Dříve zde mohl být vyobrazen znak kláštera.¹⁷² Z interiéru je zajímavý strop v původní kanceláři v prvním patře s barokní plastikou ve tvaru zrcadla (viz obr. č. 74).

U severní ohradní zdi Horní zahrady se nachází oranžerie. Přesný datum jejího vzniku není znám, ale zápis v Pamětní knize uvádí, že roku 1752 byla při zámku zřízena zelinářská zahrada, (...) v zahradě byla postavena oranžerie, kde se pěstovaly fíky, které v zimě roku 1798 bohužel pomrzly (...). Na sklonku 18. století již tedy oranžerie jistě stála, mohla vzniknout společně se zahradou v 50. letech 18. století. Je zakreslena i na indikační skice Stabilního katastru z roku 1827¹⁷³ (viz obr. č. 75, 76).

¹⁶⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 188.

¹⁶⁹ František Pavel, *Stavba kontribučenské sýpky v Komařicích – 1689/1697, Výběr 1967/3, České Budějovice 1967, s.17.*

¹⁷⁰ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

¹⁷¹ Viz Šimánek (pozn. č. 69), s. 135.

¹⁷² Viz Štěřbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 72.

¹⁷³ *Ibidem*, s. 74.

Půdorys oranžerie tvoří úzký trakt rozdělený na tři části. Východní část byla tvořena místností přibližně čtvercového tvaru. Prostřední část traktu sloužila jako skleník. Její přední stěnu tvořila asi 4 metry vysoká prosklená stěna složená z tabulkových oken vsazených do dřevěného rámu. Západní část zakončovala obdélníková místnost s polopatrem, která byla využívána pravděpodobně jako sklad.¹⁷⁴ Aby mohly být rostliny ve skleníku i v chladném počasí a v zimě, měla oranžerie důmyslně řešené vytápění.¹⁷⁵

Velmi zajímavé je porovnání fotografie komařické oranžerie z roku 1957, na které je ještě zachycena vcelku se skleněnými výplněmi, s nedávno zrekonstruovanou oranžerií ve Vyšším Brodě. Při pohledu na obě stavby zjistíme, že jsou si navzájem velmi podobné¹⁷⁶ (viz obr. č. 77).

U severozápadní zdi horní zahrady, po levé straně hlavního vjezdu stojí zahradní pavilon. Jedná se o jednopatrovou podsklepenou budovu, která pravděpodobně vznikla ve 30.–40. letech 19. století.¹⁷⁷

Zahradní pavilon neboli salet sloužil v druhé polovině dvacátého století jako klubovna pro místní mládež. Původně si jej ovšem nechali vystavět cisterciáci a kněží, kteří v Komařicích pobývali na odpočinku a dožití (viz obr. č. 78). Ještě v roce 1943, kdy už byli majiteli zámku a přilehlých objektů Chalušovi, se v saletu nacházela většina původního vybavení. V prvním patře se nacházely stolky vykládané různými druhy dřev, určené k hraní karet a šachu. V malé komodě bývaly uzamčeny různé hrací karty a vyřezávané figurky šach. V přízemí dříve stál pingpongový stůl s pálkami.¹⁷⁸

V Horní zahradě roste několik stromů, které byly pro své stáří a význam prohlášeny za památné a jsou dnes chráněné. U severní zdi okrasné části zahrady stojí soubor pěti památných zeravů. Další dva zeravy se nachází přímo ve středu bývalé okrasné zahrady.¹⁷⁹

Dalším významným stromem, který je zapsán jako chráněný, je tis stojící v těsné blízkosti sýpky.¹⁸⁰ Tis byl vysazen již roku 1740. Při stavbě ramp u sýpky v roce 1955 mu hrozilo, že bude vykopán. V té době se místní kronikář František Pavel zasadil o to, aby byl strom prohlášen za památný, čímž ho zachránil před zánikem.¹⁸¹

---

¹⁷⁴ Veronika Babická, Komařice (okr. CB) – zámecká oranžerie. Operativní průzkum a dokumentace, České Budějovice 2009, s. 4 (nepublikováno, uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 7128/2).

¹⁷⁵ Viz Froňková (pozn. č. 159).

¹⁷⁶ Za upozornění na tuto skutečnost děkuji paní V. Šustrové.

¹⁷⁷ Marie Pavlátová, Marek Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, Praha 2004, s. 83.

¹⁷⁸ Viz Froňková (pozn. č. 159).

¹⁷⁹ Mapy Seznam, Komařice,

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5458184&y=48.8769027&z=18&q=koma%C5%99ice&source=base&id=2109230&ds=2>, vyhledáno 9.2.2022.

¹⁸⁰ Mapy seznam, Komařice Tis,

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5451264&y=48.8771691&z=17&base=ophoto&q=koma%C5%99ice&source=base&id=2106433&ds=2>, vyhledáno 9.2.2022.

¹⁸¹ Viz Froňková (pozn. č. 159).

Na jižní straně na tuto zahradu za obdélnou budovou patrové barokní sýpky navazovala užitková, kuchyňská zahrada s drobnými hospodářskými staveními, která se nazývala Dolní. Po celou dobu své existence sloužila k hospodářským účelům, nacházely se zde zeleninové záhony a ovocné stromy.¹⁸²

Jedinou doposud stojící stavbou na území Dolní zahrady je bývalý domek pro zahradníka, který se nachází u vstupu do zahrad, naproti zahradnímu pavilonu. V zahradě bylo po stranách cesty vedoucí k sýpce mimo tohoto domku mezi lety 1827 a 1877 vystavěno několik dalších hospodářských budov, které dnes ovšem už ani z části nestojí.¹⁸³

Slepičí zahrada, která se rozprostírá na západní straně komunikace, a táhne se ve stejné délce jako protější Horní a Dolní zahrada na druhé straně, bývala osazena ovocnými stromy a nacházely se zde kurníky. Při severní straně Slepičí zahrady stojí torzo hospodářské budovy.¹⁸⁴ Na okrajích zahrady rostou dvě památné lípy staré asi sto let.¹⁸⁵ K vnějšímu severovýchodnímu nároží ohradní zdi přiléhá klasicistní výklenková kaple se sochou sv. Jana Nepomuckého, která byla postavena v roce 1844.¹⁸⁶ Autorem sochy v kapli je E. Pischelt.¹⁸⁷

Ze zbylých dvou zahrad – Správcovy a Za stájemi se dodnes nic neodchovalo. Zahrada za stájemi byla později zmenšena o přídělky k pozemkům chalup čp. 2, 3, 4 a 5.^{188, 189}

---

¹⁸² Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 51.

¹⁸³ Archiv – Geoprohlížeč, Komařice – originální mapy stabilního katastru, https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3021_2, vyhledáno 9.2.2022.

¹⁸⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 51.

¹⁸⁵ Mapy seznam, zámek v Komařicích, <https://mapy.cz/zakladni?x=14.5449440&y=48.8769256&z=18&q=koma%C5%99ice&source=base&id=2105899&ds=2>, vyhledáno 11.2.2022.

¹⁸⁶ Kronika obce Komařice, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 2, vyhledáno 5.2.2022.

¹⁸⁷ Viz Tripes, *730 let obce Komařice* (pozn. č. 1), s. 7.

¹⁸⁸ Archiv – Geoprohlížeč, Komařice – originální mapy stabilního katastru, https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3021_2, vyhledáno 9.2.2022.

¹⁸⁹ Mapy seznam, zámek v Komařicích, <https://mapy.cz/zakladni?x=14.5446007&y=48.8783306&z=19&base=ophoto>, vyhledáno 9.2.2022.

6. Stavebněhistorický kontext

Stavební situace na jihu Čech při příchodu renesance

Příchod renesance do českých zemí zbrzdily husitské války. Oproti jiným slohům, které se k nám dostaly přes Německo, k nám renesance přišla přes Uhry. Šířili ji převážně italští stavitelé.¹⁹⁰ Příchod renesance do jižních Čech mohla urychlit i výprava české šlechty do Itálie, která proběhla v letech 1551–1552 a cesty se zúčastnilo i několik šlechticů usazených v jižních Čechách. To mělo mimo jiné za následek příliv umělců italského původu na území Čech. K přílivu renesanční architektury by zřejmě došlo i za jiných okolností, ale osobní setkání s krásou renesančních staveb na severu Itálie vývoj nejspíše uspořádala.¹⁹¹ V polovině 16. století byla na pomezí jihu Čech a Moravy usazena řada Italů, kteří se věnovali kamenictví, zednictví a stavebnictví, přičemž sem přicházeli výhradně ze severních oblastí Itálie a jižního Švýcarska, z oblastí okolo velkých jezer Ticino a Grisonsko.¹⁹²

S pronikáním renesance do českého prostředí těsně po polovině 16. století začaly tvrze a hrady nahrazovat novostavby – zámky. Jednalo se o sídelní objekty společenských elit reprezentativního vzhledu, přičemž stavebníci kladli důraz i na pohodlí majitelů. Tyto nové stavby kromě rezidenční úlohy mnohdy sdružovaly i další funkce, zejména správní. Menší venkovská sídla si většinou zachovávala přímé provázání s hospodářským zázemím.¹⁹³ Pro rezidenční objekty ze sklonku období renesance ovšem není jednoduché pojmy tvrz a zámek přesně vymezit. V dobových pramenech se totiž pro drobná sídla venkovské šlechty nadále užívalo označení tvrz i přesto, že již většinou nebyla tvrzena opevněním. Výraz zámek byl tehdy užíván spíše pro větší hrady a výjimečně pro opevněná města.¹⁹⁴

Vznik nového typu staveb ovlivnil také rozvoj vojenské techniky a taktiky, který zejména od husitských válek nabral na intenzitě. Středověká opevnění hradů a tvrzí ztrácela na své účinnosti, a tak se budování obranyschopné fortifikace stávalo čím dál více finančně náročným. Proto se obranná funkce panských sídel ve většině případů oddělila od složky rezidenční a vývoj pak směřoval k moderním pevnostem a rezidenčním zámkům, které se vzdaly možnosti případné vojenské obrany. Významným činitelem při vzniku zámku jako nového stavebního typu byli stavitelé a zedničtí mistři italského původu.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Rostislav Švácha, Taťána Petrasová (ed.), *Dějiny umění v českých zemích 800-2000*, Řevnice 2017, s. 334, 336.

¹⁹¹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 41.

¹⁹² Jan Chlíbač, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*, Praha 2011, s. 23-29.

¹⁹³ Viz Vlček, *Ilustrovaná encyklopedie Českých zámků* (pozn. č. 77), s. 9.

¹⁹⁴ Ivan Prokop Mucha, *Architektura renesanční*, Praha 2001, s. 35.

¹⁹⁵ Pavel Vlček, *Encyklopedie českých zámků*, Praha 1994, s. 9-11.

Stavební podobu a rozsah sídel ovlivňovalo více faktorů. Charakter stavenišť, proměna módního vkusu a také zda objekt vznikl jako zcela nová budova, nebo přestavěním původní tvrze. Dalším významným faktorem při výstavbě či přestavbě budovy byly finanční možnosti stavebníka a výběr architekta. V neposlední řadě se příslušníci nižší šlechty přímo inspirovali na dvorech svých mocnějších sousedů, jejichž změny životního stylu se snažili napodobit. Na jihu Čech se nižší šlechta řídila především podle Rožmberků, ale i podle pánů z Hradce. Sídla těchto vysoce postavených rodů tak nalézala svůj skromný odraz v sídlech drobné venkovské šlechty.¹⁹⁶

Malá šlechtická sídla v českých zemích utvářela od středověku základní body urbanistické struktury a dodnes jsou v hmotové skladbě vesnic a malých měst velmi významnými prvky naší kulturní krajiny. Všeobecná prosperita v době renesance související s panským podnikáním umožnila vzestup prvků reprezentační povahy i na řadě malých venkovských sídel.¹⁹⁷

V době husitské, pohusitské a ještě na počátku 16. století počet sídel venkovské šlechty na Českobudějovicku stagnoval. V období renesance se počet sídel zase výrazně navýšil, kolem roku 1600 se na území Českobudějovicka nacházelo přes šedesát rezidencí obývaných svými vlastníky.¹⁹⁸

Významné renesanční přestavby proběhly na Českobudějovicku u těchto původem středověkých tvrzí: Březí u Týna nad Vltavou, Bzí, Čížkrajice, Čakovec, Habří, Chvalkov, Komařice, Olešnice, Poříčí, Svěbohy a Žumberk. Renesančními novostavbami se stala tyto sídla: Čížkrajice, Černý Dub, Doubravice, Dvorec, Hněvkovice, Hojná Voda, Hvozdo, Chvalešovice, Koloděje nad Lužnicí, Koroseky, Křenovice, Lustenek, Nezašov, Ostrolovský újezd, Radomilice, Rudolfovo, Sedlo, Zborov a Žimutice.

Největší počet drobných panských sídel se v té době nacházel v majetku asi deseti rytířských rodů, respektive jejich rodových větví a jednotlivých členů. Rod Kořenských z Terešova v počtu sídel nad ostatními vynikal. Nejdříve zakoupil Vlhavy, brzy poté Doubíčko a kolem roku 1520 Sedlec. Od Kořenských koupil roku 1563 Sedlecký statek spolu s tvrzí, dvorem, pivovarem a okolními vesnicemi Vilém z Rožmberka, který vše připojil k Libějovicím a tuto tvrz pak nechal ihned rozbořit. Stalo se tak zřejmě kvůli jejímu špatnému stavu a nepraktickému umístění na rybníčním ostrově.¹⁹⁹ Rozšíření rodu Kořenských vedlo v 2. polovině 16. století k založení několika nových sídel: Nezašova (mezi 1549–1556), Radomilic (60. léta), Komařic (1565–1566), Ostrolovského Újezda (kolem 1570), Sedla (70. léta), Zborova (1580), Dvorce (mezi 1587 a 1593), Dolní Stropnice (před 1600) a Svěboh (konec 16. století).²⁰⁰

¹⁹⁶ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 39.

¹⁹⁷ Vlastislav Ouroda, K aktuálnímu stavu a perspektivám malých šlechtických sídel v jižních Čechách, *Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče 2006 roč. 66*, Praha 2006, s. 490.

¹⁹⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 35-36.

¹⁹⁹ *Ibidem* s. 10.

²⁰⁰ Salava (pozn. č. 49), s. 131.

Komařícký zámek množstvím kamenických prvků a ozdobným provedením v prostředí nižší šlechty jihočeského venkova naprosto vyniká. Stavba tak dokládá vysoké ambice rodu Kořenských z Terešova.

Postupem času některá drobná sídla ztrácela svou rezidenční funkci, jelikož byla spolu s hospodářskými celky přikupována k velkým dominiím – k panství novohradskému, krumlovskému, hlubockému, třeboňskému a ve značné míře k majetku královského města Českých Budějovic. Přikupování dříve samostatných statků bylo motivováno především snahou o rozšíření velkých dominií, nikoliv o zisk dalších objektů panských sídel, která se pak většinou stávala nadbytečnými.²⁰¹

I přestože pobělohorský vývoj šel k rozsáhlým územním celkům, některým menším vrchnostenským statkům se podařilo nadále přežívat a ve výjimečných případech vznikaly i nové. Karlovi Kořenskému se například podařilo oddělit Ohrazeníčko od Zborova a založit tak nové drobné sídlo. Po konfiskacích zůstávalo v jižních Čechách ještě 23 samostatných statků, které ale z většiny v průběhu 17. století zanikly. Kořenským z Terešova se sice nepodařilo Komařice udržet, mimo ně ale rod jako jeden z mála do konce 17. století vlastní statky Černý Dub, Ostrolovský Újezd, Radomilice a Zborov. Postupně byly i tyto statky prodávány vyšším mocnostem.²⁰²

Až do poloviny 20. století bylo pilířem funkční struktury naprosté většiny areálů malých venkovských zámků hospodářství. Centrem panství bylo hlavní sídlo šlechtice, které mělo téměř vždy i hospodářský dvůr, ale dominovala jeho rezidenční funkce. Významné změny ekonomického systému větších panství přinesla první pozemková reforma. Na řadě objektů začal postupně narůstat dluh v údržbě. Zásadní vyhrocení problému financování způsobil nástup komunistické moci. V našich zemích vedla absence údržby, často v kombinaci s vandalským ničením, k zániku nemalé části sledovaného fondu a k poškození téměř všech objektů tohoto typu.²⁰³

Z významnějších kamenických prvků nacházejících se na dalších stavbách, které patřili rodu Kořenských se mi v publikované literatuře podařilo nalézt zmínky pouze o jedné další stavbě. K majetku rodu Kořenských patřila tvrz v Radomilicích, ve které se dochoval volutový krb, ještě náročněji zpracovaný než ten komařícký. Mikuláš Kořenský z Terešova roku 1560 získal tvrz Radomilice. Pravděpodobně právě on začal v Radomilicích budovat renesanční residenci. Z rezidence se z kamenických prvků dochoval žulový krb, který nese letopočet 1563 a dva nezřetelné znaky. Značně zadlužený Radomilický statek byl nakonec v roce 1671 prodán Josefu Adolfovi I. ze Schwarzenbergu. Schwarzenberská správa následně nechala v letech 1672–1676 zchátralé sídlo opravit a z části nově vystavět. Během 2. poloviny 19. století došlo ke správnému připojení Radomilic

---

²⁰¹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 36.

²⁰² *Ibidem*, s. 48.

²⁰³ Ouroda (pozn. č. 197), s. 491.

k velkostatku Libějovice, které také spadaly pod majetek Schwarzenbergů. Objekt následně sloužil převážně k hospodářským účelům. V této době byl radomilický krb ze svého původního umístění přenesen do dvora v Libějovicích, kde se nachází dodnes.²⁰⁴

Otázka autorství zámku

Jan Salava nachází určité souvislosti mezi Komařicemi a Telčí: „*Kamenické zpracování portálu v Komařicích a kamenných prvků schodišťového kubusu na zámku v Telči by mohlo svědčit o jedné kamenické ruce, popřípadě využití stejného vzoru. Jak v Telči, tak i v Komařicích se jedná o ojedinělou práci v areálu, která se na jeho dalších stavbách neopakuje. Společné jsou i další portály iónského typu s vydutým vlysem, které jsou již nicméně pro šedesátá léta typickým prvkem. Zaujmut nás může arkatura, která ve druhém patře komařického zámku nese zrychlený sled sloupků, který se opakuje také v Telči, byť zde s rovným kladím a převýšenými spodními sloupy.*“²⁰⁵

Když se podívám na zmiňovanou část Telčského zámku já, spíše než jeden vstupní komařický portál, v tomto zákoutí vidím zhuštění kamenických prvků, které jsou různě využity po celé stavbě zámku v Komařicích.

Arkády v přízemí komařického zámku nesou mohutné sloupy podobného typu, jaké se nachází v přízemí na zámku v Telči. V druhém patře zámku v Komařicích můžeme vidět, že tamní postamenty zdobí kosočtverce. Postamenty se stejnými vzory, ale s navíc vloženou palmetou jsou umístěny i pod zmíněnými přízemními sloupy v Telči (viz obr. č. 79, 80, 81).

Okno nad obloukem ve tvaru kobyliho hřbetu zase může mírně připomínat ozdobný vstupní portál pod arkádami v Komařicích. Stejně jako komařický portál má totiž ve středu postranního rámování vytesané pětilisté růže. Voluty nesou kladí, které jak u okna v Telči, tak u vstupního portálu v Komařicích zdobí akantové listy (viz obr. č. 26 a 79).

Využití kapradin ve cviklech nad záklenkem oblouku v Telči možná může vzdáleně připomínat typ hlavního vstupního komařického portálu.

Více historiků umění také upozorňovalo na shodné pojednání sgrafit na komařickém zámku, zámku v Telči, i některých telčských domech.

V tomto příspěvku Salava opět otevřel otázku autorství a díky těmto shodným prvkům se zámek v Telči, na jehož výstavbě se v jedné etapě podílel (ačkoliv nepřímo podloženě) i Antonio Ericer, se přidal k většině historiků, kteří tvrdí, že stavitelem zámku v Komařicích je právě on.

Jak víme, druhou etapu stavby, která byla mnohem menšího rozsahu než ta první, prováděl v Komařicích významný stavitel Vincenc Vogarell. To, že by se podílel i na první etapě stavby, která

²⁰⁴ Daniel Kovář, Panské sídlo v Radomilicích u Vodňan, *Výběr roč. 43 č. 4*, České Budějovice 2006.

²⁰⁵ Salava (pozn. č. 49), s. 138.

byla ukončena roku 1566, není příliš pravděpodobné, jelikož byl na území jižních Čech činný až od 70. let 16. století. Kamenické prvky vytvořené v první etapě stavby se pyšní velkou jemností a kvalitou provedení. Práci takové kvality musel provádět zkušený řemeslník s předchozími zkušenostmi. Práce výše zmiňovaného Antonio Ericera je v jižních Čechách doložena v letech 1559–1574. Časově se tak shoduje s výstavbou komařického zámku (po 1555–1565).

Já osobně se přikláním k tomu, že pokud je písemně doloženo, že se v 70. letech 16. století na dostavbě zámku v Komařicích podílel velmi významný stavitel Vincenc Vogarell, je klidně možné, že stavbu započal další stavitel tak zvučného jména, jako byl Antonio Ericer.

Jak jsem již ovšem uváděla, komařický archiv vyhořel, a je proto možné, že v žádných písemnostech se už odpověď na tuto otázku nenachází. Dokud nenastane nějaký překvapivý objev, můžeme vycházet pouze z tohoto porovnávání vizuálních shod staveb a jméno stavebníka komařického zámku tak dále zůstává pouze domněnkou. Jak uvádí i Jan Salava, na obou místech mohlo být využito stejného architektonického traktátu – vzorníku. A právě tím bych ráda navázala v další části práce.

Vlivy na tvarosloví prvků z traktátů Sebastiana Serlia

Autor kamenických prací na zámku v Komařicích byl zřejmě obeznámen s italskými předlohami a vzorníky klasické architektonické morfologie. Ve čtvrté knize Sebastiana Serlia s názvem „Regone generali di architectura“, kterou vydal v roce 1537, se totiž nachází zdánlivé předlohy pro soubor volutových žulových portálů i krb v druhém patře budovy. Toto zjištění potvrzuje vysokou kvalitu kamenických prací a do určité míry časovou aktuálnost, ve srovnání s nejnovějšími architektonickými módními prvky vznikajícími v Itálii. Serliovy spisy byly (nejen u nás) velmi oblíbené, jelikož Serlio své dílo koncipoval jako praktickou učebnici. Jeho cílem bylo formulovat pravidla architektury tak, aby jim porozuměl každý průměrný člověk.²⁰⁶

Portály i krb v zámku v Komařicích jsou přitom jakýmsi zjednodušením Serliových předloh. Mimo konzol se na nich žádné další zdobné prvky nenachází. Venkovní vstupní portál, který se nachází pod arkádami a vede do kratšího křídla zdobí na rozdíl od vnitřních portálů mimo volut ještě akantové listy, které se v italských předlohách také často vyskytují. V Serliových traktátech je ale můžeme, stejně tak jako na mnoho renesančních památkách v Čechách, vidět zpravidla pod volutami. Stavitel v Komařicích naopak klade listy přímo na voluty. Jestli v Komařicích byly využity Serliovy traktáty, šlo spíše o volné převzetí jednotlivých prvků než doslovné kopírování předlohy.

---

²⁰⁶ Ondřej Jakubec, Sebastiano Serlio a renesanční architektura v českých zemích – několik poznámek, in: Daniel Ladislav (ed.), *Italská renesance a baroko ve střední Evropě. Příspěvky z mezinárodní konference*, Olomouc 2005, s. 92.

V Serliových traktátech se mi ovšem nepodařilo najít žádnou předlohu, která by se ve větší míře podobala hlavnímu vjezdovému portálu do komařického zámku. Jediná podobnost se dá hledat v ohraničení celého půlkruhového vchodu bosovanými kvádry s patečními hladkými klenáky. Zajímavý je fakt, že totožný nápad s umístěním motivů realistických palmet do volného prostoru cviklů nad záklenkem vstupu byl uplatněn již na prvním renesančním portálu v Čechách, na zámku v Tovačově. Ten vznikl již v roce 1492, tedy poměrně dlouhou dobu před vznikem Serliových traktátů.

Serliovy předlohy byly na území Čech použity již dříve. Zámek v Komařicích je ale jednou z nejranějších staveb, kde byly uplatněny Serliovy prvky na jihu Čech. Jedním z prvních zámků na území Čech, kde byly také Serliovy vzorníky využity, se stal zámek Kaceřov v západních Čechách. Jeho výstavba začala v roce 1540, tedy již tři roky po vydání jednoho ze Serliových traktátů. Portály a krby na zámku Kaceřov i v nedaleké plzeňské radnici jsou již tradičně spojovány s předlohami Sebastiana Serlia. Kamenická výzdoba v Komařicích je o něco střídmější než na těchto dvou stavbách. V základě je ale podobná. I to je dle mého názoru ukazatelem toho, že stavitel mohl skutečně Serliovy traktáty využívat. Velmi zajímavé je porovnání volutových portálů na zámku v Kaceřově, Komařicích a v plzeňské radnici. Tyto portály jsou totiž až na pár detailů téměř totožné.

Krby v základě podobné tomu komařickému se nacházejí v jižních Čechách také v již zmiňovaných Libějovicích (původně Radomilicích) a Telči. Na zámku v Jindřichově Hradci se nachází prvky přejatých z traktátu hned několik. Jedná se zde o několik volutových krbů, kdy některé využívají i složitějších motivů v podobě ozdobných štítů či lidských hlav nad konzolami. Zámek se pyšní i několika honosně zdobenými portály, které Serliovy předlohy také v mnoha směrech připomínají. Další stavbou na jihu Čech, kde lze nalézt volutové krby, je letohrádek Kratochvíle. Všechny tyto stavby ovšem vznikly později. Zámek v Komařicích se tedy pyšní prvenstvím ve využití Serliových vzorů na jihu Čech.

Zřejmě úplně první stavbou na našem území, která přebírá Serliovské motivy v podobě oken a krbů, je Letohrádek královny Anny v Praze. Na území České republiky se krby inspirované Sebastianem Serliem se dvěma charakteristickými postranními volutami nacházejí například ještě ve velmi významné stavbě letohrádku Hvězda nebo na hradě Grabštejn.

Ve většině staveb se architekti Serliovými předlohami inspiroují, ale nepřebírají jeho vzory přímo a doslovně. Jinak tomu je na zámku v Nelahozevsi. Zdejší krby přímo kopírují vzory Sebastiana Serlia, a to naprosto do detailu. Ze Serliových vzorů vycházejí i tamní portály.

Tímto porovnáním jsem se snažila upozornit na to, že hodnotu a náročnost kamenických prvků v Komařicích lze srovnávat i se skutečně významnými stavbami české renesance. Z výčtu uvedených

staveb si lze mimo to také povšimnout, že v jižních Čechách se Serliovy traktáty těšily poměrně značné oblibě. Důležité je si uvědomit, že zdobností a použitím kamenných prvků Komařice před vladyckými sídly na jihu Čech velmi vynikají.

Nakonec je potřeba zdůraznit, že ačkoliv je vliv Serliových traktátů na stavby na území Čech nevyvratitelný, k připisování předloh a zdrojů inspirace k daným prvkům je potřeba přistupovat velmi kriticky. Jak upozorňuje Ondřej Jakubec ve svém příspěvku o *Sebastianu Serliovi a renesanční architektuře v českých zemích*, Serlio se sám odvolával k italské tradici a otevřeně využíval již zažitých vzorů. Serlio tak nelze pokládat za inventora všech předloh, ale naopak se jedná o tradiční vzory, které byly v Itálii asimilovány a rozvinuty. Někdy využil jako vzory i stavby svých současníků v Itálii. Autoři renesančních staveb pak mohli často využívat prvků z jiných staveb, které poznaly z autopsie, ať už v Itálii, nebo již přenesené do jiné země, aniž by se jim Serliovy traktáty vůbec dostaly do rukou. Někdy je tak bez hlubšího prozkoumání stavební historie objektu velmi složité určit, jakým způsobem se tvarosloví na danou stavbu přeneslo. Při tomto porovnávání je samozřejmě důležité zkontrolovat, zda doba výstavby pojednávaného objektu nepředchází vzniku a rozšíření Serliových jednotlivých traktátů, což si překvapivě řada historiků neuvědomuje.²⁰⁷

Komařice a sakrální prostory

V budově komařického zámku se měla nalézat kaple, ačkoliv zřejmě nepříliš velká a málo udržovaná, již při renesanční novostavbě. Kde přesně se nacházela, není jisté. Zazděné topeniště ve zdi dnešní kaple svědčí o tom, že místnost původně sloužila k obytné funkci.²⁰⁸ Podle svědectví Františka Pavla se pak v této nově vytvořené zámecké kapli nejméně do roku 1840, ale zřejmě ještě později, sloužila knězem z cisterciáckého řádu denně bohoslužba. Přes týden sem údajně moc lidí nezavítalo, ale v neděli byla kaple plná. Mimo zámecké kaple se přímo v centru obce Komařic jiný kostel nenacházel. Lidé proto o nedělích chodili na mše do tři kilometry vzdáleného kostela sv. Martina ve Střížově (viz obr. č. 82). Pavel, který sepsal vzpomínky místních sahající až do roku 1840, také píše, že zámecká kaple v Komařicích byla tradičně využívána o křížových dnech, kdy se vždy v úterý konaly prosebné průvody do polí kolem Komařic. Při vítání se vždy komařický administrátor s knězem ze Střížova, jako bratři stejného řádu, pocelovali. Po průvodu se v zámecké kapli konala mše svatá s doprovodem tamních zpěváků.²⁰⁹

Propojení mezi Komařicemi a kostelem ve Střížově má ale ještě hlubší tradici. První zmínka zachycená v pramenech pochází z roku 1409. Jedná se o zprávu, ve které se píše o donátorství

²⁰⁷ Viz Jakubec (pozn. č. 206), s. 97–99.

²⁰⁸ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 4.

²⁰⁹ Viz Šimánek (pozn. č. 69), s. 134.

střížovskému kostelu Benešem z Komařic. Z roku 1460 se dochovala listina, která uvádí, že jmenovec předchozího dárce, Beneš z Komařic „dal kostelu roční plat jedné kopy za duši svou a svých předků“.²¹⁰ Stavebníci renesanční budovy zámku v Komařicích – Kristýna Dráchovská z Dráchova a Jiřík Kořenský z Terešova pak na tradici navázali a stali se významnými donátory střížovského kostela. Na donátorství těchto dvou rodů sídlících v Komařicích v kostele upomínalo několik prvků, které se zde nacházejí dodnes.

Rody Kořenských a Dráchovských ovšem nebyly jediné, které se podílely na donátorství kostela sv. Martina. Dlouhou dobu například kostel podporoval i rod rytířů z Doudleb, s nimiž se pojí i první listinná zmínka o kostelu z roku 1316, ve které stojí, že příslušník tohoto rodu, Mikuláš z Pasovar, kostel obdařil plným desátkem ze svého popluží v Hůrce.²¹¹

Historie kostela ve Střížově sahá až do 14. století. Kostel sv. Martina je v listinách poprvé připomínán v letech 1316, 1346, 1407 a 1409. Stavba z lomového kamene se skládá z presbytáře, sakristie, lodi a k ní po jižním boku připojené věže.

Presbytář kostela má křížové gotické zaklenutí. U cihlových žeber byla obnovena jejich původní barevnost. Žebra se protínají ve dvou svornících. Do prvního z nich je vytesána červená pětিলistá růže. Ten druhý zdobí hlava ušatce. Právě tento symbol se nachází v erbu Dráchovských.²¹² (viz obr. č. 83–86).

Střížovský kostel původně obklopoval hřbitov, který byl ale v roce 1773 z kapacitních důvodů zrušen a nahrazen novým, na severním okraji vsi, který slouží svému účelu dodnes. Z hrobů nacházejících se u kostela se na jejich původním místě nic nedochovalo. Naproti tomu se v samotném kostele dodnes nachází šest náhrobků ze 16. až 18. století.

Roku 1897 proběhla oprava kostel, kdy se nechal znovu vydláždít. Po těchto úpravách se na svém původním místě dodnes zachovaly tři náhrobní kameny, a to blíže neurčený náhrobník ze 16. století, náhrobní kámen P. Václava Pelarga a náhrobník komařického administrátora P. Tobiáše Opitze. V bočních částech lodi pod lavicemi a v jejích rozích totiž zůstala původní kamenná dlažba zachována. Druhotné je v kostele zřejmě umístění náhrobních kamenů Andrese Antonia Mikhla, příslušníka rodu Doudlebských z Doudleb a Karla Kořenského z Terešova na Komařicích a Zborově.²¹³

Karel Kořenský, narozený roku 1558, zemřel v roce 1619 za nejasných okolností v Třeboni.

---

²¹⁰ Jindřich Šámal, *Střížov*, Střížov 1945, s. 4.

²¹¹ Tomáš Kahuda – Sterneck, *Náhrobníky kostela střížovského, Jihočeský sborník historický 69-70/2000-2001*, České Budějovice 2001, s. 146.

²¹² Soupis památek 1900, http://depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_4321, vyhledáno 10.3.2022.

²¹³ Viz Sterneck, *Jihočeský sborník historický 69-70/2000-2001*, s. 148.

Tam se pod ochranou stavovských oddílů jako tajný straník Ferdinanda II. uchýlil poté, co komařícký zámek 18. června 1619 vyplnili Uhři v císařských službách. Z třeboňské pevnosti psal vrchnímu veliteli císařské armády Karlu Bonaventurovi Buquoyovi de Longueval dopis, který byl v bráně ovšem zadržen. Historikové tak uvažují nad tím, že by smrt Karla Kořenského mohla souviset s odhalením jeho politické hry. Jeho náhrobek nese známky silného ošlapání. Dnes je vztyčen a přibetonován k severní zdi lodi, u čelní řady lavic, kam jej podle výpovědí pamětníků zřejmě nechal umístit křížovnický farář P. Bohumil Hassmann vykonávající funkci v letech 1943–1961. Původně byl zřejmě zasazen v podlaze střední části lodi²¹⁴ (viz obr. č. 86).

Na náhrobku Karla Kořenského je nad středovým polem zleva doprava vepsáno devět řádků. Od posledního řádku se táhne při pravém okraji náhrobku po délce středového erbu shora dolů další text. Pod erbem s postranním nápisem se nachází dalších šest řádků textu, tentokrát vzhůru nohama vůči textu nad erbem. Středový erb vypadá následovně: V oválném středovém poli je na polském štítu vyobrazen znak Kořenských, kráčeující kohout, stojící na pravé noze a vykračující levou nohou. Nad štítem se nachází kolčí helm, patrně s točenicí, z níž splývají bohatě ornamentálně členěné fafrnochy. V klenotu se opakuje motiv kráčeujícího kohouta.

Výše zmiňovaný nápis na náhrobku zní takto: „LETA PANIE 1619 POWOLAL GEST PAN BVH Z TOHOTO BIDNEHO SWETA PROSTRZEDKEM CZIASNE SMRTI VROZENEHO A STATECZNEHO RITRZE PANA KARLA KORZENSKHO Z TERESSOWA NA KOMARZICICH A ZBOROWE A TV TO TELO GEHO W TOMTO CHRAME POCHOWANE LEZI“.

Je písemně doloženo, že v 16. až 17. století bylo ve střížovském kostele pohřbeno několik příslušníků rodu Kořenských z Terešova: Jiřík Kořenský z Terešova na Komařicích, jeho synové Ctibor Kořenský z Terešova na Komařicích a Sedle a Karel Kořenský a snad i Kristýna Kořenská z Dráchova. Jediný bezpečně identifikovatelný náhrobek rodu Kořenských v kostele je ale náhrobek právě Karla Kořenského z Terešova na Komařicích a ve Zborově. V kostele sv. Martina je pod lavicemi při jižní zdi kostela ve středu délky lodi zasazen náhrobek, který je téměř zcela ošlapaný a z toho důvodu téměř nečitelný. Nachází se zřejmě na svém původním místě a dnes je velmi špatně přístupný. Lze uvažovat o tom, že by mohl patřit někomu z rodu Kořenských, ale nelze vyloučit ani jiné osoby, především příslušníky rytířských rodů usedlých v okolí Střížova.²¹⁵

V českobudějovickém klášterním kostele Obětování Panny Marie se v podlaze presbytáře dochoval náhrobek z červeného mramoru s vytesaným erbem Kořenských z Terešova. Patří synovci

²¹⁴ Viz Sterneck, *Jihočeský sborník historický 69-70/2000-2001*, s. 149 a 160.

²¹⁵ *Ibidem*, s. 158–160.

ve Střížově pohřbeného Karla Kořenského, Lukášovi, který zemřel 24. dubna 1640. Další příslušníci rodu Kořenských byli v oblasti jižních Čech pohřbeni v Borovanech a v Němčicích. Mimo jižní Čechy pak našli někteří Kořenští z Terešova místa posledního odpočinku v kostele sv. Jindřicha na Novém Městě pražském a na Moravě.²¹⁶

V kostele ve Střížově byl na počátku 20. století erb rodu Kořenských přidán jako štukový reliéf nad vítězný oblouk, který odděluje presbytář od hlavní lodi. Jako upomínka na další osoby, které se nějakým způsobem finančně podíleli na stavbě kostela, nebo jeho vybavení, se vedle něj dále nacházejí znaky vyšebrodského opata Leopolda a rytířského řádu Křížovníků.

Mimo upomínek na donátorství rodu Kořenských je kostel ve Střížově jistě také významným pozůstatkem pozdně gotických fresek zobrazujících život sv. Martina. V kostele sv. Martina se mimo jiné nacházela soška Madony vytvořena v krásném stylu v první čtvrtině 15. století. Na počátku 20. století byla převedena do sbírek městského muzea v Českých Budějovicích.²¹⁷

Ještě jednou bych ráda připomněla, že v doulebském kostele se nacházejí čtyři náhrobky s letopočtem 1521, které patří Vaňkovi Komařickému, Anně Komařické, Markétě Komařické a zřejmě Martě Komařické. Podle popisu Petra Kašpara Světeckého se v kostele v polovině 18. století nacházelo ještě o dva náhrobky více.²¹⁸ Předchozí rody sídlící v Komařicích tak zřejmě finančně podporovaly kostel v Doudlebech. Nepodařilo se mi však najít písemné prameny, které by uváděly, že by i rod Kořenských v donátorství doulebského kostela pokračoval.

Jako poslední sakrální stavbu, která se dříve bezprostředně pojila s Komařicemi, je nutné zmínit Kostel v Želně. Asi kilometr od komařického zámku, v údolí Želno tečou dva prameny vody. Ten silnější byl za působení cisterciáckého řádu dřevěným potrubím doveden až do budovy zámku. Z druhého pramene vznikla studánka, kam v 16. a 17. století chodilo velké množství poutníků za léčivou vodou. V roce 1677 byl kvůli tomuto velkému přívalu věřících u pramene postaven kostel, jenž v roce 1679 vysvětil vyšebrodský opat Johan Caveye sv. Bartoloměji.²¹⁹ O kostel se následně staral cisterciácký řád. Kostel ovšem fungoval jen 110 let. Dle rozkazu Josefa II. byl uzavřen a v roce 1786 prodán za 51 zlatých. Později byl rozebrán na stavební materiál. Po ukončení fungování tohoto kostela se každoroční bartolomějská pouť přesunula do kostela ve Střížově.²²⁰

---

²¹⁶ Viz Sterneck, *Jihočeský sborník historický 69-70/2000-2001*, s. 161–162.

²¹⁷ Viz Šámal (pozn. č. 210), s. 7–14.

²¹⁸ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 184.

²¹⁹ Oldřich Tripes, *Cesty za krásami regionu – ŽELNO, Poutníci si chodili pro léčivou vodu, Českobudějovické listy 8/124 (29.05.1999)*, České Budějovice 1999, s. příloha Víkendové listy s. 1.

²²⁰ Viz Tripes, *730 let obce Komařice*, (pozn. č. 1), s. 7.

7. Osud zámku po první pozemkové reformě

Poté co se při jedné z pozemkových reforem zámek dostal z držení vyšebrodského kláštera, nastal sled událostí, které vedly ke zchátrání a velkému poškození celého zámeckého areálu včetně zámecké budovy, přilehlého hospodářského dvora i budov v zahradách. Kvůli dlouhodobému zanedbávání se celý soubor objektů na konci dvacátého století dostal do velmi špatného technického stavu, který dodnes nebyl uspokojivě napraven.

V roce 1926 byl zámek s hospodářským dvorem a pozemky o rozloze 97 hektarů prodán manželům Chalušovým. Za jejich vlastnictví se zámek dařilo poměrně dobře udržovat.²²¹

Prostory budovy bývalého pivovaru (čp. 23) začaly již od roku 1921 sloužit jako třídy k výuce a byt školního správce. Ke škole byla přidělena i část zámecké zahrady. V roce 1928 se v tomto objektu nacházela mimo školy i pošta.²²² V zámecké budově ve stejném roce sídlila lesní správa vyšebrodského kláštera, jelikož cisterciáci řídili obhospodařování svých lesů v okolí Komařic až do roku 1933, kdy nastala lesní pozemková reforma a jejich lesy byly prodány a rozděleny revíru Komařice.²²³ Budova čp. 22, která dříve bývala ovčínem, a v té době ji stejně jako zámek vlastnil Václav Chaluš, sloužila jako byty pro deputány.²²⁴

V roce 1944 obec kvůli obavám z letecké války přijala různá opatření. Jedním z nich bylo zřízení protileteckého krytu pro 40 osob ve sklepě.²²⁵

Téhož roku Němci, kteří uprchli z oblasti Banátu, zabrali byty v zámku, ale i v jiných domech v Komařicích.²²⁶ V roce 1945 se měl do zámecké budovy přestěhovat archiv z biskupství, ale místo toho se sem umístily slamníky a postele pro tyto německé civilisty, kteří prchali před válkou. V zámku tak vznikl utečenecký tábor. Do budovy se narychlo zavedla elektřina.

Představu, jaké ohledy se v té době asi braly na památkové hodnoty stavby, si můžeme udělat ze zápisu v obecní kronice: „*V zámku na chodbách stály ruční vozíky, kola, bedny a rance až ke kapli, palivové dříví, chvoj, v pokojích na slámě unavené ženy s dětmi. Větvě a smrčky k pálení tahali Volksgenassen po schodech do pater a na parketách zpracovávali.*“ Dne 16. 4. 1945 uprchlíci z Banátu přesídlili z Komařic do Freystadtu.²²⁷

²²¹ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 187.

²²² Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 24, 26-27, vyhledáno 7.3.2022.

²²³ Ibidem, s. 95, 115.

²²⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 20.

²²⁵ Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 239, vyhledáno 7.3.2022.

²²⁶ Ibidem, s. 246.

²²⁷ Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 256-261, vyhledáno 7.3.2022.

V roce 1946 byla uzavřena obecní škola, která sídlila v areálu zámeckého dvora od roku 1921.²²⁸ Následující rok nechal Místní národní výbor Komařice upravit třídy bývalé školy na poštovní úřad.

Roku 1947 slíbili manželé Chalušovi do zámku zakoupit nový zvon. Podmínkou bylo, že ves a občané zajistí, aby na zvon bylo třikrát denně zazvoněno.²²⁹ Nový zvon posvětil 30. 12. 1947 farář B. Hassman v zámecké kapli. Hned poté se zvon zavěsil do zámecké věže. Původní zvony byly ze zámku odebrány v dubnu 1942.

V říjnu 1948 připadl po zestátnění zámek se dvorem státním statkům. Později jej převzal Místní národní výbor v Komařicích, který budovy areálu využíval jako dílny, pohostinství, byty a sklady. V té době přestal být areál úplně udržován, a začal chátrat.²³⁰ Hospodářské objekty nejdříve užíval Státní statek Nové Hrady a následně jednotné zemědělské družstvo JZD Strážkovice.²³¹ V budově zámku působila od roku 1948 zemědělská škola a její internát, kterou ale v roce 1955 vystřídal podnik Oděvy Písek, který budovu opustil na jaře 1981. Velkoobchod s oděvním zbožím prostory využíval jako sklad. Chodby byly v té době přeplněny oděvy.²³²

V zámeckému areálu nějakou dobu také sídlila pošta a zdravotní středisko. Budova bývalého pivovaru s čp. 23 byla využívána jako hostinec a ubytování pro zaměstnance JZD. Byl zde také vybudován sál pro potřeby obce a obřadní síň.²³³

Koncem roku 1949 se plánovala na zámku zřídit klubovna, knihovna a čítárna Československého svazu mládeže.²³⁴

Roku 1949 byl pro správce státního statku upraven byt nad bývalým pivovarem. Téhož roku byla pro plánované hospodářství potřeba využití obou pater panské sýpky jako skladiště na obilí. Vyztužily se stropy a sloupky, aby se neprobořily klenby ve sklepech a došlo k opravení krytiny.²³⁵ Roku 1950 byla sýpka připravena na příjem obrovského množství obilí. Do sýpky se vešlo až 80 vagonů obilí. V bývalých lednicích pod stavbou se uložila úroda brambor.²³⁶

Dne 10. června 1950 zástupce Státního památkového úřadu při kontrole zjistil, že je renesanční zámek vysoké památkové hodnoty ve velmi zanedbaném stavu a že zvláště střechu je nutno naléhavě opravit.

²²⁸ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 22.

²²⁹ Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 300–305, vyhledáno 7.3.2022.

²³⁰ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 186.

²³¹ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 205.

²³² Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka* (pozn. č. 8), s. 186.

²³³ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 205.

²³⁴ Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 365, vyhledáno 7.3.2022.

²³⁵ Ibidem, s. 358, vyhledáno 7.3.2022.

²³⁶ Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 390-391, vyhledáno 7.3.2022.

Následně vyzval národní podnik ČSSS (Československé státní statky) držitele zámku a místní národní výbor v Českých Budějovicích, Trhových Svinech a Komařicích, aby do operativního plánu na rok 1951 zařadili jeho opravu. K žádným opravám ale nedošlo.²³⁷

V roce 1958 patřila budova s čp. 23 jednotnému zemědělskému družstvu Komařice a budova sloužila jako hospoda.²³⁸

Roku 1961 je stav zámku popisován takto: „*Při dešti zatéká na římsy, zdi jsou oprýskané, dlažba v bráně se propadá, v oknech jsou rozbitá skla.*“²³⁹

V roce 1965 už byla střecha zámku v naprosto dezolátním stavu. Zatékání střechou do místností způsobilo značné škody. Poškodily se tím například vazby stropů i malba. Kvůli narušeným okapům voda stékala i po zdech, čímž docházelo k poškození omítek.

V roce 1972 bylo konstatováno, že se zámek nachází v havarijním stavu a je silně narušena jeho statika.²⁴⁰ Následující rok se tehdejší předseda místního národního výboru M. Vágner prosadil o novou střešní krytinu zámku, opravu komínů, nové okapy a svody z mědi.²⁴¹ V roce 1975 došlo i k opravě střechy zámecké věže.²⁴²

Díky panu Ing. Vágnerovi byl následně v roce 1976 zpracován projekt na celkovou opravu zámku, kdy měly být opraveny i omítky a okna. Pan Vágner přislíbil dodavatelské i finanční zajištění. Vše následně předal novému Národnímu výboru, který ovšem v jeho úsilí nepokračoval.²⁴³

Oděvy Písek využívaly prostory zámku až do konce března 1981. Zámek následně 12. května 1981 od Místního národního výboru převzalo Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, které původně počítalo s tím, že v Komařicích vytvoří expozici o historii Komařic a okolí, a dále expozici „kapitoly z vývoje stylového historického nábytku ze sbírek JČM“. Pro veřejnost měly být zpřístupněny tři sály, arkádová galerie a kaple. Muzeum ale nakonec prostory pustnoucího zámku využívalo pouze jako depozitář historického nábytku.²⁴⁴ V této době v budově bývalého pivovaru (čp. 23) v patře nad pohostinstvím začala výroba rukavic.²⁴⁵

Od 80. let byla budova zámku prázdná a kvůli nedostatečné péči se její chátrání ještě urychlilo.²⁴⁶ Roku 1983 se hospodářské objekty a budova čp. 23 převedli do majetku JZD s tím, že sál zůstal v užívání obce.²⁴⁷

²³⁷ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 25.

²³⁸ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 124.

²³⁹ *Ibidem* s. 161.

²⁴⁰ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 34.

²⁴¹ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 334.

²⁴² Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, (pozn. č. 8), s. 187.

²⁴³ *Obecní kronika 1951 – současnost*, s. 354 (uloženo v archivu kronikářky obce Komařice paní Veroniky Šustrové).

²⁴⁴ Viz Kovář, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, (pozn. č. 8), s. 187.

²⁴⁵ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 210.

²⁴⁶ Viz Úlovec (pozn. č. 7), s. 328.

²⁴⁷ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 205.

V 90. letech 20. století získali v restituci potomci rodiny Chalůvých, Lubomíra Kopecká, Vladimír Chalůš, Lubomír Chalůš a Drahomíra Marešová, majetek zpět.²⁴⁸

V roce 1997 vyzval Stavební úřad majitele, aby provedli potřebné údržbové práce a objekt zabezpečili. Na jednání se stavebním úřadem, který požadoval bezpodmínečnou účast všech majitelů, se dostavil jen jeden z nich. Stavební úřad následně vyzval majitele k provedení údržbových prací a zabezpečení objektu.²⁴⁹

V roce 1998 vyzval Památkový ústav v Českých Budějovicích vlastníky zámku, zahrad a objektů na nich stojících k opravě střechy hlavní budovy zámku. Potomci rodiny Chalůvých se ovšem o zděděný majetek nestarali, a ten zůstal neobývaný. Díky jejich nezájmu zámek ještě více zchátral, ačkoliv měli na údržbu možnost čerpat státní finanční příspěvek.²⁵⁰

V lednu 2004 mělo dojít k podpisu smlouvy mezi stávajícími majiteli zámku – Lubislavou Kopeckou, Drahomírou Marešovou, Vladimírem Chalůšem, Lubošem Chalůšem a novým kupcem panem T. z Prahy. Nakonec se tak ale z neznámých důvodů nestalo.

Jelikož je dle zákona o památkové péči vlastník památky povinen pečovat na vlastní náklady o její zachování a chránit ji před poškozením a znehodnocením, Stavební úřad Magistrátu města České Budějovice a Památkový ústav v průběhu let 2003–2013 ukládaly majitelům zámku v Komařicích nesčetné termíny k opravě i sankce. Majitelé na to bohužel nebrali žádný zřetel.²⁵¹

V roce 2008 byli všichni čtyři vlastníci (V. Chalůš, L. Chalůš, L. Kopecká a D. Marešová) památkovým odborem magistrátu Č. Budějovic za nesplnění výzev k údržbě pokutováni.²⁵²

Kvůli chybějícím prežům a taškám ve střeše do budovy zámku i bývalého pivovaru dlouhou dobu zatékalo. V roce 2012 vinou zatékání spadnul strop v prvním poschodí nejnižšího pokoje budovy bývalého pivovaru, kde se původně nacházela obřadní síň obce. Částečně se zřítily i střecha na stodolách, domku zahradníka a na sýpce.

Za celou dobu vlastnění Chalůvými po restituci až do roku 2015 nedošlo na jejich majetku k sebemenší opravě. Ivan Bartoš z OÚ České Budějovice rodině každoročně nabízel finanční podporu, ale majitelé se mezi sebou nebyli schopni dohodnout. V roce 2015 se uskutečnil prodej komařického zámku novému majiteli.²⁵³

---

²⁴⁸ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 38.

²⁴⁹ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 335.

²⁵⁰ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 39–40.

²⁵¹ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 345, 367, 442

²⁵² Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 41.

²⁵³ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 335, 442, 485

Zmizelé původní vybavení

Z původního nábytku se dodnes v zámku nic nedochovalo. V listopadu 1953 byl v zámecké kapli evidován oltář s obrazem Madony z konce 18. století. Kaple do té doby nebyla odsvěcena a sloužila svému původnímu účelu. V roce 1954 informoval František Pavel Ministerstvo kultury o tom, že na zámku v té době z původního inventáře zůstal už jen oltář v zámecké kapli se zlaceným rámem a věžní hodiny. Ostatní cennosti byly při prodeji převezeny do Vyššího Brodu. Archiv se převezl do Třeboně.²⁵⁴

Co neodvezli příslušníci cisterciáckého řádu, bylo rozkradeno. Zbytky vybavení včetně kamenných prvků zmizely i v posledních třiceti letech, kdy zámek zůstal opuštěn a nezabezpečen, a byl tak hojně rozkrádán.

Tomáš Sterneck se ve svém příspěvku do časopisu Výběr s názvem *Materiálová addenda k výzkumu střížovských spekulativních památek* mimo jiné věnuje i kameni, který leží v blízkosti tamního kostela sv. Martina, přesněji vlevo před vchodem do areálu bývalého farního hřbitova. Pamětníci ze Střížova se shodli na tom, že tento kamenný objekt sem byl dovezen z Komařic. Žádné další detaily o jejím výskytu ve Střížově ale nebyly objasněny. Tomáš Sterneck nápis na náhrobku přepsal následovně:

F. C. H. AA.

1734.

Podle letopočtu následně usoudil, že tento opracovaný kámen má co dočinění s opatem Candidusem Heidrichem, který žil v letech 1675 až 1747 a zkratky písmen by mohly znamenat: Fundavit Candidus Heidrich, Abbas Altovadensis. Odhadoval, že kámen mohl původně souviset s úpravami návsi v Komařicích, které právě v této době probíhaly²⁵⁵ (viz obr. č. 87, 88).

Tyto spekulace objasňuje nepublikovaný spis vyprávění již několikrát zmíněného starosty a následně kronikáře obce Komařic Františka Pavla. Ve svém vyprávění se zmiňuje o kašně, která sloužila jako zásobárna vody pro pivovar a stávala ve dvoře mezi dvěma vchody do budovy pivovaru. Toto tvrzení dokládají i mapy Stablního katastru, na kterých je kašna v přesně popisovaných místech ve formě černého čtverce malých rozměrů zakreslena.²⁵⁶

---

²⁵⁴ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 28.

²⁵⁵ Tomáš Sterneck, *Materiálová addenda k výzkumu střížovských sepulkrálních památek*, *Výběr* 48, č. 3, České Budějovice 2011, s. 173-175.

²⁵⁶ Archiv – Geoprohlížeč, Komařice, https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3021_2, vyhledáno 15.2.2022.

Dle popisu byla vyrobena z tesaného kamene spojeného železnými svorkami a vycementována. Na jejím základovém kameni byl vytesán nápis, který František Pavel identifikoval jako F C A 1734. Středové „H“ označil za opatskou berlu. Celou zkratku pak vyložil jako Faacid Candidus Abbat Altovadensis.²⁵⁷

Sterneck uvádí, „že třetí písmeno prvního řádku (H) ve středu jeho šířky protíná svislý dřík, dole zasahující pod úroveň řádku a nahoře nad textem přechází do dnes již nedostatečně zřetelného ornamentálního zakončení“.²⁵⁸ Náhrobek před kostelem dnes již téměř celý pokrývá lišejník a nápis je z toho důvodu téměř nečitelný, proto nelze přesně říct, co středové „H“ znamená. Jedním z dalších způsobů, jak lze středové písmeno nápisu vyložit, by dle mého názoru mohlo být písmeno H jako jedno ze čtyř symbolů ve znaku vyšebrodského kláštera. Ve druhém poli znaku cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě se totiž nachází zdobné gotické písmeno H od slova Hohenfurth – německý název kláštera, které někdy bylo propojené s písmenem A Altovadum – latinský název kláštera.²⁵⁹

František Pavel dále popisuje, jak „základní kámen“ z již nestojící kašny našel a plánoval jej opřít ke zdi, aby se neztratil. Než tak ovšem stihl udělat, kámen rozebrali lidé, kteří jej plánovali využít pro výstavbu nových domů.

V návaznosti na tuto událost Pavel dále hovoří o záchraně dvou patníků, která se jim naopak povedla dokonat. Se svým bratrancem je zachránil před zkázou a od vrat Dolní zahrady, kde byly téměř zapomenuty, je přemístil a zaklenul v zemi u hlavního průjezdového portálu²⁶⁰ (viz obr. č. 89, 90).

Druhotně osazené mezníky původně sloužily k vyznačení hranic komařického panství v terénu. Prostor jich v minulosti vymezovalo jistě více, ale mimo těchto dvou všechny ostatní zanikly. Šlo o hraniční mezníky s vytesanými identifikačními motivy: berlou, odvozenou od znaku církevní vrchnosti, letopočtem 1693 a nápisem KOM, který ve zkratce vyjadřuje název statku. Druhotně umístěné mezníky se po stranách renesančního portálu nacházely do června 2008. Vzhledem k tomu, že nebyly nijak zabezpečeny a nedržely pevně v zemi, byly pro zloděje snadným cílem.²⁶¹

---

²⁵⁷ František Pavel, nepublikovaný spis pamětníka obce, uloženo v rodinném archivu kronikářky obce Komařic Veroniky Šustrové.

²⁵⁸ Viz Sterneck, *Výběr* 48 č. 3 (pozn. č. 255), s. 173-175.

²⁵⁹ Encyklopedie Český Krumlov, https://encyklopedie.ckrumlov.cz/cz/region_histor_cirzna/, vyhledáno 28.2.2022.

²⁶⁰ František Pavel, nepublikovaný spis pamětníka obce, uloženo v rodinném archivu kronikářky obce Komařic Veroniky Šustrové.

²⁶¹ Tomáš Sterneck, *Zcizené mezníky komařického panství, Výběr roč. 46 č. 1*, České Budějovice 2009, s. 49.

V posledních třiceti letech zmizela dlažba v podloubí zámku i na nádvoří. V roce 1999 byl ze zámecké věže odcizen zvon.²⁶²

Líbal ve svém průzkumu z roku 1975 v místnosti v prvním patře kratšího křídla s pásem výmalby iluzivních lomených oblouků zmiňuje bílá rokoková kamna s modrým dekorem.²⁶³ Z nich dnes zůstala jen kovová kostra, obraná o veškeré kachle. Z přízemí zámku zmizela další kachlová kamna, v sýpce někdo vytrhal všechny vodiče. Zloději se vloupali i do bývalého pivovaru, kde později sídlil hostinec. Vytrhali lustry ze stropu a ukradli dokonce i záclony s dřevěnými garnýžemi.²⁶⁴

---

²⁶² Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 265.

²⁶³ Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 21.

²⁶⁴ Jana Nouzová, *Zámek je dobýván stále a zas, Českobudějovické listy 8/181 (06.08.1999)*, České Budějovice 1999, s. 18.

8. Současnost a budoucí osud stavby z pohledu památkové péče

V roce 2015 zámek změnil majitele. Stala se jím personální agentura BOHEMIA MANSCRAFT GROUP spol. s r.o., konkrétně pan Ing. Jaroslav Rygl.²⁶⁵

Po koupi zámku s hospodářským dvorem a zahradami bylo prvním z úkolů vyklízení ruin z objektů. Následně proběhla oprava střechy celé zámecké budovy včetně komínů.²⁶⁶ Mimo toho ovšem zatím zbytek stavby opraven nebyl.

V roce 2017 byl do zámku pořízen zvon, na který se společně složilo 110 dárců. Ten, který v roce 1947 pořídili manželé Chalušovi, když původní zvon zabavili Němci, byl v té době už asi třicet let ztracen. Nový zvon vznikl v dílně zvonaře Michala Votruby v Myslkovicích. Srdce zvonu vytvořil komařícký umělecký kovář Jaromír Čížek.²⁶⁷ V dnešních dnech se pracuje na novém zastřešení sýpky. Bohužel se ale na stavu jejích stěn a stropů dosavadní zatékání již značně podepsalo. I přesto je oproti zámku stále v poměrně dobrém stavu.

Mimo sýpku bylo na doporučení stavebněhistorického průzkumu alespoň provizorně zastřešeno i torzo oranžerie. Zbytek staveb, které se nacházejí v zahradě, jsou prozatím ponechány bez oprav. Hospodářské budovy zámeckého dvora se v dnešních dnech nacházejí ve velmi špatném stavu. Nad stodolou při severní straně dvora již úplně spadla střecha a budova se tak stává spíše jakýmsi torzem.

Pan Rygl si nechal brzy po zakoupení zámku, v roce 2016, zpracovat stavebněhistorický průzkum, z důvodu záměru na celkovou rekonstrukci a rehabilitaci areálu a jeho nové využití, se kterým jsem již v předchozích kapitolách práce částečně pracovala. Průzkum byl proveden podle dle platné metodiky SHP, vydané Státním ústavem památkové péče v Praze v roce 1997, opravené podle 2. vydání z roku 2001.²⁶⁸ Průzkum obsahuje velmi důležité, nové informace a fotografickou dokumentaci zámku. Nachází se v něm také přibližné datování jednotlivých prvků, určené podle letopočtů nalezených na objektech nebo podle typologie. Mimo zámku je ve stavebněhistorickém průzkumu zpracován celý hospodářský dvůr, kterým se doposud nikdo takto podrobně nezabýval. Průzkum obsahuje i informace o přilehlých zámeckých zahradách a objektech, které se v nich nacházejí. Je tak velmi důležitým zdrojem informací. Jeho součástí je i oddíl zabývající se hodnocením aktuálního stavu zámku (2016) a doporučeními k dalšímu postupu při opravách a konzervaci, z nichž budu společně s poznatky z vlastní návštěvy zámku ve zbytku této kapitoly vycházet.

---

²⁶⁵ Viz *Obecní kronika 1951 – současnost* (pozn. č. 167), s. 485.

²⁶⁶ *Ibidem* s. 515.

²⁶⁷ Martin Tröster, Čas v obci má rád. Do věže zámku vrátili zvon, *Českobudějovický deník Č. 110* (14.05.2018), České Budějovice 2018, s. 3.

²⁶⁸ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 3.

Zámek je od 3. května 1958 až dodnes veden v instituci Národního památkového ústavu jako kulturní památka. Pod památkovou ochranu spadá také přilehlý hospodářský dvůr, zahrada se sýpkou, zahradním altánem, bazénem, oranžerií a ohradní zdí.²⁶⁹ Sochu Panny Marie Immaculaty a výklenkovou kapli sv. Jana Nepomuckého uvádí památkový katalog jako dva další samostatně chráněné objekty.²⁷⁰

I přes nepřízeň osudu zámku popisované v předchozí kapitole se na něm k dnešnímu dni dochovalo poměrně velké množství významných prvků i celková původní hmota stavby. Autoři stavebněhistorického průzkumu uvádějí pro zdůvodnění významné památkové hodnoty zámku jako hodnotící aspekty hmotu, tvar i výšku budovy, veškeré kamenické renesanční stavební práce, kovaná kroucená táhla a mříže na oknech, a v neposlední řadě i části výzdoby vzniklé v pozdější době, jako jsou například klasicistní dveřní a okenní výplně či historizující výmalba.

Stavby hospodářského dvora přímo navazující na zámeckou budovu, které si nezachovaly svou původní podobu a pocházejí z 19. či 20. století, nemají ze stavebního hlediska příliš vysokou památkovou hodnotu, ale dohromady tvoří hodnotný celek, který je se zámkem již neodmyslitelně spjat. Mimo budovu zámku je památkově velmi ceněna i monumentální stavba sýpky, která tvoří druhou dominantu obce.

Kromě novodobě opravené střechy zámku je na budově nespočet více či méně závažných závad, které je potřeba napravit. Dle zprávy památkového ústavu vydané při prohlídce zámku v roce 2016²⁷¹ jsou nejzávažnějšími závadami narušení základového a přízemního zdiva vzlínáním vlhkosti a statické narušení plackových kleneb nad průjezdem. U kleneb je ve zprávě z tohoto průzkumu doporučeno jako nutné provést statické zajištění, k čemuž zatím nedošlo. Základové a přízemní zdivo, které vykazuje i nad úrovní terénu vzlínající vlhkost, bude nutné odizolovat. Kvůli vadným okapovým svodům začalo v minulosti zatékat do zdiva v koutě dvorní fasády zámku mezi traktem arkád a záchodovým traktem z roku 1873. Zdivo v této části je natolik narušeno, že se zcela rozpadá.

Původní trámové stropy v kratším křídle v druhém patře budovy byly také velmi silně poškozeny zatékáním a mimo to napadeny dřevokaznými houbami. V současnosti jsou původní stropy všech třech místností kratšího křídla v druhém patře úplně strženy a z těchto prostor je tak průhled přímo na krov budovy. Vlivem zatékání jsou do určité míry poškozeny i stropy a klenby v úrovni mezi 1. a 2. patrem. Stropní konstrukce je tak potřeba opravit, či nahradit.

Pozdější bílý nátěr na vnější omítce dlouhou dobu poměrně úspěšně chránil renesanční sgrafita před zánikem. Tento druhotný nános barvy ovšem začal ve 2. polovině 20. století odpadávat,

²⁶⁹ Památkový katalog zámek, <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-674929>, vyhledáno 26.1.2022.

²⁷⁰ Památkový katalog – seznam památek Komařice, <https://www.pamatkovykatalog.cz/soupis/podle-relevance/1/seznam/?h=koma%C5%99ice&fulltext>, vyhledáno 26.1.2022.

²⁷¹ Viz Štěrbová – Patrný – Mandažiev (pozn. č. 39), s. 87-88.

a odkrývat tak původní renesanční omítku. Kvůli tomu jsou dnes z velké většiny odkrytá sgrafita v ohrožení. Původní renesanční omítku je vystavena povětrnostním vlivům bez jakékoliv údržby, a tím pádem na některých místech již opadala až na holé zdivo.

Co se týká jednotlivých prvků budovy zámku, většina oken je v opravdu špatném stavu. Některým již úplně chybí zasklení. Historické okenice jsou z velké části zpuchřelé a částečně se rozpadají. I zbývající tři mříže v přízemní úrovni oken, které jsou do značné míře napadeny postupující korozí, by si zasloužily celkovou restauraci.

U úprav estetického rázu by bylo vhodné do budoucna zvážit obnovu historizující výmalby, která na poměrně velké části míst (zejména na klenbách) částečně zmizela. Dále rehabilitovat okno v 5. ose přízemí severovýchodního průčelí, které bylo v 60. letech 20. století nevhodně rozšířeno a změněno na vstup do prodejny.

Vzhledem k tomu, že k zámku v Komařicích vznikly dva stavebněhistorické průzkumy, které od sebe dělí asi čtyřicet let, je zajímavé pozorovat jejich rozdílné závěry týkající se doporučení na opravu. Lze tak sledovat také vývoj a rozdílné přístupy a trendy památkové péče.

Oproti průzkumu z roku 2016 který navrhuje především opravy technického rázu, se stavebněhistorický průzkum z roku 1975, na kterém se podílel Eduard Stach, Dobroslav Líbal a Jan Muk, poměrně dost zaměřuje i na návrhy oprav z estetického hlediska.

Mimo nejnutnější opravy průzkum z roku 1975 doporučuje rehabilitaci původního renesančního organismu. Tím pádem navrhuje, aby dodatečné zásahy, které zámek „pouze znehodnocují“, byly maximálně potlačeny.

Autoři textu doporučují odstranit hmotu nepůvodní věže, kterou považují za hmotově nepřiměřenou a historicky neopodstatněnou, spolu s traktem nad sakristií v druhém patře. V průzkumu je dále navrhováno odstranění klasicistních příček, které dělí hlavní vstupní síň v přízemí.

Oproti tomu autoři průzkumu z roku 2016 zdůrazňují, že zásadním předpokladem pro novodobé zásahy je, aby respektovaly hodnotné umělecko-řemeslné doklady jednotlivých historických fází. Například k zazděným arkádám, které by dříve zřejmě byly vnímány jako rušivý prvek, který je potřeba odstranit, je dnes přistupováno jako k hodnotnému výsledku stavebního vývoje. A tak by dle současných tendencí a kritérií památkové péče měl být aktuální stav arkád zachován.

Výzkum z roku 1975 navrhuje odstranit historizující výmalbu v prostorách síní a arkád a síní. Dále komentuje historizující výmalbu, která většinově pochází z 2. pol. 19. stol, takto: „*Na uvážení ponecháme zachování případně likvidaci ostatní historizující výmalby v prvním a ve druhém patře,*

*kteřá nevyvíká větší pozoruhodností.*²⁷² Na druhou stranu doporučuje zachovat hodnotná klasicistní kamna, klasicistní dveřní ostění a dveřní klasicistní křídla. Naopak novější průzkum z roku 2016 hovoří v doporučených nápravách o zvažování obnovy historizující výmalby. Na zachování klasicistních kamen, ostění apod. se samozřejmě se starším výzkumem shoduje.

Dále se oba průzkumy shodují na zachování a restaurování veškerých renesančních prvků a také na nemožnosti obnovy třetího patra nad rizalitem, vzhledem k tomu, že se neví, jak konkrétně vypadalo a jakým typem střechy bylo zakončeno.

Porovnání obou prací by se tedy dalo shrnout takto: Průzkum z roku 1975 se v doporučených nápravách oproti novějšímu výzkumu (2016) více věnuje estetické stránce zámku. Zaměřuje se na celistvost renesanční podoby zámku, a požaduje odstranění pozdějších rušivých prvků i za cenu ztráty informací o historickém vývoji stavby. Zároveň ale podporuje zachování pozdějších prvků jako jsou klasicistní ostění či kamna, které podobu stavby žádným závažnějším způsobem nenarušují a jsou líbivá pro oko. Průzkum z roku 2016 podle současných trendů památkové péče usiluje o zachování všech fází vývoje stavby, ačkoliv mohou celkovou ideální podobu renesanční budovy lehce narušovat. Pozdější stavební prvky totiž průzkum z roku 2016 považuje za významné doklady stavebního vývoje, které jednou také nabydou vysoké památkové hodnoty.

Důležité je, že je dnes objekt zabezpečen a nedochází tak k dalšímu chátrání. Majitel v nejbližší budoucnosti plánuje dokončit zastřešení sýpky a zasadit skleněné výplně do oken v arkádových chodbách.

Budoucí využití zámku zatím není zcela jisté. Až by se zámek podařilo opravit, majitel zvažuje jeho využití jako hotel, nebo k soukromým potřebám.

---

²⁷² Viz Líbal a kol. (pozn. č. 4), s. 38.

9. Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo shrnutí dosavadních poznatků o zámku v Komařicích do jednoho celku. Jednotlivé kapitoly vyžadovaly práci s různými písemnými zdroji. K historii objektu jsem tak nejvíce využívala publikovanou literaturu, u popisu stavby mi byly hlavními pomocníky dva stavebněhistorické průzkumy a při průzkumu hospodářského dvora a zámeckých zahrad jsem využila archivních spisů uložených v Komařicích. Domnívám se, že se mi tento cíl podařilo obstojně naplnit a vytvořila jsem tím souhrnnou práci, která se věnuje problematice komařického zámku v různých ohledech.

Dále si práce kladla za cíl zhodnotit významné dochované prvky a prokázat tak jedinečnost a významnost této renesanční stavby. Výčtem a podrobným popisem jednotlivých významných prvků se mi dle mého názoru podařilo položit pádné argumenty pro uznání zámku za stavbu skutečně vysokých umělecko-historických hodnot.

V otázce kontextu jsem se zaměřila především na období renesance, jelikož právě v této době zámek vznikl. V této kapitole se mi podařilo dokázat, že ačkoliv jsou Komařice významnou regionální stavbou, spojitosti lze hledat ještě dál. Zámek v Komařicích byl totiž jednou z prvních staveb na jihu Čech, na které bylo, ať už přímo, či nepřímo, využito prvků ze vzorníků Sebastiana Serlia, které později ovlivnily podobu ještě velkého množství jihočeských staveb.

Otázku, kterou se mi s jistotou nepodařilo odpovědět, je záležitost stavebníka zámku. V jedné z kapitol jsem se pokusila navrhnout jméno Antonia Ericera, přičemž jsem tím navázala na dosavadní domněnky historiků umění, kteří se zámek v Komařicích zabývali. Dokud se ovšem nepovede zatím neodhalenými písemnými prameny autorství přímo dokázat, lze se bohužel bavit pouze o dohadech usuzovaných především ze stylové podobnosti s jinými stavbami a působením tohoto stavebníka na jihu Čech.

Při tvorbě této bakalářské práce jsem narazila na témata pojící se s problematikou komařického zámku, kterým by jistě stálo za to věnovat hlubší pozornost, ale požadovaný rozsah práce mi umožnil se jim věnovat jen okrajově. Jelikož rodu Kořenských na jihu Čech patřilo velké množství panství, bylo by jistě zajímavé se vydat po jeho stopách a zjistit, zda existují spojitosti mezi stavebními prvky v Komařicích a dalšími sídly tohoto rodu, kterému se v období výstavby Komařic velmi dařilo, a ačkoliv přišel původně ze západních Čech, byl již v této době v jižních Čechách hojně rozvětven. Dle zběžného průzkumu literatury jsem si nevšimla, že by se tomuto tématu někdo doposud širěji věnoval. Ostatní stavby, které patřily rodu Kořenských, navenek nevykazují žádné kamenické práce většího významu, ale jistě by stálo za to, je blíže prozkoumat. Toto téma tak může být námětem pro rozsáhlejší práci.

10. Seznam zdrojů

Literatura

- Bartuška Jan, *Se znamením dvojitého lekna*, Týn nad Vltavou 2018.
- Braniš Josef, *Obrazy z dějin jihočeského umění*, Praha 1909.
- Brych Vladimír a Rendek Jan, *Hrady, zámky a tvrze Jihočeského kraje*, Praha 2011.
- Cukr Jiří, *Okolí Českých Budějovic: průvodce zajímavými místy na Českobudějovicku*, České Budějovice 2011.
- Dudák Vladislav (ed.), *Novohradské hory a novohradské podhůří*, Praha 2006.
- Halada Jan, *Lexikon České šlechty*, Praha 1992.
- Chlíbec Jan, *Italští sochaři v českých zemích v období renesance*, Praha 2011.
- Jakubec Ondřej, Sebastiano Serlio a renesanční architektura v českých zemích – několik poznámek, in: *Daniel Ladislav (ed.), Italská renesance a baroko ve střední Evropě. Příspěvky z mezinárodní konference*, Olomouc 2005.
- Jákl Pavel, *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, II. díl Jižní Čechy*, Praha 2010.
- Koblasa Pavel a Kovář Daniel, *Panská sídla jižních Čech: 433 hradů, zámků a tvrzí*, České Budějovice 2003.
- Kovář Daniel, *Českobudějovicko II. Pravý břeh Vltavy*, České Budějovice 2008.
- Kovář Daniel, *Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka*, České Budějovice 2011.
- Krčálová Jarmila, *Centrální stavby české renesance*, Praha 1976.
- Mucha Ivan Prokop, *Architektura renesanční*, Praha 2001.
- Pavlátová Marie, *Zahrady a parky jižních Čech*, Praha 2004.
- Salava Jan, *Telčské souvislosti renesanční přestavby zámku Komařice*, in: *Gaži Martin (ed.), Památky jižních Čech 6*, České Budějovice 2015.
- Sedláček August, *Atlas erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, svazek 2, Praha 2001.
- Sedláček August, *Atlas erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, svazek 3, Praha 2002.
- Sedláček August, *Hrady a zámky*, Praha 2000.
- Svoboda Ladislav a kol., *Encyklopedie českých tvrzí II. (K-R)*, Praha 2000.
- Šámal Jindřich, *Střížov*, Střížov 1945.
- Šamánková Eva, *Architektura české renesance*, Praha 1961.
- Šimánek Jan, *Putování Doudlebskem za jeho písmáky*, České Budějovice 2015.
- Švácha Rostislav, Petrasová Taťána (ed.), *Dějiny umění v českých zemích 800-2000*, Řevnice 2017.
- Tomek Vratislav Václav Páta, František Schäfer Ot., *Po troskách české slávy, Hrady, zámky a tvrze české, jich založení, dějiny, pověsti a poklady umelecké*, Praha 1913.
- Tripes Oldřich, *730 let obce Komařice*, Komařice 2008.
- Tříška Karel a Fiala Zdeněk, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1986.
- Úlovec Jiří, *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech I. díl A-M*, Praha 2003.

Vlček Pavel, *Encyklopedie českých zámků*, Praha 1994.

Vlček Pavel, *Ilustrovaná encyklopedie Českých zámků*, Praha 1999.

Časopisy a periodika

Kolář František, O Šlechtě našeho regionu, *Trhosvinecké listy červen 1994*, Trhové Sviny 1994.

Kovář Daniel, Neznámé práce Vincence Vogarella, *Staré Budějovice 3/2008*, České Budějovice 2008.

Kovář Daniel, O panu Kryštofovi Kořenském z Terešova, *Rodopisná revue 2007*, č. 2, České Budějovice 2007.

Kovář Daniel, Panské sídlo Karla Kořenského v Ohrazeníčku na Českobudějovicku, *Výběr roč. 48, č. 1*, České Budějovice 2011.

Kovář Daniel, Panské sídlo v Radomilicích u Vodňan, *Výběr roč. 43 č. 4*, České Budějovice 2006.

Nouzová Jana, Zámek je dobýván stále a zas, *Českobudějovické listy 8/181 (06.08.1999)*, České Budějovice 1999.

Ouroda Vlastislav, K aktuálnímu stavu a perspektivám malých šlechtických sídel v jižních Čechách, *Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče 2006 roč. 66*, Praha 2006.

Pavel František, Stavba kontribučenské sýpky v Komařicích – 1689/1697, *Výběr 1967/3*, České Budějovice 1967.

Pavel František, Z dějin komařické věže, *Výběr, roč. 9, č. 3*, České Budějovice, 1972.

Sterneck Tomáš, Materiálová addenda k výzkumu střížovských sepulkrálních památek, *Výběr 48 č. 3*, České Budějovice 2011.

Sterneck Tomáš, Náhrobníky kostela střížovského, *Jihočeský sborník historický 69-70/2000-2001*, České Budějovice 2001.

Sterneck Tomáš, Zcizené mezníky komařického panství, *Výběr roč. 46 č. 1*, České Budějovice 2009.

Tripes Oldřich, Cesty za krásami regionu – ŽELNO, Poutníci si chodili pro léčivou vodu, *Českobudějovické listy 8/124 (29.05.1999)*, České Budějovice 1999.

Tröster Martin, Čas v obci má řád. Do věže zámku vrátili zvon, *Českobudějovický deník Č. 110 (14.05.2018)*, České Budějovice 2018.

Stavebně-historické průzkumy a další nepublikované zdroje

Babická Veronika, *Komařice (okr. CB) – zámecká oranžerie. Operativní průzkum a dokumentace*, České Budějovice 2009 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 7128/2).

Babická Veronika – Bloch Jiří – Eliška Jan – Hansová Jarmila – Špinarová Michaela, *Operativní průzkum a dokumentace. Inventarizace okenních výplní. Zámek č. p. 1 - hlavní zámecká budova, Komařice*, České Budějovice 2017 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11746).

Bloch Jiří, a kol., *Operativní průzkum a dokumentace. Inventarizace okenních a dveřních výplní. Bývalý pivovar v Komařicích*, České Budějovice 2016 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 10845).

Eliška Jan – Babická Veronika – Bloch Jiří – Špinarová Michaela, *Komařice – zámek (okr. ČB). Operativní průzkum a dokumentace fasád v arkádové části zámku*, České Budějovice 2019 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 12606).

Froňková Anna, *Stará zámecká zahrada – skleník*, Komařice kol. r. 1990 (nepublikováno, uloženo v rodinném archivu kronikářky Komařic, paní Veroniky Šustrové).

Hansová Jarmila, *Zámek – okenní mříže – operativní průzkum a dokumentace*, České Budějovice 2010 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 7836).

Kápl Michal, *Stavebně technický průzkum a studie využití zámku v Komařicích* (bakalářská práce), Stavební management VŠTE, České Budějovice 2012.

Líbal Dobroslov a kol., *Komařice stavebněhistorický průzkum zámku*, Praha 1975 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 976/2).

Pavel František, nepublikovaný spis pamětníka obce, uloženo v rodinném archivu kronikářky obce Komařic Veroniky Šustrové.

Štěrbová Daniela – Patrný Michal – Mandažiev Petr, *Stavebněhistorický průzkum. Zámek, hospodářský dvůr a zahrady, č. p. 1, Komařice*, České Budějovice 2016 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11311).

Obecní kronika 1951 – současnost (uloženo v archivu kronikářky obce Komařice paní Veroniky Šustrové).

Matěj Vodička, *Českobudějovický sochař Josef Dietrich* (bakalářská práce), Ústav věd o umění a kultuře FF JČU.

Internetové zdroje

Archiv – Geoprohlížeč, Komařice,
https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3021_2, vyhledáno 15.2.2022.

Encyklopedie Český Krumlov,
https://encyklopedie.ckrumlov.cz/cz/region_histor_cirzna/, vyhledáno 28.2.2022.

Kronika obce Komařice 1928-1950, <https://digi.ceskearchivy.cz/255/1>, s. 365, vyhledáno 7.3.2022.

Mapy Seznam, Komařice,
<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5458184&y=48.8769027&z=18&q=koma%C5%99ice&source=base&id=2109230&ds=2>, vyhledáno 9.2.2022.

Mapy seznam, zámek v Komařicích,
<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5449440&y=48.8769256&z=18&q=koma%C5%99ice&source=base&id=2105899&ds=2>, vyhledáno 11.2.2022.

Památkový katalog – seznam památek Komařice, <https://www.pamatkovykatalog.cz/soupis/podle-relevance/1/seznam/?h=koma%C5%99ice&fulltext>, vyhledáno 26.1.2022.

Památkový katalog zámek,
<https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-674929>, vyhledáno 26.1.2022.

Soupis památek, ročník 08. Politický okres česko-budějovický (1900),
http://depositum.cz/knihovny/pamatky/tiskclanek.php?id=c_4321, vyhledáno 10.3.2022.

11. Seznam vyobrazení

1. Fotografie zámku v Komařicích, hlavní budova ze západu, 1. polovina 20. století
[zdroj: soukromý archiv]
2. Fotografie zámku v Komařicích, západní strana hlavní budovy, rok 2022
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
3. Zámek v Komařicích, východní průčelí, nedatovaná fotografie vznikla zřejmě kolem roku 1950
[zdroj: soukromý archiv]
4. Zámek v Komařicích, východní průčelí, fotografie pořízena kolem roku 2000
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
5. Půdorys přízemí
[zdroj: Jan Eliška – Veronika Babická – Jiří Bloch – Michaela Špinarová, *Komařice – zámek (okr. ČB). Operativní průzkum a dokumentace fasád v arkádové části zámku*, České Budějovice 2019, s. 23 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 12606).]
6. Půdorys prvního patra
[zdroj: Jan Eliška-Veronika Babická-Jiří Bloch-Michaela Špinarová, *Komařice – zámek (okr. ČB). Operativní průzkum a dokumentace fasád v arkádové části zámku*, České Budějovice 2019, s. 24 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 12606).]
7. Půdorys druhého patra
[zdroj: Jan Eliška – Veronika Babická – Jiří Bloch – Michaela Špinarová, *Komařice – zámek (okr. ČB). Operativní průzkum a dokumentace fasád v arkádové části zámku*, České Budějovice 2019, s. 25 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 12606).]
8. Pozůstatek zdi z původního 3. patra na průjezdem
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
9. Zazděné topeniště v prostorách zámecké kaple
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
10. Malba Karla Liebschera z roku 1884
[zdroj: soukromý archiv]
11. Sluneční hodiny s výjevem zvěstování Panně Marii
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
12. Zjednodušeně překreslený původní motiv slunečních hodin
[zdroj: soukromý archiv]
13. Trakt nad průjezdem
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
14. Včlenění původně vnějších arkád do vnitřku stavby
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
15. Sgrafito obvyklého typu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
16. Inverzí sgrafito
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
17. Hlavní vstupní portál
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]

18. Detail hlavního portálu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
19. Detail nápisu umístěného v překladu
Zdroj: oficiální stránka obce Komařice, <https://www.komarice.cz/zamek>, vyhledáno 5.4. 2022
20. Výjev Ukřižování
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
21. Letopočet 1565 na postamentu arkád
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
22. Erb rodu Kořenských umístěný na postamentu arkád
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
23. Erb rodu Dráčovských umístěný na postamentu arkád
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
24. Iluzivní kuželková výmalba na parapetech arkád
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
25. Dvorní průčelí bočního křídla, k němuž byl v 19. století přistavěn trakt
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
26. Vstupní portál vedoucí do přízemí bočního křídla
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
27. Detail kamenických prací vstupního portálu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
28. Příklad jedné z téměř plně zachovaných barokních výplní
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
29. Fotografie z roku 1996 zachycující dnes chybějící mříž
[zdroj: Daniela Štěrbová – Michal Patrný – Petr Mandažiev, *Stavebněhistorický průzkum. Zámek, hospodářský dvůr a zahrady, č. p. 1, Komařice, České Budějovice 2016, s. 116 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11311).]*
30. Mříž dochovaná na jižní straně kratšího křídla
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
31. Mříž umístěna na jihovýchodním nároží východní fasády hlavního křídla
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
32. Mříž umístěna na východním průčelí na druhém okně zleva
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
33. Jedna z okenních mříží, která dnes zůstává v interiéru stavby
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
34. Plán přízemí zámku
[zdroj: autorka práce]
35. Plán prvního patra zámku
[zdroj: autorka práce]
36. Plán druhého patra zámku
[zdroj: autorka práce]

37. Původně rozlehlá přijímací síň se středovým toskánským sloupem
[zdroj: Daniela Štěřbová – Michal Patrný – Petr Mandažiev, *Stavebněhistorický průzkum. Zámek, hospodářský dvůr a zahrady, č. p. 1, Komařice, České Budějovice 2016, s. 128 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11311).*]
38. Kvadrilob v klenbě chodby prvního patra
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
39. Vyznačené umístění kvadrilobu v plánu 1. patra
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
40. Valená klenba se sledem trojbokých výsečí
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
41. Plán prvního patra s vyznačeným trojsálím
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
42. Nejzdobnější portál z celého interiéru zámku
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
43. Detail portálu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
44. Nejvýchodnější z místností v prvním patře kratšího křídla
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
45. Plán 1. patra s vyznačením umístění fresky a klasicistních dveřních výplní
[zdroj: autorka práce]
46. Freska – znak vyšebrodského opata Leopolda Wackáře
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
47. Vyřezávané klasicistní dveře
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
48. Pohled do arkádové chodby v 1. patře
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
49. Fotografie oltáře v zámecké kapli z roku 1950
[zdroj: Daniela Štěřbová – Michal Patrný – Petr Mandažiev, *Stavebněhistorický průzkum. Zámek, hospodářský dvůr a zahrady, č. p. 1, Komařice, České Budějovice 2016, s. 128 (uloženo v NPÚ ÚOP v Českých Budějovicích, PD 11311).*]
50. Pohled do zámecké kaple v dnešních dnech
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
51. Zazděný volutový portál
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
52. Průhled jedním z volutových portálů
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
53. Volutový renesanční krb
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
54. Krb z profilu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
- 55.- 60. Soubor dochovaných klasicistních a empírových kamen
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]

61. Pohled na rozložení hospodářského dvora z výšky
[zdroj: Seznam mapy,
<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5440940&y=48.8779976&z=18&base=ophoto&source=muni&id=262>, vyhledáno 5. 4. 2022]
62. Pohled na hospodářské budovy od zámku
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
63. Budova bývalého pivovaru, která přímo navazuje na zámek
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
64. Barokní vjezdová brána uzavírající obvod dvora
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
65. Socha Panny Marie Immaculaty na ozdobném soklu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
66. Socha Panny Marie Immaculaty detail
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
67. Pohled na sochu zespodu
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
68. Socha Panny Marie před kostelem Panny Marie Královny Andělů v Nových Hodějovicích
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
69. Detail sochy Panny Marie v Nových Hodějovicích
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
70. Sousoší sv. Anny Samotřetí a Panny Marie
[zdroj: Wikipedie Josef Dietrich,
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/%C4%8Cesk%C3%A9_Bud%C4%9Bjovice_9157-1.jpg, vyhledáno 28.3. 2022]
71. Plán zámeckých zahrad
[zdroj: soukromý archiv]
72. Mohutná budova sýpky
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
73. Štítové průčelí sýpky
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
74. Strop v kanceláři nacházející se v sýpce
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
75. Současný stav oranžerie
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
76. Fotografie oranžerie z roku 1957
[zdroj: soukromý archiv]
77. Fotografie oranžerie ve Vyšším Brodě
[zdroj: ČESKOKRUMLOVSKÝ deník.cz,
https://ceskokrumlovsky.denik.cz/zpravy_region/vysebrodsky-klaster-bude-mit-zase-zimni-zahradu-20190921.html, vyhledáno 5.4. 2022]
78. Salet
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]

79. Zákoutí v Telči
[zdroj: Jan Salava, Telčské souvislosti renesanční přestavby zámku Komařice, *Památky jižních Čech* 6, České Budějovice 2015]
80. Toskánské sloupy v přízemí komařického zámku
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
81. Postament jednoho ze sloupů arkád
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
82. Kostel sv. Martina ve Střížově exteriér
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
83. Celkový pohled do interiéru kostela
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
84. Pohled na zaklenutí chóru kostela sv. Martina
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
85. Detail svorníku
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
86. Náhrobek Karla Kořenského
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
87. Kámen z komařické kašny, foto 2000
[zdroj: Tomáš Sterneck, Materiálová addenda k výzkumu střížovských sepulkrálních památek, *Výběr* 48 č. 3, České Budějovice 2011, s. 179]
88. Kámen z komařické kašny současnost
[zdroj: fotografie pořízena autorkou práce]
89. Fotografie mezníku
[zdroj: Tomáš Sterneck, Zcizené mezníky komařického panství, *Výběr roč. 46 č. 1*, České Budějovice 2009, s. 50]
90. Překreslené schéma mezníku
[zdroj: Tomáš Sterneck, Zcizené mezníky komařického panství, *Výběr roč. 46 č. 1*, České Budějovice 2009, s. 51]

12. Obrazová příloha

Obr. č. 1 Zámek v Komařicích, západní strana hlavní budovy. Fotografie byla pořízena v 1. polovině 20. století.

Obr. č. 2 Zámek v Komařicích, západní strana hlavní budovy 2022.

Obr. č. 3 Zámek v Komařicích, hlavní průčelí zámku na východní straně. Nedatovaná fotografie pochází z doby kolem 1950.

Obr. č. 4 Zámek v Komařicích, hlavní průčelí. Fotografie pochází z doby kolem roku 2000.

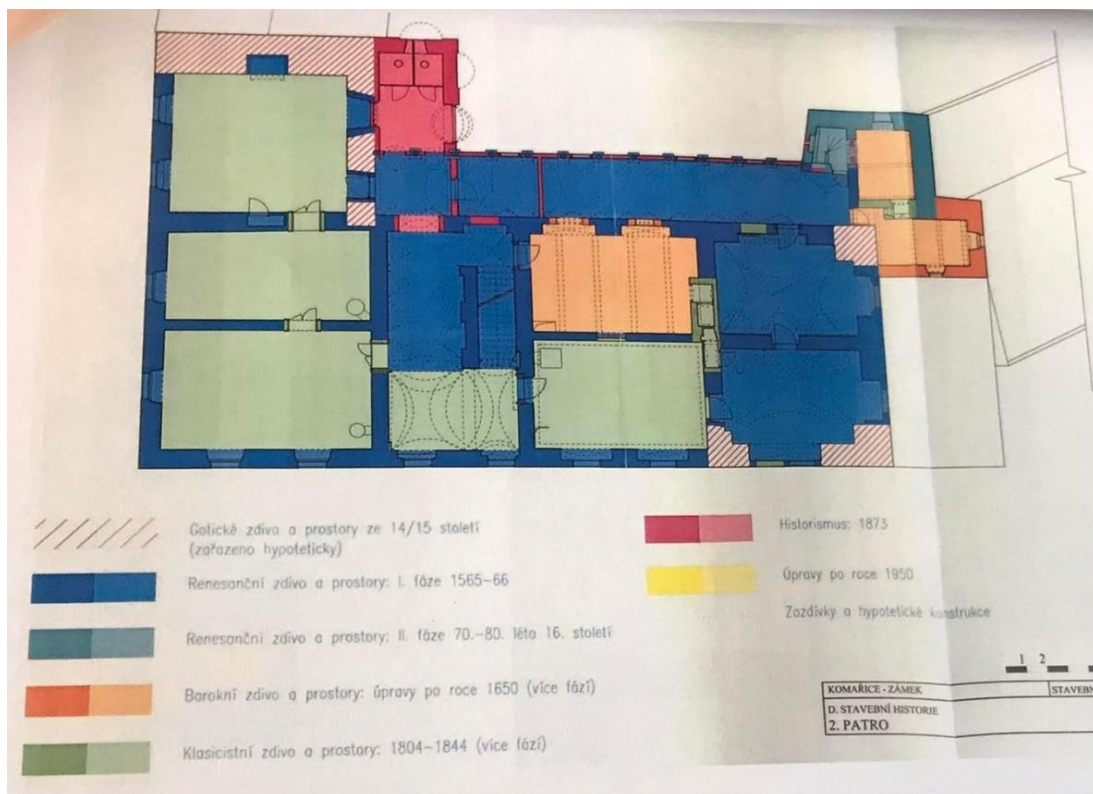

Obr. č. 5 Půdorys přízemí s barevným vyznačením částí stavby podle stavebních etap.

Obr. č. 6 Půdorys 1. patra s barevným vyznačením částí stavby podle stavebních etap.

Obr. č. 7 Půdorys 2. patra s barevným vyznačením částí stavby podle stavebních etap.

Obr. č. 8 Pozůstatek zdi z původního 3. patra, které se původně nacházelo na průjezdem. K jeho zboření zřejmě došlo při zakrývání budovy novým krovem v roce 1804.

Obr. č. 9 Odkrytí zazděného topeniště v prostorách zámecké kaple.

Obr. č. 10 Malba Karla Liebschera z roku 1884, na které zachytil barokní věž před jejím nadstavěním a novým zastřešením v roce 1904.

Obr. č. 11. Sluneční hodiny s výjevem zvěstování Panně Marii. Hodiny jsou dnes značně vybledlé a v poměrně špatném stavu.

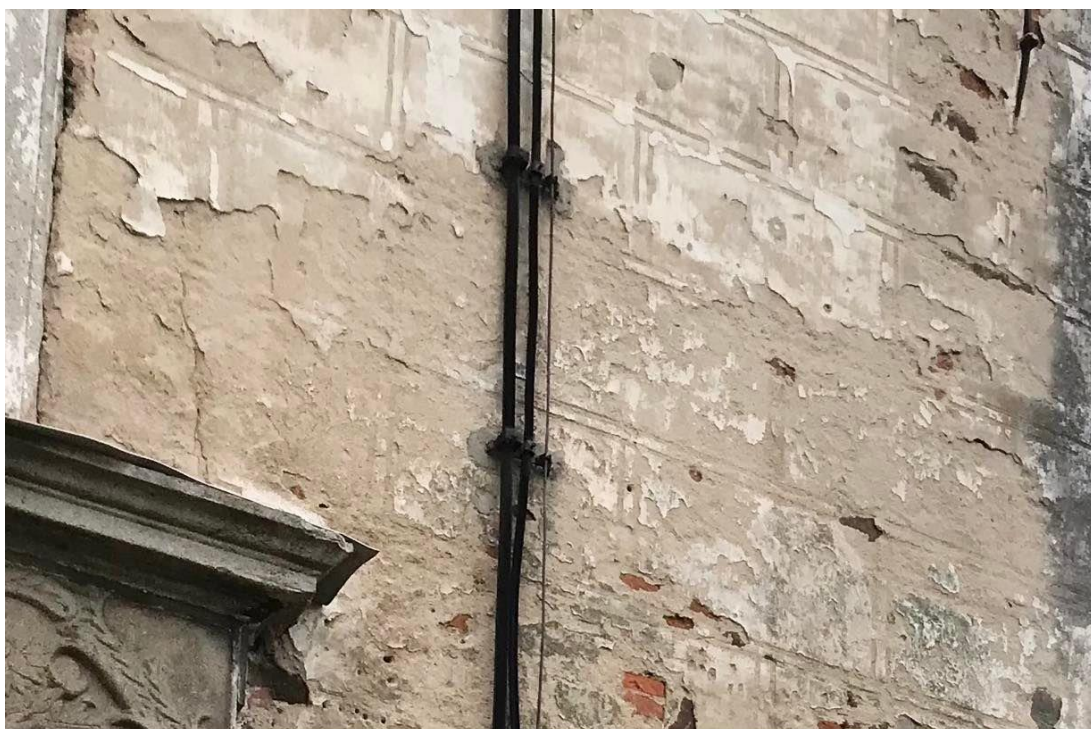
Obr. č. 12. Zjednodušeně překreslený původní motiv slunečních hodin.

Obr. č. 13 Trakt nad průjezdem. Pozdější bílý nátěr je téměř opadavý, z pod omítky se propisují renesanční sgrafita. Nad průjezdem se v obou patrech zachovaly pozůstatky dřevěných klasicistních žaluzií.

Obr. č. 14 Pohled z chodby se schodištěm, která propojuje hlavní a kratší křídlo. Je zde vidět včlenění původně vnějších arkád do vnitřku stavby. Za nimi se nachází část budovy přistavěná v 2. pol. 19. století.

Obr. č. 15 Dvojosá část stavby s hlavním průjezdovým portálem. Detail sgrafit. V této části stavby se dochovalo sgrafito obvyklého typu s vrchní hlazenou štukovou vrstvou, do které jsou rytými zdvojenými linkami naznačeny kvádry.

Obr. č. 16 V rozsahu šestiosé části hlavního křídla i na kratším křídle je provedeno inverzí sgrafito. Základní plocha má barvu jádra a ve štukové vrstvě jsou naneseny pouze jednotlivé linky.

Obr. č. 17 Hlavní vstupní portál s erby stavebníků a datací 1566.

Obr. č. 18 Detail kamenických prací provedených nad vstupním obloukem hlavního portálu.

Obr. č. 19 Detail nápisu umístěného v překlade.

Obr. č. 20 Nika nad průjezdem, do které je zasazen výjev Ukřižování. Zřejmě pochází ze 17. století.

Obr. č. 21, 22, 23 Postamenty sloupků arkád v prvním patře zdobí erby obou rodů stavitelů a letopočet 1565.

Obr. č. 24 Z pod omítky na plných parapetech arkád dnes vystupuje iluzivní kuželková výmalba.

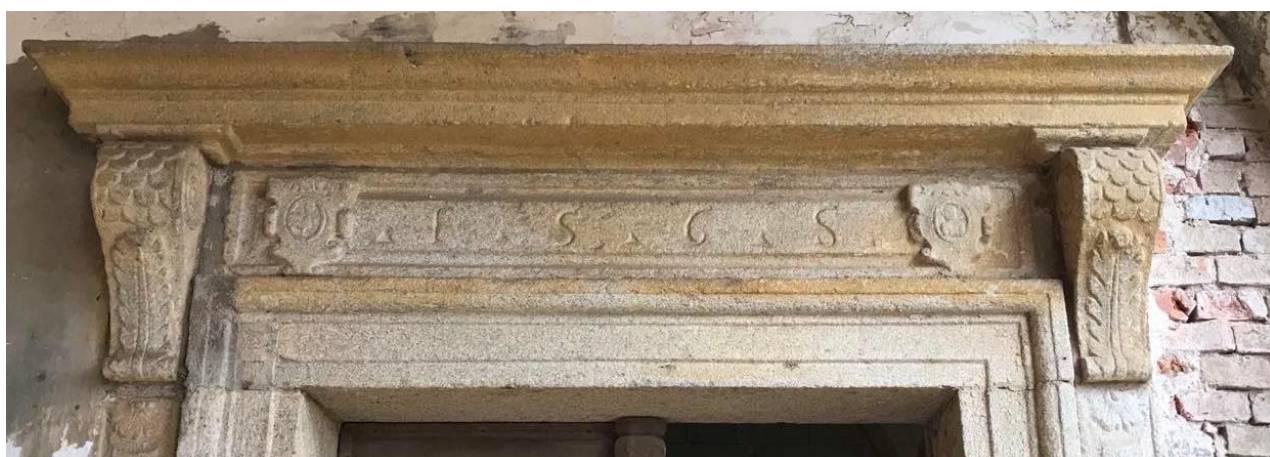

Obr. č. 25 Pohled na dvorní průčelí bočního křídla, k němuž byl v 19. století přistavěn trakt. Trakt je k hlavní budově přidružen přiloženou pultovou střechou.

Obr. č. 26 Vstupní portál vedoucí do přízemí bočního křídla s datací 1565. V portálu jsou osazeny vyřezávané klasicistní dveře.

Obr. č. 27 Detail kamenických prací vstupního portálu. Vidíme zde opět erby obou stavitelů, letopočet 1565 a dvě postranní voluty s akantovými listy a motivem jakýchsi šupin.

Obr. č. 28 Příklad jedné z téměř plně zachovaných barokních výplní.

Obr. č. 29 Fotografie z roku 1996 zachycuje ještě tři mříže, z nichž dnes ta na levé straně, nejbliže k rohu, chybí. Datace kovaných mříží je odhadována do 17. století.

Obr. č. 30 Jediná mříž dochovaná na jižní straně kratšího křídla. Ve všech čtyřech rozích této mříže jsou rozmístěny kruhy a uprostřed srdce.

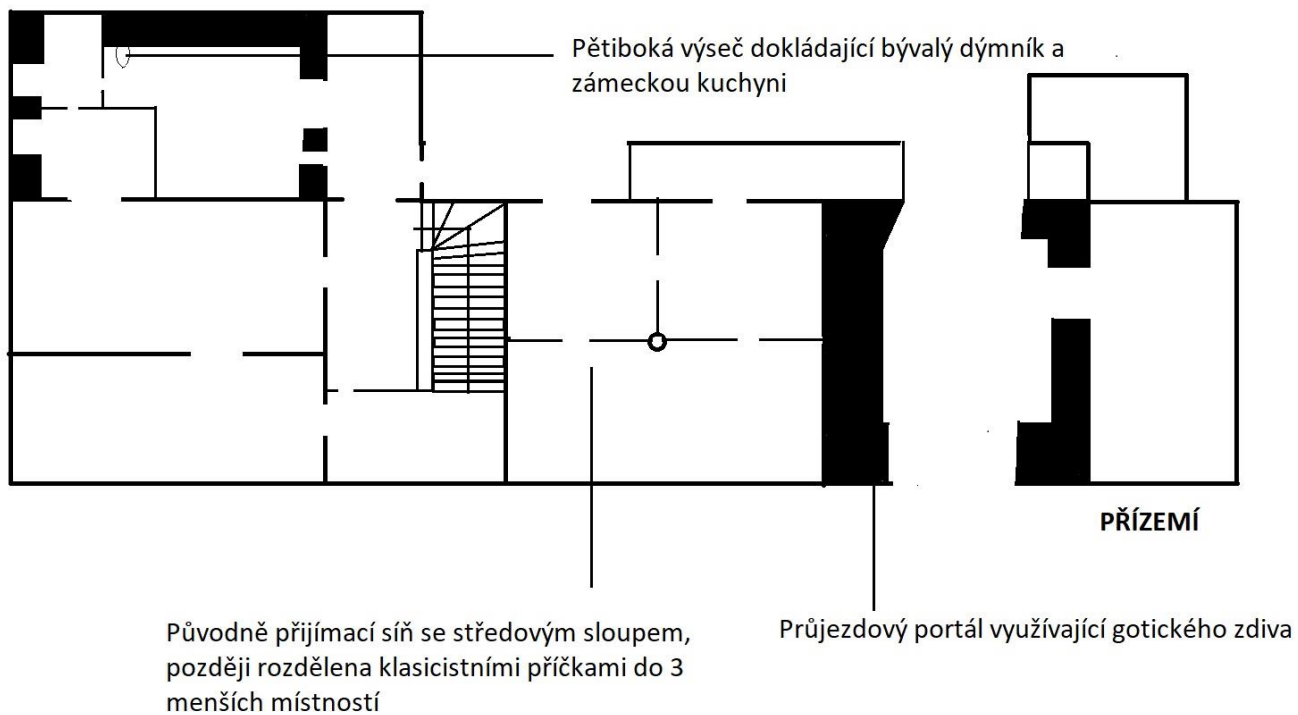
Obr. č. 31 Mříž umístěna na jihovýchodním nároží východní fasády hlavního křídla. Mříž má stejný motiv jako ta předchozí, ale v detailech se liší.

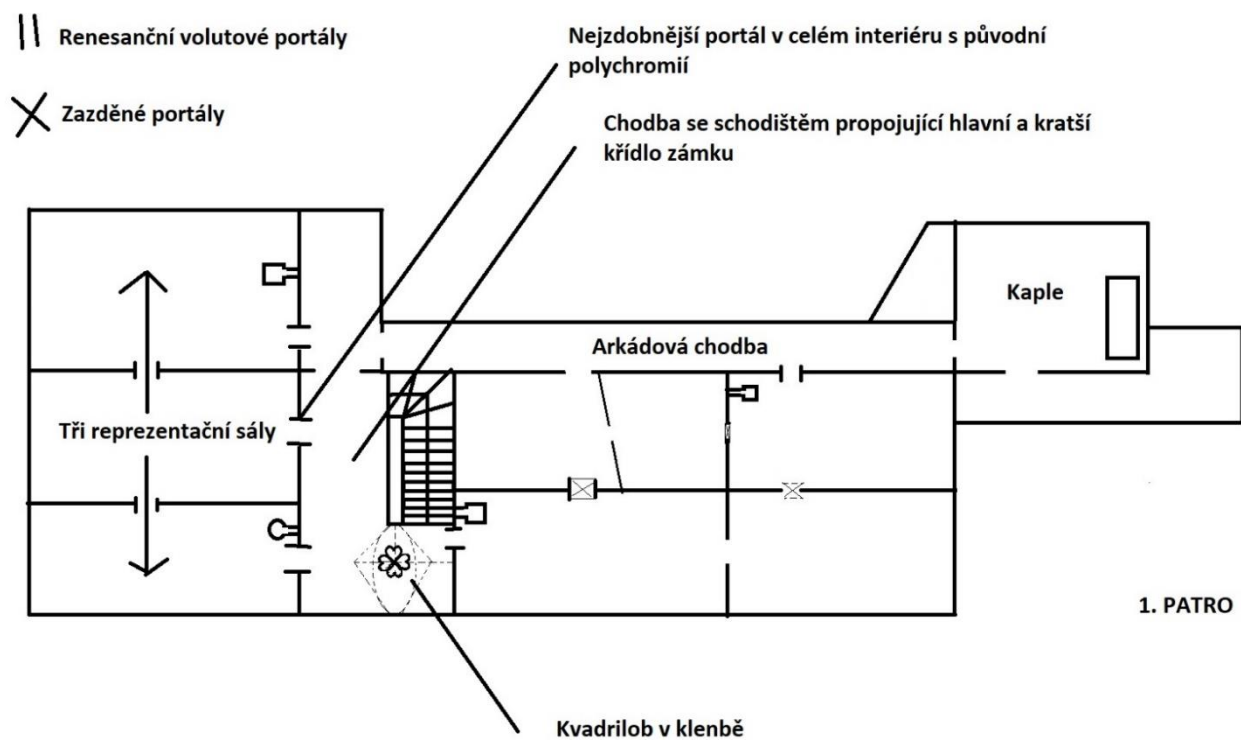
Obr. č. 32 Mříž umístěna východním průčelím na druhém okně zleva. Ze všech dochovaných mříží je tou nejzdobnější.

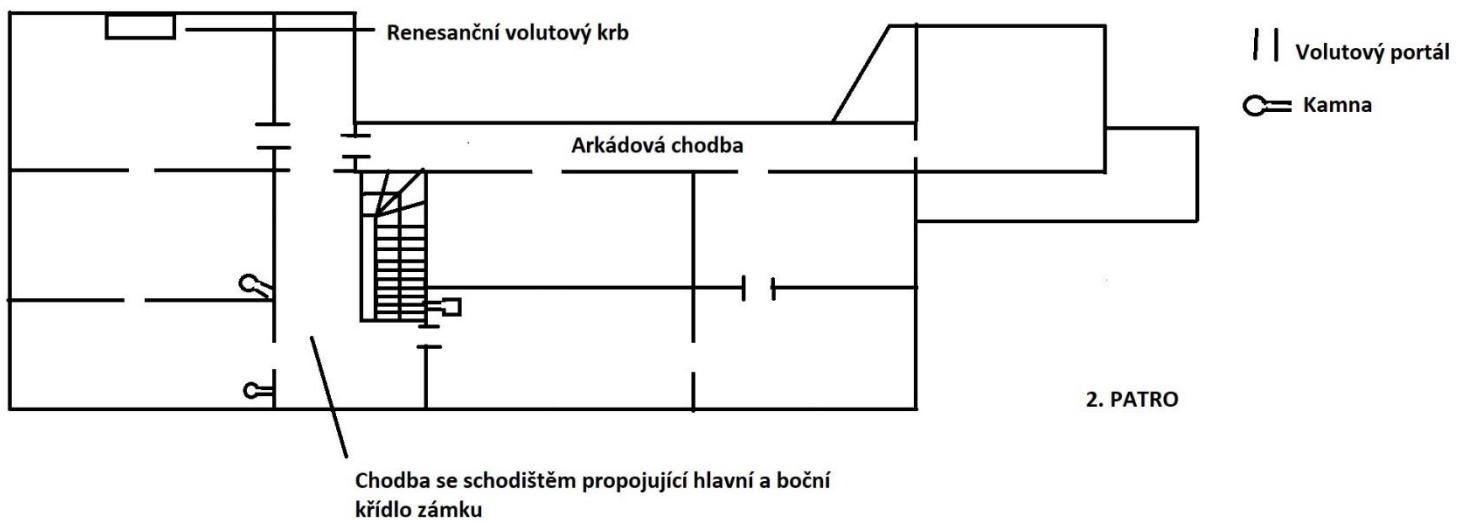
Obr. č. 33 Jedna z okenních mříží, která dnes zůstává v interiéru stavby.

Obr. č. 34 Plán přízemí zámku

Obr. č. 35 Plán prvního patra zámku

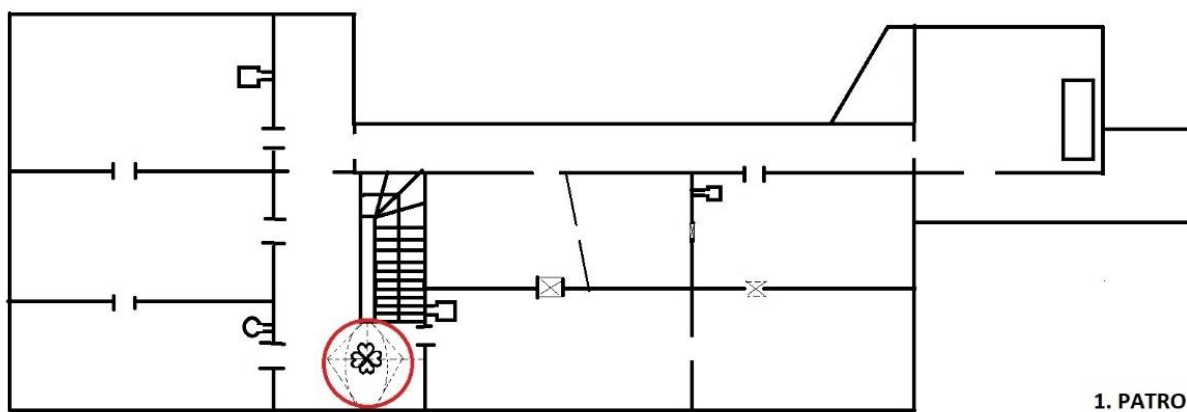
Obr. č. 36 Plán druhého patra zámku

Obr. č. 37 Původně rozlehlá přijímací síň se středovým toskánským sloupem je dnes rozdělena klasicistními příčkami.

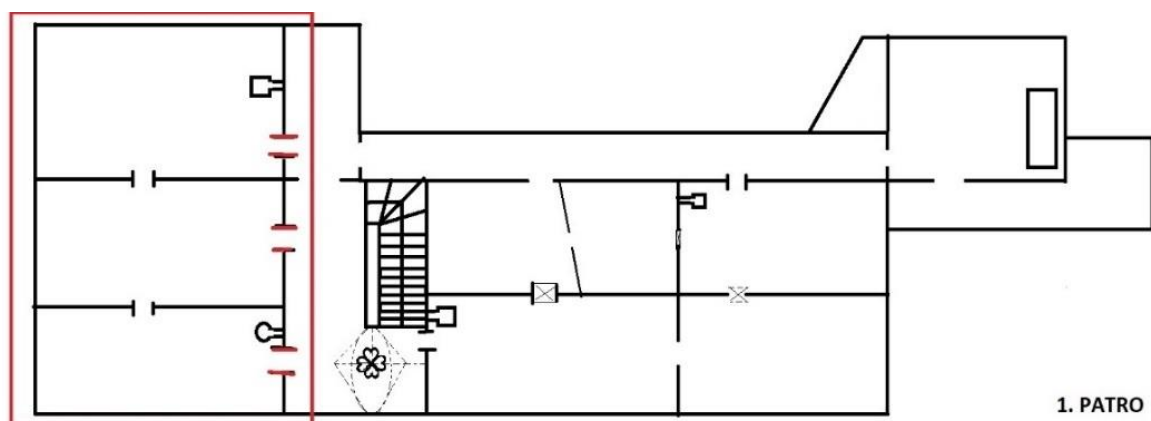
Obr. č. 38 Kvadrilob v klenbě chodby prvního patra.

Obr. č. 39 Vyznačené umístění kvadrilobu v plánu 1. patra.

Obr. č. 40. Chodba propojující hlavní a boční křídlo. Stejně jako většina chodeb na zámku je zaklenuta valenou klenbou se sledem trojbokých výsečí. Mimo to ji zdobí výmalba z 2. pol. 19. století.

Obr. č. 41 Plán 1. patra, ve kterém je vyznačené trojsálí, které patřilo k jedním z nejreprezentativnějších prostorů na zámku. Dvě čárky u vstupů představují volutové portály. Nejvíce dekorovaný portál se nachází u vstupu do prostřední z místností.

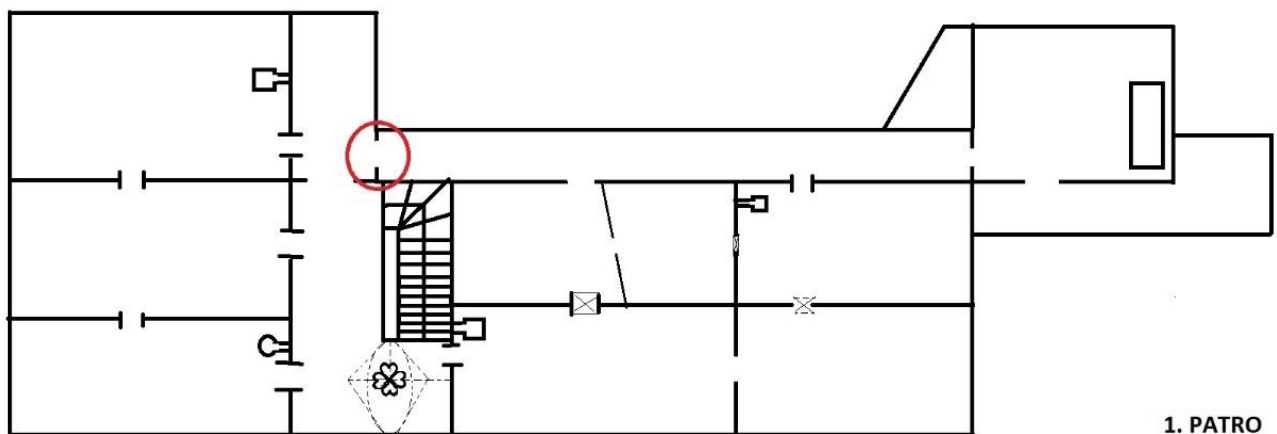
Obr. č. 42 Nejzdobnější portál v celém interiéru zámku je umístěn v prvním patře, při vstupu do prostřední z místností postranního křídla. Na kamenické výzdobě portálu se dodnes dochovala původní polychromie.

Obr. č. 43 Detail kamenické výzdoby se jmény a erby stavebníků. Portál je datován letopočtem 1565.

Obr. č. 44 Pás iluzivní výmalby a vstupní portál v nejvýchodnější z místností v prvním patře kratšího křídla.

1. PATRO

Obr. č. 45 Plán prvního patra s vyznačením umístění fresky, která zobrazuje erb opata Leopolda Wackáře. Nachází se nad vstupem, který vede do arkádové chodby. V tomto vstupu jsou osazeny klasicistní vyřezávané dveře.

Obr. č. 46 Nad vstupem do arkádové chodby v prvním patře je namalován znak vyšebrodského opata Leopolda Wackáře, který ve své funkci působil v letech 1857-1901.

Obr. č. 47 Vstup do arkádové chodby 1. patra je osazen vyřezávanými klasicistními dveřmi.

Obr. č. 48 Pohled do arkádové chodby v prvním patře. Zajímavá je iluzivní výmalba na stěnách, která napodobuje skutečné architektonické prvky tak, aby dosáhla symetrie. Tak jako v ostatních podlažích jsou v této chodbě dobře viditelná renesanční kroucená táhla.

Obr. č. 49 Fotografie oltáře v zámecké kapli pořizena roku 1950.

Obr. č. 50 Pohled do zámecké kaple v dnešních dnech.

Obr. č. 51 Zazděný volutový portál. Takovýchto vstupních portálů se nachází v prvním a druhém patře zámku celý soubor. Kde přesně se nachází je zakresleno na plánech interiéru obr. (35, 36) jako dvě svislé čáry podél vstupu.

Obr. č. 52 Na zámku se dochovalo velké množství volutových renesančních portálů. Některé z nich jsou dnes zazděné. Tento portál vede z arkádové chodby v prvním patře do jedné z obytných místností.

Obr. č. 53 Volutový renesanční krb. Jeho umístění ve druhém patře je zakresleno na obrázku č. 37.

Obr. č. 54 Volutový krb, pohled z profilu.

Obr. č. 55-60 Soubor dochovaných klasicistních a empírových kamen.

Obr. č. 61 Pohled na rozložení hospodářského dvora z výšky.

Obr. č. 62 Pohled na budovy hospodářského dvora, pořízen od zámku.

Obr. č. 63 Budova bývalého pivovaru, která přímo navazuje na zámek.

Obr. č. 64 Barokní vjezdová brána uzavírající obvod dvora zřejmě pochází z druhé poloviny 18. století.

Obr. č. 65 Socha Panny Marie Immaculaty, která stojí na ozdobném soklu, se nachází na návsi před zámekem.

Obr. č. 66. Socha Panny Marie Immaculaty, detail obličeje.

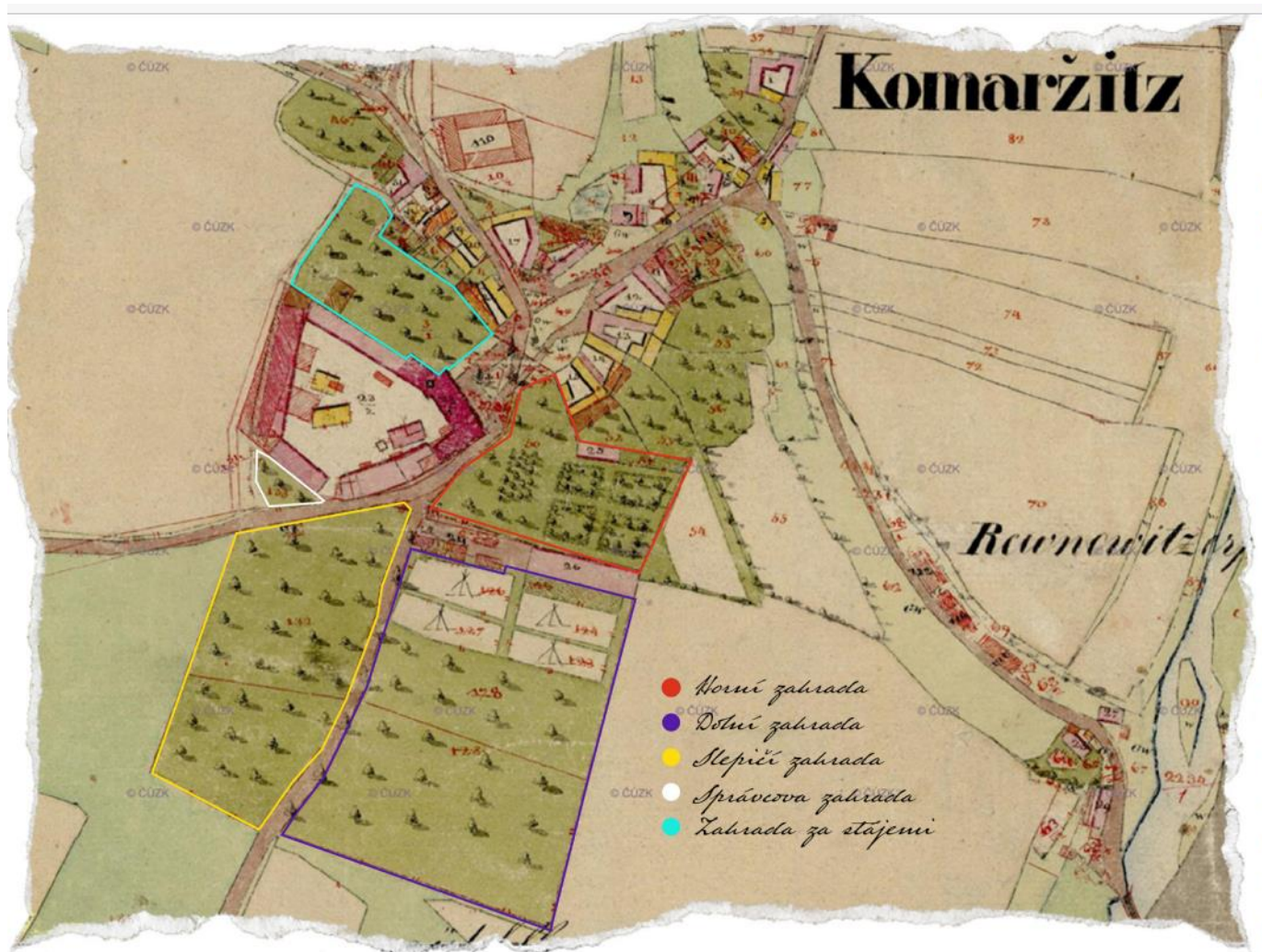
Obr. č. 67. Pohled na sochu zespodu.

Obr. č. 68. a 69. Socha Panny Marie před kostelem Panny Marie Královny Andělů v Nových Hodějovicích, která sem byla přenesena z Plavské silnice. Jejím autorem je Josef Dietrich.

Obr. č. 70. Sousoší sv. Anny Samotřetí a Panny Marie od Josefa Dietricha v zahradě u kostela Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích. Na jejích šatech si můžeme povšimnout rozevláté draperie.

Obr. č. 71 Plán, na kterém jsou zakresleny všechny zámecké zahrady.

Obr. č. 72 Mohutná budova sýpky. V dnešních dnech je zastřešení budovy novou krytinou v proces. Foceno z jižní strany. Na stěnách je mírně viditelná původní barevnost.

Obr. č. 73 Štítové průčelí sýpky. V prázdném zapadlém poli ve štítu se zřejmě dříve mohl nacházet znak.

Obr. č. 74 Štukové zrcadlo na stropě kanceláře v sýpce. Bohužel zde v poslední době silně pokročila vlhkost.

Obr. č. 75 Současný stav oranžerie. Všechny skleněné plochy zmizeli a stavbu kryje pouze provizorní zastřešení.

Obr. č. 76 Původní vzhled Komařické oranžerie, fotografie z roku 1957.

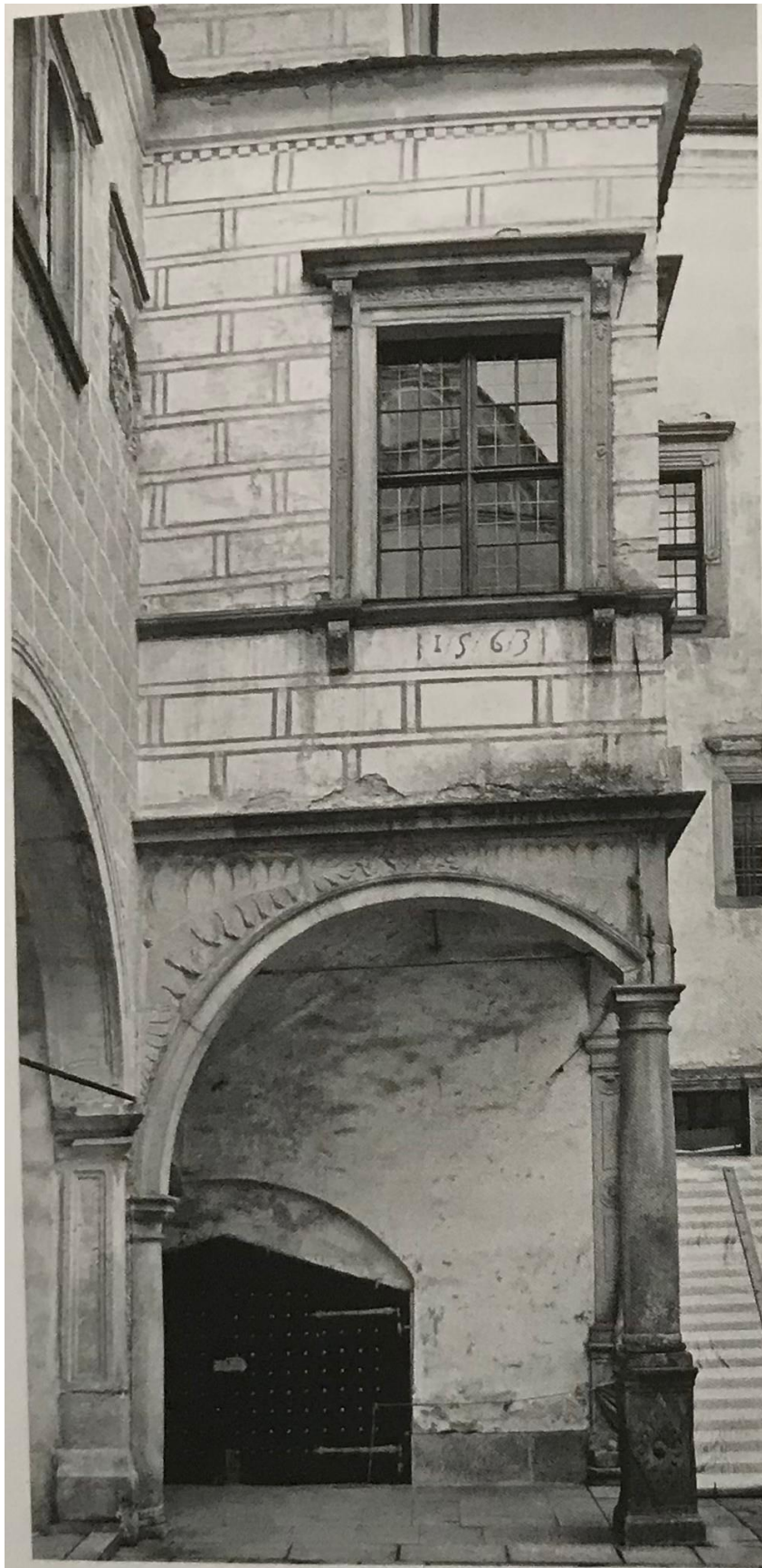

Obr. č 77 V nedávné době zrekonstruovaná oranžerie ve Vyšším Brodě. Při porovnání této stavby s komařickou oranžerií zjistíme, že jsou si stavby velmi podobné.

Obr. č. 78 Salet stojí nalevo od hlavního vstupu do Horní zahrady.

Obr. č. 79 Zákoutí v Telči, které v sobě skrývá několik prvků nacházejících se i na zámku v Komařicích

Obr. č. 80 a 81 Toskánské sloupy v přízemí a postamenty sloupů arkád s kosočtverci v Komařicích.

Obr. č. 82 Kostel sv. Martina ve Strážově exteriér.

Obr. č. 83 Celkový pohled do interiéru kostela. V popředí se nachází hlavní loď, nad vítězným obloukem tři erby donátorů kostela a v nejvzdálenější části můžeme vidět chór zaklenutý barevnými žebry.

Obr. č. 84 Pohled na zaklenutí chóru kostela sv. Martina.

Obr. č. 85 Detail svorníku, ve kterém je vyobrazen ušatec, symbol z erbu rodu Dráchovských z Dráchova.

Obr. č. 86 Dnes je náhrobek Karla Kořenského přibetonován ke zdi kostela. Bohužel přímo u něj stojí lavice a je tak poměrně obtížně přístupný.

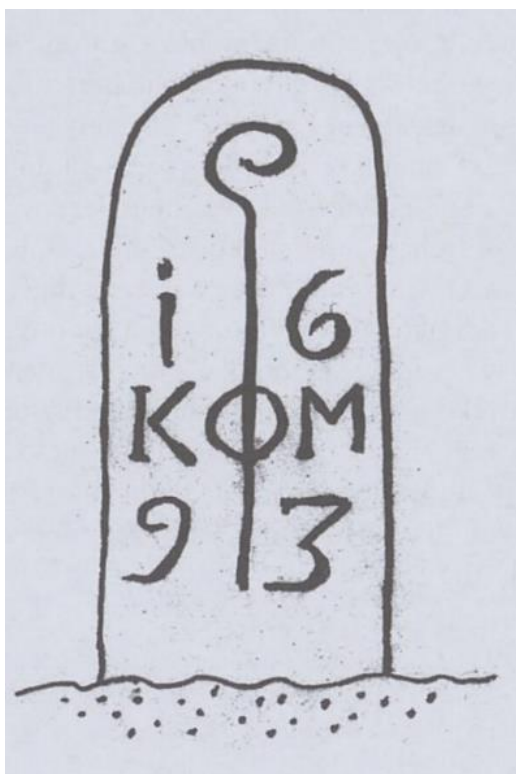
Obr. č. 87 Kámen z kašny v Komařicích, jak jej zachytil Tomáš Sterneck v roce 2000.

Obr. č. 88 Dnešní podoba kamene. Kvůli nevhodnému umístění v exteriéru areálu střížovského kostela je kámen již několik desetiletí vystaven povětrnostním vlivům, které se na něm velmi podepsaly.

Obr. č. 89 Jeden ze dvou mezníků, které po nějakou dobu ohraničovaly hlavní vjezdový portál. Fotografie byla pořízena v roce 2004.

Obr. č. 90 Překreslené schéma mezníku Tomášem Sterneckem. Na mezníku můžeme vidět rok 1693 a zkratku KOM.